

KLEIO

2/2016

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liiton jäsenlehti

KLEIO 2/2016

Puheenjohtajan palsta

Ex nihilo nihil fit	4
Kritiskt tänkande - en postmodernistisk överskattad idé	5
HYOL toimii	6

Maailma kuvina

Afrikan kuvittaminen oppikirjoissa	7
Hilda Maria Flodin - kuvanveistäjä	8
Antti Peippo - dokumentintekijä	12
Ylirajainen sarjakuva	14
Sarjakuva opettaa tarinallisesti	18
Tulkintaa ja tekemistä	20
Manga?	22
Digitarinoita Adobe Voicella	24
Aineistoja ja näkökulmia valokuvan käyttöön historian opetuksessa	25
Katsoitko jo Finnasta?	28
Kolmea sulotarta etsimässä	30
Elokuvapolulta työkaluja koulutyöhön	32
Tunteiden temppeleistä Talvivaaraan	34
Kolmas Ulottuvuus	36

Ideita & ilmiöitä

Yhteiskuntaoppi uusissa opetussuunnitelman perusteissa	38
Kohti sähköisiä reaalikokeita	41
Sosiologian mahdollisuudet lukion yhteiskuntaopissa	44
Uusi Turvallisuuspolitiikan tietopankki	46
Yhteiskuntasimulaattori	48
Pirjo West valittiin vuoden opettajaksi	50
Euroclion seminaari Belfastissa	52
Kainuun kerho kaivauksilla ja Pietari Brahen pitopöydässä	54
Maija Löyskä on Talousguru 2016	56

Arvosteluja

58

Manga-harrastajan kirjahylly. s. 22-23.

Raffaellon sulottaret ja lukio-opetus. s. 30-31.

Belfastin muraaleissa muistellaan yhä omia marttyyreita. s. 52-53.

Kleion julkaisija

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry
Förbundet för lärarna i historia och samhällslära FLHS rf

Mechelininkatu 15 B 36,
00100 Helsinki
toimisto@hyol.inet.fi
www.hyol.fi

Päätoimittaja

Riitta Mikkola
050 412 2711
riitta.mikkola@nic.fi

Toimitusneuvosto

Riitta Mikkola (pj.), Mari Halli,
Gun-Britt Karlsson, Ossi Kokkonen,
Tiina Kärkkäinen, Liisa Mikkola,
Johanna Norppa, Kirsi Ruhanen,
Antti Tenkanen, Pirjo West ja Hanna Ylönen.

Kleio ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehti jaetaan maksutta HYOL:n jäsenille. Vuositilaushinta on 25 € + alv.

Ilmoitushinnat

Tekstissä 1/1 s. 580 € + alv.
1/2 s. 380 € + alv
1/4 s. 280 € + alv
Takakansi 630 € + alv.

Taitto

Kirsi Ruhanen

Kannen kuva

Belfast, Pohjois-Irlanti.
Kirsi Ruhanen.

Painatus

Suomen Uusiokuori Oy, 2016

Kleion 3/2016 aineistonjättopäivä on 8.9.2016.

Ex nihilo nihil fit

JARI AALTO

En ole vieläkään oikein toipunut siitä tosiasiasta, että Euroopan kulttuurihistorian opiskelu on ensi syksystä vapaaehtoista. *Eurooppalaisen maailmankuvan kehitys*-kurssin opetussuunnitelmatekstissä ei mainita lainkaan sanaa taide. Näistä tosiasioista voisi päätellä, että ulvovat barbaarilaumat ovat jo aivan porttien takana. Euroopan taidehistoriaa koskevat teokset palavat kirjarovioissa. Suomalaisyriytyksen ulkomaille lähetetty myyntitykki kykenee keskustelemaan asiakkaidensa kanssa vain säästä, ruuveista ja muttereista. Sivistyksen liekki lepattaa ja sammuu.

Nämä päätelmät saattavat olla oikeita, mutta en kuitenkaan aio jakaa niitä ensi syksynä Kallion lukiossa aloittavien noviisien kanssa. Tilanteessa ei meillä ole mitään uutta, sillä erityistehtävälukioiden opiskelijoiden ei ole tarvinnut tähänkään asti opiskella enempää kuin kaksi kurssia historiaa. Lukion erityisluonteesta johtuen useimmat ovat kuitenkin valinneet *Eurooppalainen ihminen*-kurssin ja jättäneet pois vaikkapa Suomen historian. Emme ole koskaan voineet kompensoida menetyksiä tarjoamalla kiinnostavia soveltavia kursseja, sillä raha seuraa meillä erityisaineiden opetusta. Opetussuunnitelmasta poikkeaminen on oikeastaan ollut välttämätöntä. Kansainvälisiä suhteita on ryyditetty vahvasti Suomen historialla ja päinvastoin. Kulttuurihistorialle on annettu tilaa niissäkin kohdin, missä opetussuunnitelma ei sitä painota.

Rahaa on nyt niin vähän, että opiskelijoillemme tarjotaan ensi vuonnakin vain pakollisia ja syventäviä kursseja. Tästä syystä tarjouduin mukaan useampaankin ensi syksynä käynnistyvään ilmiökokonaisuuteen. Jokainen tarjottavista kolmen oppiaineen ilmiöistä

rakentuu pelkästään pakollisten kurssien varaan. Kurssitarjotinta kohentamalla voimme jakaa käytettävissä olevan ajan joustavasti esimerkiksi siten, että voin helposti lähteä opiskelijoideni kanssa ulos talosta. Vaikkapa taidemuseoon. Monipuolisten oppimisympäristöjen ei välttämättä tarvitse olla vain virtuaalisia kuten digiprofeetat mielellään julistavat.

Digiloikkaaminen on toki hauskaa. Tein mm. yhteiskuntaopin kurssilleni tehtäviä, joiden ratkomisessa opiskelijat joutuivat soveltamaan sekä taideaineissa oppimiansa sisältöjä että erilaisia digityökaluja. Historian kurseilla opiskelijat laativat innostuneena sähköisiä kuvakäsikirjoituksia käsiteltävistä kokonaisuuksista. Opiskelijoiden taito lukea visuaalista materiaalia yllätti minut myönteisesti, merkitysten ja viittausten ymmärtäminen samoin. Osa kokeiluistani osoittautui tietysti katastrofaalisen huonoiksi, mutta mitäpä siitä. Opiskelijapalaute on ollut pääsääntöisesti myönteistä. Uudenlaiset työmenetelmät edistävät heidän mielestään oppimista. Onko kaikki siis kunnossa?

Hauskat sovellukset, opetussuunnitelmallinen akrobatia ja stand up -koomikon kyvyt tuskin takaavat hyviä oppimistuloksia, jos suuri osa opiskelijoista tyytyy kahteen kurssiin. Opiskelijoiden suuremman valinnanvapauden vaikutusta erityistehtävälukioiden oppimistuloksiin ei ole koskaan tutkittu. Epäilen, että monen Kallion lukiosta lähtevän nuoren historiakuva on varsin aukollinen. Tuntijakokokeiluun lähtevissä lukioissa opiskelijoiden ei tarvitse oppia historiasta yhtään mitään. Viittaukset Euroopan taidehistoriaan eivät sano heille mitään. Fiat nox.

Kirjoittaja on HYOL ry:n puheenjohtaja.

Kritiskt tänkande - en postmodernistisk överskattad idé

PETTER WALLENIUS

I Finland har vi i en undervisningsminister som skär och skär samtidigt som hon med sitt kroppsspråk säger att hon egentligen inte vill det, att hon bara gör som killarna sagt att hon ska göra. Jag har flera gånger tyckt synd om Sanni Grahn-Laasonen under presskonferenserna - på det mänskliga planet - när hon sätter sitt huvud på sned och börjar tala utan att hon innerst inne tro på orden som spotas ut.

Till skillnad från sina ministerkollegor i bland annat Ryssland, Polen, Turkiet, Ungern och Kroatien låter hon ändå bli att blanda sig i hur vi i skolorna ska undervisa eller vad som ska stå i läroböcker i historia. Det finns en viss politisk styrning i Finland, men då främst på tidfördelningsplanet. I Polen har jag en kollega till mig som skrivit följande på sin Facebook profil i mars:

"My right wing minister of education said critical thinking was postmodern overvalued idea and yes - it is important to know how to debate and argue - but knowledge given by patriotic teachers must come first."

Putin igen sade, att i de gamla läroböckerna från Jeltsineran finns det en hel del "ideologiskt skräp" om Sovjetunionens roll i Östeuropa efter kriget och att "böckerna borde förenhetligas". Trots Putins makt blev resultatet ändå tre bokserier istället för en.

Hur oroliga skall vi då vara för att auk-

toritära ledare och ministrar i det demokratiska Europa blandar sig i lektionernas sakinnehåll? Inte mycket egentligen. Jag litar strakt på (historie)lärarnas integritet och autonomi i klassrummen. Dessa egenskaper igen grundar sig på den utbildning vi fått på universiteten och den frihet som finns i campusar runt om i världen. Forskningen är, i nästan hela världen, fränkopplad från det politiska livet och rubbas inte i första taget.

Till skillnad från Polens undervisningsminister och hans kolleger sitter vi lärare, vare sig det gäller universitet eller grundskola, ofta ganska länge på samma stol. Många gånger så där en 40 år. Det ger både kontinuitet och trygghet. Men detta ska heller inte överskattas. En ensam ung lärare som är under hårt press av en nationalistisk undervisningsminister, nitisk rektor och brun patriotisk press kan lätt falla av källkritikens kälke.

Därför tycker jag att det är viktigt att du, bästa kollega, försöker skapa både nationella och internationella nätverk av (ämnes)kolleger runtomkring dig för att veta var du står och för att skapa referensramar, bollplank och mentorer. Ensam är du svag tillsammans är du stark!

Skribenten är styrelsemedlem i FLHS.

HYOL toimii

KIRSI RUHANEN

HYOL:n kevätpäivät pidettiin huhtikuun alkupuolella Jyväskylässä. Paikalla oli hieman yli 60 opettajaa, joiden antaman palautteen mukaan päivät onnistuivat hyvin. Päivien yhteydessä järjestettiin myös liiton sääntömääräinen kevätkokous.

Ensi vuonna merihenkiset kevätpäivät järjestetään Oulussa. Kevätpäivien ajankohta on 22.-23.4.2016.

Seuraava HYOL:n järjestämä kurssin pidetään Helsingissä 7.-8. kesäkuuta. Talousaiheisen kurssin aikana kuullaan luentoja pörssistä, talouspolitiikasta, yrittäjyydestä ja Kiinasta sekä tutustutaan Vuosaaren satamaan ja Yrityskylä Yläkouluun. Kurssin ohjelma on nähtävissä sivulla 57. Ilmoittautuminen on käynnissä osoitteessa www.hyol.fi 29.5. saakka.

Syyskuun alussa toteutetaan yhdessä yhteistyökumppanien kanssa Talous tutuksi -koulutuksia kolmella paikkakunnalla. Osallistujille maksuttomia koko päivän mittaisia koulutuksia järjestetään Tampereella (7.9.), Oulussa (13.9.) ja Helsingissä (15.9.). Koulutuspäivien ohjelmat valmistuvat toukokuun aikana, jolloin ne julkaistaan HYOL:n verkkosivuilla.

HYOL:n omat syyspäivät pidetään Helsingissä 29.-30.10.2016. Yhteiskuntatieteelliset päivät on suunnattu paitsi yläkoulu ja lukion, myös alakoulun yhteiskuntaopin opettajille. Ohjelma julkaistaan piakkoin HYOL:n verkkosivuilla.

Taloustietokilpailun finaali pidetään Helsingissä 18.-19.5.2016. 30 loppukilpailijaa on valittu noin 30 000 kilpailuun osallistuneen yhdeksäsluokkalaisen joukosta.

Talousgurun 20. juhlakilpailu pidetään tammikuun 18. päivänä 2017.

Jari Aalto ja Riitta Mikkola vierailivat Oulun kerhon tilaisuudessa 15.4. Tilaisuudessa puhuttiin uusista opetussuunnitelmasta ja sähköisistä ylioppilaskokeista. Hallituksen jäsenet ovat valmiita vierailemaan myös muiden kerhojen tilaisuuksissa, jos niin toivotaan.

HYOL:n paikalliskerhojen edustajille tarkoitettu kerhoseminaari pidetään Helsingissä lauantaina 27.8. Paikalle saapuu myös libanonilaisia historianopettajia, joiden kanssa tutustutaan opetukseen Suomessa ja Libanonissa.

HYOL:n jäsenille on perustettu suljettu Facebook-ryhmä, jossa jäsenet voivat jakaa linkkivinkkejä ja materiaalia toisilleen, kysyä neuvoa ja keskustella vapaamuotoisesti ajankohtaisista tai alaan liittyvistä aiheista. Ryhmän nimi on HYOL ry - Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto.

Nettisivujen linkkivinkkilistaa päivitetään parhaillaan uuden OPS:in mukaiseksi. Linkkivinkkejä kerätään parhaillaan alakoulun, yläkoulun ja lukion historian ja yhteiskuntaopin opetukseen.

Mikäli sinulla on mielessä toimiva linkkivinkki, lähetä se osoitteeseen toimisto@hyol.inet.fi. Kerro mihin teemaan tai kurssiin linkkimateriaali sopii, kuvaile lyhyesti, mitä linkin takaa löytyy.

Linkkivinkkilista julkistetaan 1.8.2016. Samaan aikaan avautuvat myös HYOL:n uudistetut verkkosivut.

Kirjoittaja on HYOL:n toiminnanjohtaja.

Afrikan kuvittaminen oppikirjoissa

JADE AUMASTO

Osana opettajan pedagogisia opintoja tein seminaarityön, jossa tutkin lukion ”Kulttuurit kohtaavat”-kurssin oppikirjoja. Vertailin kahden oppikirjasarjan, WSOY:n Argoksen (2004) ja Editan Maailmankulttuurien aikakirjan (2006) kuvitusvalintoja niiden Afrikkaa käsittelevissä kappaleissa.

Argoksen ensimmäinen kappale kertoo Afrikan historiasta ennen kolonisaation ja orjakaupan vaikutusta. Kuvituksena on zimbabwelaisia naisia: *”Peltotyöt kuuluvat naisten tehtäviin ja ne tehdään yhdessä. Keski-Afrikassa karjalle vaarallinen tsetsekärpänen levittää unitautia, minkä vuoksi alueella ei käytetä vetoeläimiä. Puu- ja rautakuokkia käytetään nykyäänkin.”* Kuva asettaa kiinnostavasti Afrikan nykypäivän ja menneisyyden rinnakkain. Samanlaisia suoria rinnastuksia historiallisten käytänteiden ja nykypäivän välillä löytyy muistakin kuvista. Toisessa kuvassa tyttö käyttää huhmaretta: *”Kiireettömyys, perhe ja suku ovat keskeisiä afrikkalaisessa elämäntavassa –Mausteet, siemenet ja muut kuivat ruoka-aineet hienonnetaan edelleen perinteistä huhmaretta käyttäen.”* Kolmannessa kuvassa lannevaatteeseen pukeutunut mies ampuu jousipyssyllä. Kaikissa valokuvissa afrikkalaiset kuvataan perinteisissä asuissa. Lukija ei tiedä, onko kuvien tarkoitus näyttää Afrikan historiallista vai nykypäivän todellisuutta. Viestinä voi olla myös, että Afrikka on säilyttänyt monin osin kolonisaatiota edeltävän yhteiskuntajärjestelmänsä.

Argos poikkeaa harvoin perinteitä esittelevistä kuvista. Siksi huomio kiinnittyy kuvaan, jossa musta- ja valkoihoinen mies tutkivat yhdessä arkeologista löydöstä: *”Ranskalainen paleontologian professori Michel Brunet ja kallon löytäjä Ahounta Djimdoumbaye N’Djamenan yliopistossa tutkimassa löytöä.”* Herää kysymys, onko Djimdoumbaye töissä yliopistossa, vai sattuiiko hän löytämään

kallon. Ranskalainen professori puolestaan esitetään tittelinsä kautta asiantuntijan tehtävässä. Eurooppalaisten ja afrikkalaisten kohtaamisia samoissa kuvissa leimaa valkoihosten eurooppalaisten esiintyminen ammateissa, kuten avustustyöntekijänä, professorina ja maanviljelijänä, ja mustaihoisten afrikkalaisten esiintyminen joukkona, kohteena ja yleisönä.

Editan Maailmankulttuurien aikakirja kuvittaa Afrikka-kappaleensa eri tavalla. Nykypäivää esittävässä kuvassa on afrikkalaisia toimijoita positiivisissa yhteyksissä. Aloituksena on kuva värikkäisiin asuihin pukeutuneista naisista. Kuva kuuluu paljon käytettyyn tyylilajiin kehitysmään naisesta lapsineen. Kuvateksti yllättää: *”Malilaisen Bironin kylän naiset ovat kokoontuneet suunnittelemaan uusia toimeentulokeinoja aavikoitumista aiheuttavan puunhakkuun tilalle 2005”.* Naiset esitetään aktiivisina toimijoina, jotka ottavat osaa yhteisönsä elämän suunnitteluun. He ovat tietoisia kohtaamistaan ongelmista ja kykeneviä pohtimaan niihin ratkaisuja. Edita nostaa esiin muitakin naisia, joilla on toiminnallinen rooli. Näitä ovat Wangari Maathai, kenialainen ympäristöaktivisti ja Nobelin rauhansopimuksen voittaja, sekä mielenosoitukseen osallistuvat naisopiskelijat.

Tutkin kirjojen Afrikan nykyaikaa esittäviä kuvia ammatillisuuden ja toimijuuden näkökulmasta. Suurin osa kuvista esitti afrikkalaiset kodinhoidollisissa tai traditioon liittyvissä yhteyksissä. Edita teki poikkeuksen nostaesään esiin naisia, jotka toimivat aktiivisissa yhteiskunnallisissa rooleissa. Argoksen kuvien luoma narratiivi tarjosi kuitenkin harvoja samaistumiskohteita lukijalle ja etäännytti afrikkalaiset passiivisiksi historiallisiksi hahmoiksi.

Kirjoittaja on historian opettajaopiskelija.

Hilda Maria Flodin - kuvanveistäjä

MARI TOSSAVAINEN

Hilda Flodin (1877–1958) oli yksi niistä taiteilijoista, joiden välityksellä ranskalaisesta kuvanveistäjästä Auguste Rodinista (1840–1917) kantautui kaikuja Suomeen vuosisadan vaihteessa. Toisaalta Hilda Flodin ei ollut vain modernin kuvanveiston edelläkävijänä ja airuena pidetyn Rodinin oppilas.

Nuorta innostuksen paloa

Fyysinen, likainen ja raskas kuvanveistäjän työ ei ollut vuosisadan vaihteessa sovelias välttämättä ”herrasmiehelle”, saati naiselle. 1800-luvulla naisen kouluttautuminen kuvanveistäjäksi saattoi olla vaivalloisempaa kuin miehen, mutta Hilda Flodin osoitti jo Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulun, Ateneumin, opintovuosinaan 1893–1898 vakavaa kiinnostusta kuvanveistoon.

1800-luvun lopulla suomalaisissa taidekouluissa kuvanveiston opetus oli heikolla tolalla. Kuvanveistolinjan, säännönmukaisen ja järjestelmällisen kuvanveiston opetuksen, puuttuminen Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulusta ei merkinnyt, ettei tukea kuvanveistoa kohtaan tunnettuun kiinnostukseen olisi saanut taidemaalari-opettajalta. Taidemaalari Helene Schjerfbeck (1862–1946) oli itse käynyt opiskeluvuosinaan 1879–1880 muovailun tunneilla Suomen ensimmäisessä kuvanveiston koulutusateljéessa Polyteknillisessä opistossa. Schjerfbeckillä oli ilmeisesti ymmärrystä ohjata kuvanveistäjäksi aikovaa naista. Hilda Flodin halusi näyttää Schjerfbeckille veistoksiaan ennen osallistumistaan Taideyhdistyksen dukaattikilpailuun 1897. Tässä kilpailussa kunnianhimoinen Flodin sai omasta mielestään ”ainoastaan” kolmannen palkinnon.

Syksyllä 1896 Hilda Flodin suunnitteli kuvanveisto-opintoja ulkomailla ja hän kyse-

li opinnoista Kööpenhaminassa opiskelleelta toveriltaan Axel Haartmanilta (1877–1969). Veljen kuolema vuonna 1897 sai Hilda Flodin muuttamaan suunnitelmiaan ja jäämään kotiin perhesyistä. Hän paransi Helsingissä omia työolojaan ja sai kotonaan suuren valoisian työhuoneen veisto- ja maalaustöitään varten. Kuvanveistosta innostunut Flodin sai näin mahdollisuuden muovailuun koulun ulkopuolella, sillä Taideyhdistyksen piirustuskoulun maalausateljéessa hän oli saanut niihin aikoihin vain maalata. Kööpenhaminan sijasta hän pääsi opintomatkalle Pariisiin vuonna 1899.

”La petite finlandaise H. Flodin”

Kuvanveistäjäksi aikovalle lupaukselle ulkomaan opinnot olivat lähes välttämättömyys. 1800-luvun lopulta 1910-luvulle saakka Pariisi oli taiteen mekka ja monien kansallisuuksien kohtaamispaikka. Siellä asui Hilda Flodin pianistisar Fanny, ”Madame Julien Leclercq”. Fannyn ranskalainen puoliso, taidekriitikko Julien Leclercq (1865–1901) oli Rodinin sihteeri keväästä 1900 lähtien. Leclercq oli mukana järjestämässä Rodinin suurta näyttelyä vuonna 1900 ja hän auttoi tunnetusti Flodinia pääsyssä Rodinin oppilaaksi. Pariisissa Auguste Rodinin ohjauksessa tai Rodinin piirissä Hilda Flodin työskenteli todennäköisesti syksystä 1903 lähtien kesään 1906 asti. Kesällä 1906 Flodin palasi Suomeen.

Auguste Rodin otti palvelukseensa yhä enemmän apulaisia 1890-luvulla, jolloin tilauksia alkoi tulla runsaasti. Hän saattoi ohjata kaikkiaan yli sataa oppilasta ja avustajaa. Yli kolmannes näistä oppilaista oli naisia, ja monet olivat kotoisin muualta Euroopasta ja Yhdysvalloista. Rodinilla saattoi olla vain pari oppilasta kerrallaan, mutta hänen ateljees-

saan oli toisinaan avoimet ovet ja hän vieraili myös aloittelijoiden ateljeissa.

Suomalaisia ei ollut runsaasti Rodinin oppilaiden joukossa. Ennen Flodinia Rodinin oppilaana oli ollut vain Sigrid af Forselles (1860–1935). Ehkä sen tähden Hilda Flodin Rodinille lähettämille kirjeille oli tunnusomaista allekirjoituksen yhteydessä nimitys *la petite finlandaise*, pieni suomalainen. Se vihjasi taiteen periferiasta kotoisin olevan nuoren hennon naisen asemasta eurooppalaisen ”mestarin” ateljeessa. 1900-luvun alussa Rodinilla oli Flodin lisäksi toinen suomalainen oppilas, Johannes Haapasalo (1880–1965). Taidehistorioitsijat ovat olleet Haapasalon oppiajasta lehtitietojen varassa, tiedot ovat olleet pitkään peräisin lehdistöleikkeistä. Haapasalon merkintä vuosien 1905–1906 oppiajasta Rodinin luona löytyy brittitutkijalle 1920-luvun alussa lähetetystä kyselylomakkeesta. Myös tiedot Hilda Flodin opiskeluaajasta Pariisissa Auguste Rodinin assistenttina ja oppilaana ovat olleet kirjallisuudessa melko kauan epätarkkoja. Flodin

Allan Österlind, *Rodin ateljeessaan*, maalaus, 1889.
Lähde: Daniel Nyblinin lasinegatiivikokoelma, Kansallisgallerian arkistokokoelmat, CC BY-SA 3.0.

jätti monesti mainitsematta opintojensa keston ja ajankohdan Ranskassa.

Epävarmat tiedot ja spekuloinnit Rodinin oppilaista ja heidän oppiajoistaan ovat olleet aika ajoin ominaisia Rodin-tutkimukselle ja kirjoittelulle. Aina ei ole voitu tarkistaa tiedon paikkansapitävyyttä esimerkiksi Rodin-museon arkistosta. Rodin ja hänen taiteilijapiirinsä ovat innoittaneet myös fiktiivisiin esityksiin ja sensaatiohakuisiin paljastuksiin. Taiteilijalle oli kiistatta ansioksi, että hän oli Rodinin oppilas – se antoi erikoista hohtoa koko taiteilijanuralle. Auguste Rodin oli etenkin 1900-luvun alussa laajalti tunnettu ja ihailtu kuvanveistäjä, mutta innostusta seuranneessa vastareaktiossa joillekin kuvanveistäjille juuri etäisyys Rodinin taiteesta merkitsi modernismin mittaa. Rodinista tuli sittemmin kuvanveistotaiteen historian tutkimuksen ja keräilyn kiintotähti.

Rodinin nimi oli 1900-luvun alussa suositus hänen rinnallaan työskenteleville taiteilijoille. Näin ollen antamalla väylän opintoihin ja aputöihin ”mestari” pääsi osaltaan määrittelemään, kenestä saattoi tulla taiteilija tai kuvanveistäjä. Suomen taidekenttä oli ahdas, ohjaajia ja tukijoita ei ollut kaikille alalle yrittäville, mutta Hilda Flodin pyysi suosituksia ja sai taustatukea kuvanveistotyölleen Ranskasta Auguste Rodinilta.

Rodin – taiteilijoiden kuningas?

Rodin nousi kansainväliseen maineeseen 1800-luvun lopussa. Vuonna 1900 Pariisin maailmannäyttelyn yhteydessä Rodinilla oli yksityisnäyttely, esillä oli muun muassa pronssi- ja marmoriteoksia. Rodinista tuli Pariisin maailmannäyttelyn 1900 jälkeen kuuluisuus, jolle työskentelystä tuli tavoiteltua taiteilijoiden ja valimoiden keskuudessa. 1900-luvun alussa Rodin osallistui kansainvälisiin näyttelyihin ja oli suosionsa huipulla. Tuona aikana Rodin oli kuvanveistäjäsuuruus, jota pidettiin lähes maailmanlaajuisesti nerona ja yhtenä aikakautensa merkittävimpiä eurooppalaisena taiteilijana. Hänelle tulvi ihailijapostia. Hänen maineensa kiiri myös Suomeen. Suomessa esimerkiksi *Helsingin Sanomien* taidekriitikko katsoi vuonna 1910,

että muut kuvanveistäjät eivät voineet yltää Rodinin, kuvanveistäjäneron, saavutuksiin.

Niin ikään kirjeiden perusteella Hilda Flodin katsoi oppi-isäänsä ylöspäin, hänen Rodinille osoittamansa kirjeet vuodelta 1906 ovat täynnä ihailua ja kunnioitusta. Hän kutsui kirjeessään Rodinia muun muassa taiteilijoiden kuninkaaksi. Rodin oli kannustava kuvanveiston ohjaaja, joka antoi myönteistä palautetta oppilailleen niin Flodinille kuin muillekin. Kohtaamiset Rodinin kanssa säilyivät ikimuistoisina tähtihetkinä. Hilda Flodin kertoi kirjeissä Rodinille Suomen-kuulumisiinsa, muun muassa taidemaalari miehestään Juho Rissasesta (1873–1950). Flodin kertoi seuraavansa kuvanveiston ”mestarin” edesottamuksia. Kirje antaa käsityksen siitä, että tšekäläinen taide-elämä ei Flodin miehestä lyönyt vertoja taiteen metropolille Pariisille. Vielä syksyllä 1912 Flodin oli yhteyksissä 72-vuotiaaseen Rodiniin, kun hän mestarille ja oppi-isälle osoitetussa kirjeessään pyysi Pariisin-matkallaan saada tavata tätä ystävättäreensä kanssa.

”Mestarin” varjosta

”Mestarin” varjo oli pitkä. On tunnettua, kuinka huonosti 1880-luvulta lähtien Rodinia avustaneelle kuvanveistäjä Camille Claudelle (1864–1943) kävi ”mestarin” varjossa. Vasta viime aikoina Rodinin piirin naiset on alettu nähdä itsenäisinä tekijöinä, ja Camille Claudel on saanut oman nimikkomuseon.

Hilda Flodin sai tehtäväkseen omana aikanaan huomiota saaneen Pohjolan talon (1901) pääportaalin koristelun, ja hänet mainittiin toisinaan lehdistössä rakennuksen suunnitelleen arkkitehtitoimisto Gesellius-Lindgren-Saarisen rinnalla. Kun Hilda Flodin osallistui menestyksekkäästi J. V. Snellmanin muistomerkkilipailuun vuosina 1912–1913, hänen ehdotuksensa nähtiin muistuttavan Rodinin *Ajattelijaa*. Flodin ehdotus sai anonyymissä kilpailussa ensimmäisen lisäpalkinnon. *Ajattelijä* oli Rodinin tuotannossa ajankohtainen juuri 1900-luvun alun vuosina, jolloin Flodin oli opiskellut ja työskennellyt Pariisissa. *Ajattelijä*-monumentti oli paljastettu Panthéon-rakennuksen edessä huhti-

kuussa 1906. Rodinin *Ajattelijaa* versioitiin 1910-luvun alussa. Teoksella oli käänteentekevä vaikutus Rodinin aikalaistaiteilijoihin ja oppilaisiin.

Julkisten töiden lisäksi taiteilijalle merkittävä saavutus oli saada töitään taidekokoelmiin, kuten kansallisgalleriaan. Ainoa Antellin kokoelmiin ostettu Flodin veistos oli *Ajattelijä ukko* (1900) vuonna 1903, mutta vielä tämän kokoelmahankinnan jälkeen vuonna 1907 Hilda Flodin oli tarjonnut muutamia veistoksiaan Antellin valtuuskunnalle.

Nainen kuvanveistäjän ammatissa

Kuvanveistäjän ammatissa vaadittavat tiedot ja taidot, kuten materiaalitietämys, tekniikka ja pronssin valaminen, saattoivat olla esteinä naisten ammatin harjoittamiselle 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Hilda Flodin teki muun muassa lapsikuvauksia, kuten kipsiveistoksen *Haavoitettu poika*, ja pienimuotoisenkin työn saaminen lopulliseen materiaaliin saattoi olla tiukassa Suomessa. Omassa maassa esimerkiksi taiteilijoille tarkoitettuja taidevalimon palveluja ei ollut tarjolla ennen 1900-luvun alkua. Vuonna 1901 Hilda Flodin mukaan oli vaikea löytää hyvää valajaa Helsingistä. Vaikeuksista huolimatta hän ei halunnut tyytyä vain kipsi- ja savitöihin. Hän kyseli sinnikkäästi teknisistä valukysymyksistä ja valajista muun muassa pronssinvalutaidon pioneerilta Emil Wikströmiltä. Flodin toi esiin ympäristön ennakkoluulot ja pelottelun hänen tavoitellessaan ”mahdottomaksi” luonnehdittua teknistä taitoa ja salaisuutta, pronssinvalua. Flodin kävi opintomatalla Italiassa ja seurasi aikaansa. Suomen Taideyhdistyksen sihteeri, taidehistorioitsija J. J. Tikkanen (1857–1930) pohti vuoden 1902 taidekatsauksessaan, missä määrin ”ammattinharjoittajamme ovat vastanneet taiteellisuuden vaatimuksia käsityössä” ja mainitsi kuvanveistäjistä ”neiti Flodin” kulkevan virran mukana.

Hilda Flodinista tuli Suomen Kuvanveistäjäliiton jäsen vuonna 1913. Kuvanveistäjäkunta oli miesvaltainen, ja järjestötoiminnassa ilmeni asenteellista suhtautumista naiseen. Erään liiton jäsenen vuoden 1916 arvion mu-

kaan naisjäsenistä tuli Suomen Kuvanveistäjäliitolle rasitteita, vaikka liitossa ei ollut kuin muutama harva nainen jäsenenä. Vuoden 1918 alussa jäseniä oli kaksikymmentä, perustajajäseniä oli vuonna 1910 kolmetoista.

1900-luvun alussa taidealalla työskennellyt nainen saattoi saada parhaassa tapauksessa tukea naisasialiikkeeltä. Hilda Flodin oli organisoimassa vuonna 1905 ensimmäistä yleistä, vain naisille tarkoitettua näyttelyä, mutta näyttelyyn osallistui ainoastaan yksi kuvanveistäjä, Sigrid af Forselles. Vuonna 1906 perustetun porvarillisen naisasialiikkeen lehden *Naisten Äänen* tavoitteena oli saada lehden lukijat, kanssasisaret tukemaan kuvanveistäjänaisia. Lehti toi esille suomalaisten ja ulkomaisten kuvanveistäjänaisten tuotantoa ja uraa. *Naisten Ääni* otti uuden vuoden 1911 toivotuksena kirjoituksessaan "Naistaiteilijat ja me muut naiset" kantaa "siveltimen ja taltan käyttäjien" puolesta kehittämällä "meitä" naisia menemään naistaiteilijoiden näyttelyyn. Virikkeenä oli muun muassa taitelijaparin Hilda Flodin ja Juho Rissasen yhteisnäyttely. Tavoitteena oli, että tehtävistään tietoinen naisasialiike katkaisisi kahleet naisten toiminnan tieltä. Kuvanveistäjän työn raskaus ja monumentaalityön Kallion kirkon reliefikuvan urakoiminen tekivät Sigrid af Forsellesista lehdessä esikuvallisen sankarin.

Naisasialiike ei kuitenkaan aina nostanut toiminnassaan esiin kuvanveistäjänaista.

Hilda Flodin nähtiin taidekritiikissä kuvanveistäjänä poikkeuksena 1900-luvun alussa, mutta hän saavutti kuvanveistäjänä tunnetun aseman. 1900-luvun alussa Hilda Flodinin maine kuvanveistäjänä oli Suomessa vakiintunut niin, että hänestä kirjoitettiin esimerkiksi eräässä taidearvostelussa "lahjakkaana kuvanveistäjänä tunnettu Hilda Flodin". Toisaalta Flodin joutui onohduksiin. Ranskan historiaan erikoistunut tohtori Alma Söderhjelm (1870–1949) arvosteli vuonna 1903 naisasianaisen, Suomen Naisyhdistyksen puheenjohtajan Alexandra Gripenbergin (1857–1913) kirjaa *Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning* siitä, että kirjasta oli jäänyt pois lupaava kuvanveistäjä Hilda Flodin.

Oliko onohdukseen syynä se, että Hilda Flodin ei ollut pelkästään kuvanveistäjä? Yhtenä syynä naisten oletettuun vähäisyyteen kuvanveiston ammatillistumisen ytimessä oli se, että naiset liikkuvat monesti eri taiteiden rajoilla. Myös taidegrafiikkaa ja maalaustaidetta harjoittanut Hilda Flodin on yksi esimerkki siitä, että naiset omistautuivat harvoin yksinomaan kuvanveistolle. Kymmenluvun mentyä kuvanveisto jäi vähemmistöön Hilda Flodinin taiteellisessa toiminnassa ja hän antautui enemmän muille taiteenaloille.

Kirjoittaja on FT ja taidehistorian tutkija.

Artikkeli pohjautuu kirjoittajan väitöskirjaan *Kuvanveistotyö* (Suomen Tiedeseura 2012).

Hilda Flodin, Finlandia, taiteilijan käyntikortti. Lähde: Eduskunnan arkisto.

Antti Peippo - dokumentintekijä

JARI SEDERGRÉN

Antti Peippo on suomalaisen dokumenttielokuvan tärkeimpiä tekijöitä. Ennen varhaista kuolemaansa 1989 Peippo ehti ohjata 14 dokumenttielokuvaa, jotka kaikki ovat alle puolituntisia. Jäljitän sitä, kuinka historian ja muistin parissa näkemyksellä työskennellyt Peippo siirtyy käsittelemään identiteettikysymyksiä.

Historialliset dokumentit olivat vahvasti esillä jo 1960-luvulla. Niiden painotukset olivat nationalismissa ja militarismissa. Dokumenttielokuva radikalisoitui 1960-luvun loppuvuosina. Antti Peippo ei kiinnittynyt mihinkään tiettyyn vasemmistoryhmään, vaikka hän alun alkaen irtisanoutui nationalismista ja militarismista.

Suomenlinna kuvasi ihmisten kärsimysten historiaa

Historian kauhut ovat osa Antti Peipon elokuvien maailmaa, kuten oman uran aloittanut *Suomenlinna* (1972) osoittaa. Suomenlinnan rooli ruotsalaisena, venäläisenä ja suomalaisena saarena tulee selkeästi esille. Peippo etenee jo alkukuvissa arkaan aiheeseen, Suomenlinnan rooliin sisällissodan kuolemalla tuoksuvana vankileirinä. Itsenäisyyden aika pitää sisällään saaren roolin vankilana ja työsiirtolana. Kaiken historian Peippo lomitaa turistikohteen nykyisyyteen tuoden esiin historian problemaattisuuden.

Kuvataiteilijana Peippo oli kiinnostunut pinnasta. Arkkitehtuurin ja erityisesti muurien pinnan haavat olivat muistoja historias- ta. Ne todistivat jäljillään tapahtuneita. Jos pidämme mielessä peruskäsitteet historia, muisti ja identiteetti, *Suomenlinna*-elokuvan sisällön ydinasioina voi pitää ensinnäkin *kärsimyshistoriaa*. Vaikka ihmiset eivät ole elokuvan keskiössä, heidän kärsimyksensä on.

Juuri ihmisen kärsimyksen kautta Peippo vapautuu nationalistisesta tulkinnasta, jossa väistämättä korostuvat sota ja militarismi.

Peipon esiintuoma kärsimyshistoria ei *Suomenlinnassa* rakennu ihmisten identiteettien varaan, vaan määrittyy saaren kykyyn sopeutua. Saari sopeutuu eri vallanpitäjiin, eri politiikkoihin, mutta tästä sopeutumisesta huolimatta Peippo näkee saaren luonteen pääasiassa "totalitaarisen järjestelmän" tuloksena.

Visuaalisesti aikansa edistyksen kärjessä ollut multimediatekniikoiden yhdistelmä - gravyyrit, filmatut kuvat arkkitehtuurista ja varsinkin muureista yhdessä äänen kanssa - kombinoituvat piirustuksiin ja stillkuviiin, joiden sisällä kamera oikeastaan ensi kerran suomalaisessa elokuvahistoriassa liikkuu. Käytetyt tekniikat elävöittivät historiaa uudella tavalla Suomen dokumenttielokuvan historiassa. *Voice over*, selostettu teksti, tekee siitä kuitenkin päällisin puolin varsin perinteisen.

Dokumentin uudet tuulet näkyvät Graniittipojassa

Graniittipoika (1979) on kymmenminuuttinen elokuva Wäinö Aaltosen patsaasta. Uusien näkökulmien läpimurto on tosiasia. *Voice overin* puuttuminen on merkki alkavasta postmodernista suuntauksesta. Elokuvan ainoa teksti valaisee Peipon näkökulmaa historiallisiin kiinnekohtiin. Vuonna 1917 syntynyt poika jää orvoksi 1918 sodassa ja kuolee toisen maailmansodan taistelukentillä. Musiikki on suggestiivista ja kokeellista taidemusiikkia.

Graniittipoika seuraa kuvin ja näyttein Aaltosen nousua maan eturivin taiteilijoiden joukkoon: Tampereen siltojen myyttisestä

menneisyydestä kertovien erämaan sankari-
en hahmot, Helsingin yliopiston juhlasalin so-
dan pommituksissa osin tuhoutunut työ jos-
sa Vapauden jumalatar seppelöi nuoruuden
ja kansallissankarit Jean Sibelius ja Paavo
Nurmi ovat esimerkkejä kansallisen galleri-
an sankariluonteesta. Niiden rinnalla päänsä
alas painanut pellavapäinen graniittipoika,
jonka kasvua ennenaikaiseen kuolemaan
seurataan suomalaisen dokumenttielokuvan
otteilla, vaikuttaa sankarin vastakohtalta:
Peipon ajattelu suuntautuu jälleen vastoin
1920-1930-luvun nationalismiin ihanteita ja
tuo esiin tosiasiallisen yksilöhistorian, jossa
kaikki onkin ja käy toisin. Historiankirjoitta-
jana Peippo toimii Eric Hobsbawmin ohjeen
mukaan: historioitsijan on muistettava se,
minkä muut unohtavat.

Graniittipoika edustaa ilman muuta his-
torian mahdollisuutta, jota kutsun ”hiljaisek-
si historiaksi”. Mutta kyse ei tietenkään ole
vain taiteesta tai taiteen mahdollisuudesta
auttaa historian kirjoitusta. Elokuvas-
Seinien silmät (1981) Lasse Naukkarisen kame-
ra tallentaa niitä paikkoja Helsingissä, joissa
sodan jäljet yhä näkyvät. Rakennuksissa,
muistomerkeissä ja patsaissa löytyy vuosi-
kymmeniä sodan jälkeen pommitusten jälkiä.
Näiden elokuvausten rinnalle Peipon kollaasin
aineksiksi valikoituu sotakuvaaja Niilo Helan-
derin ottamaa filmiä yliopiston palosta. Peip-
po värittää mustavalkoiset kuvat voimak-
kaasti - tekniikka on hänelle uusi.

Sijainen kuvaa henkilökohtaista kärsimyshistoriaa

Antti Peipon uran merkittävimpanä teoksena
on pidetty puolituntista dokumenttielokuvaa
Sijainen (1989). Elokuva käsittelee hänen
seitsemää ensimmäistä vuottaan. Psykiatri-
sessa tarkkailussa lapsena ollut Peippo löy-
si elokuva-arkistosta lääkärinsä filmaamia
kuvia hiljaisesta pojasta, ”joka ei koskaan
hymyillyt”. Aiheena on Antti Peipon henkilö-
kohtainen taistelu, kärsimyshistoria. Hänen

taiteellisesti tasokas maalari-isänsä, joka ei
lyönyt itseään koskaan läpi kansalliseen gal-
leriaan, kuoli nuorena opettajana sodassa.
Suurta perhettä jäi huoltamaan voimakas-
tahtoinen, läpikotaisin kansalliset ihanteet
omaksunut piirustuksenopettaja-äiti. Hän
vaati lahjakkaalta lapselta kaikkea sitä, mitä
isältä jäi tekemättä, varsinkin sen jälkeen
kun nuorempi veli oli kuollut kelkkailtuaan
kuorma-auton alle.

Äiti asetti kaiken toivonsa vanhimpaan
poikaan Anttiin, joka kuitenkin kärsi ja tun-
si häpeää siitä, ettei hän koskaan täyttänyt
toiveita. Kodin vaatimukset olivat liian kovat.
Pysyvän identiteetti-ongelmansa hän katsoo
johtuvan äidistään: ”Toivon, että sinä olisit
kuollut, eikä veljesi.”

Antti Peipon ura dokumentaristina on
merkittävä. Poikkeuksellisena tavalla hän
yhdistää historian, muistin ja identiteetin
historiankirjoitukseksi, kommentaariksi ja
taiteelliseksi omakuvaksi. Mitä ikinä häneltä
vaadittiinkaan, tuli täytetyksi.

*Kirjoittaja on VTT ja elokuvatutkija, joka on
erikoistunut suomalaisen dokumenttieloku-
van historiaan.*

Wäinö Aaltonen, Graniittipoika
1917-1920. Ateneumin taide-
museon kokoelma.

Ylirajainen sarjakuva

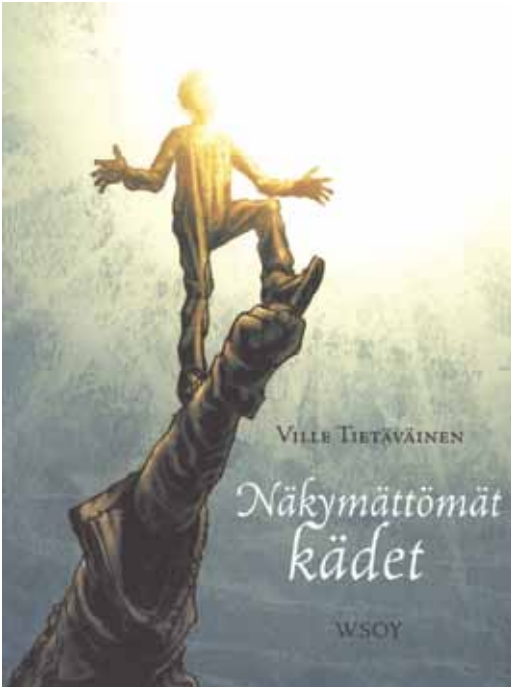
RALF KAURANEN

Sarjakuvan historiaa on pitkälti kirjoitettu kansallisesta näkökulmasta. Se tarkoittaa sitä, että sarjakuvaan liittyviä ilmiöitä ja ilmaisumuodon kehitystä on tarkasteltu pääasiassa kansallisissa ”säiliöissä” tuotettuna ja kulutettuna, suomalaisena, ruotsalaisena, yhdysvaltalaisena jne. Sarjakuvaa käsittelevät historiikit ja tietokirjat ovat saaneet seuraavanlaisia otsikoita: *Sarjakuva Suomessa*, *Svensk seriehistoria* ja *A Complete History of American Comic Books*. Kansallinen näkökulma ei ole kokonaan estänyt kronikoitsijoita huomaamasta säiliöiden välistä liikettä. Sarjakuvakulttuurien välillä on nähty kulkevan vaikutteita, tuontisarjakuvan ja sarjakuva-käännösten historia on kiinnostanut ja vientimenestyksiä on arvioitu myönteisesti. Tällainen kulttuuristen ilmiöiden virtaus yli rajojen ei kuitenkaan ole merkinnyt kansallisen raa-

min kyseenalaistamista sarjakuvahistorian lähtökohtana: kulttuurien väliset liikkeet on tulkittu *kansainvälisiksi*, nimenomaan eheidän ja yhtenäisten kansallisten kokonaisuuksien välillä tapahtuvaksi kulttuurivaihdoksi. Kulttuurivaihtoa on toki tulkittu eri tavoin kuten kansojen välisen ystävyyden merkiksi tai kulttuuri-imperialismiksi.

Humanistisissa tieteissä ja yhteiskuntatutkimuksessa on muutaman viime vuosikymmenen aikana alettu kiinnittää huomiota ilmiöiden ylirajaisuuteen. Sen sijaan, että asiat tulkittaisiin kansallisiksi, on niitä ruvettu tarkastelemaan sekoittuneina ja muista kuin kansallisesta kehystyksestä merkityksensä saavina. Eri tutkimusalojen piirissä on todettu tapahtuneen niin kutsutun transnationaalisen käänteen. Tutkimuksellisen asenteen muutos on seurausta siitä, että tutkittava maailma on muuttunut tai että asia näin ainakin on koettu. Globalisoituneen maailman muuttoliikkeet, integroituva talous, ympäristöongelmat, viihdeteollisuus ja kansainväliset sopimukset ovat edellyttäneet tutkimuskysymysten uudelleen muotoilemista. Yhdeksi vastaukseksi uusiin kysymyksiin on tarjoutunut transnationalismin tutkiminen.

Transnationalismi, jonka suomenokseksi ”ylirajaisuus” on vakiintunut, viittaa yli kansallisten rajojen tai niistä huolimatta esiintyviin kytköksiin, virtauksiin ja suhteisiin. Käsitettä on verrattu ”kansainväliseen”, joka viittaa kansallisvaltioiden tai kansallisesti määrittäneiden toimijoiden välisiin suhteisiin. Transnationaalisia suhteita sen sijaan ylläpitävät yksilöt, yritykset ja yhdistykset. Ne voivat olla kaikkea kirjeenvaihdosta ja mediakulutuksesta kaupallisiin transaktioihin ja yhteistyöhankkeisiin. Huomion kiinnittäminen tällaisiin yhteyksiin on paitsi tapa kuvata muuttuneen maailman uusia ilmiöitä, myös

keino kyseenalaistaa ihmistieteiden vahvasti nationalistista perinnettä kuvata maailmaa kansallisten säiliöiden varassa rakentuneeksi.

Myös sarjakuvakulttuuria on pyritty lähestymään yllirajaisuuden käsitteen avulla. Seuraavassa hahmottelen sellaisia piirteitä suomalaisessa sarjakuvakentässä, joita voidaan pitää merkkeinä sarjakuvan yllirajaisuudesta. Yllirajaisuus on usealla tasolla ilmenevää. Se näkyy ensinnäkin sarjakuvien aihepiireissä, tyylikeinoissa ja lajityypeissä. Toiseksi yllirajaisuutta voidaan hahmottaa kustantajien ja tekijöiden toimintatapojen kautta. Kolmanneksi yllirajaisuutta myös ylläpidetään sarjakuvakentän institutionaalisissa ja kulttuurioliittisissa rakenteissa.

Yllirajaisuus aihepiirinä

Hyvän esimerkin yllirajaisuudesta sarjakuvien aihepiirissä tarjoaa Ville Tietäväisen vuonna 2011 julkaistu sarjakuvaromaani *Näkymättömät kädet*. Se käsittelee Afrikasta Eurooppaan suuntautuvaa siirtolaisuutta ja marokkolaisten, paperittomien vierastyöläisten karuja olosuhteita Espanjan kasvihuone-tarhoilla. Teos siis tematisoi yli kansallisten rajojen tapahtuvaa muuttoliikettä, mutta yllirajaisuus korostuu siinä useilla tavoilla, kuten Aura Nikkilän valmistumisillaan oleva taidehistorian (Turun yliopisto) pro gradu -työ *Näkymättömistä käsistä* osoittaa. Kerronnassa esimerkiksi intertekstuaaliset viittaukset toimivat yhtenä yllirajaisuuden tehostuskeinona. Vierastyöläisten kokemukset muun muassa sidotaan suomalaislukijan todellisuuteen siten, että albumin keskushenkilö Rashid kuuntelee tapaamaltaan mauritanialaiselta kohtalotoverilta saamaansa Jamma Tuominen kasettia korvalappustereioista.

Myös *Näkymättömien käsien* lajityypillisissä piirteissä on yllirajaisuutta. Albumi linkittyy suosiota saaneeseen dokumentaariin tai journalistiseen sarjakuvaan, jonka tunnetuin edustaja lienee Palestiinan tilannetta ja Jugoslavian hajoamissotia käsitellyt Joe Sacco. Vaikka *Näkymättömät kädet* kuvaa aihepiiriään fiktiivisen keskushenkilönsä Rashidin kautta, perustuu tarina utteraan taustatutkimukseen. Tietäväisen kanssa yh-

teistyötä tehnyt sosiaaliantropologi Marko Juntunen kirjoittaa teoksen esipuheessa: ”Tämän teoksen tarina ei ole tapahtunut koskaan, mutta siitä on olemassa satojatuhansia versioita, jotka ovat totta.”

Dokumentaarisen sarjakuvan ohella suuren suosion sarjakuvatekijöiden piirissä on saavuttanut myös toinen totuudenmukaisuutta korostava lajityyppi eli omaelämäkerrallinen sarjakuva. Genren juuret ovat 1960–70-luvun amerikkalaisessa undergroundsarjakuvassa, mutta siitä on sittemmin muodostunut globaali tapa kuvata sarjakuvantekijöiden omien kokemusten kirjoja aina traumaattisesta lapsuudesta sarjakuvan tekemisen arkiseen ahertamiseen.

Oman erityisen, yllirajaisuuden aihepiirin käsittelemiseen sopivan alalajinsa muodostavat matkakertomukset, josta hyvä esimerkki on Katja Tukiaisen *Postia Intiasta* (2002). Siinä tekijä/päähenkilö tekee Intian-matkan, johon kuuluu lomailua, joogaa ja sarjakuvanteon opettamista intialaisille aktivisteille Maailman sarjakuvat -yhdistyksen toiminnan puitteissa. Matkapäiväkirja antaa kuvan siitä, millä tavoin suomalaisen sarjakuvataiteilijan elämä ja työ on yllirajaista ja globaalia. Työ ja lomamatkailua havainnoidaan albumissa kulttuuristen kohtaamisten, väärinkäsitysten, tautikuvausten ja turismin humorististen ja tunnelmaltaan seesteisempien kuvausten sarjana. Albumi rikkoo tehokkaasti myös kuvan suomalaisesta sarjakuvasta suomenkielisenä. Kertojan ääni on suomenkielinen, mutta useat dialogit ovat muunkielisiä. Monet keskustelut käydään englanniksi, mutta sarjakuvan maailmassa puhutaan myös intialaisilla kielillä, joita päähenkilö ei ymmärrä.

Monikielinen julkaiseminen

Tukiaisen albumin monikielisyys ei rajoitu dialogeihin tai sarjakuvaan sisältyvien karttasivujen intialaiskielisiin ilmauksiin. Teoksen lopussa on liite, josta löytyvät sarjakuvaan sisältyvän suomenkielisen tekstin englanninkieliset käännökset. 2000-luvun suomalaisessa sarjakuvajulkaisussa tämä ei ole lainkaan tavatonta. Monikielisistä julkaisuista on muodostunut keino tavoitella ei-suomen-

kielistä lukijakuntaa ja samalla esimerkki siitä, miten tekijöiden ja pienkustantamoiden toimintatavat rakentavat ylirajaista sarjakuvakulttuuria. Käännöksiin varustetuina sarjakuvien julkaisemiseksi on keksitty erilaisia käytännön ratkaisuja; Tukiaisen albumiin sisältyvä loppuliite on vain yksi tapa. Tavalisinta lienee, että käännöstekstit painetaan sarjakuvajulkaisun sivujen alareunaan, niin kutsuttuina alaviitekäännöksinä. Varhainen esimerkki tästä on *Napa*-antologian neljäs numero vuodelta 2000. On myös esimerkkejä siitä, kuinka sarjakuvan erikieliset tekstit on nivottu kuvailmaisuun tasaväkisemmin, kuten amerikkalaisen Juliacksin Ruotsissa julkaistu englannin- ja suomenkielinen albumi *Invisible Forces/Näkymättömiä voimia* (2011).

Suomalaiskustantajien kaksikielisen julkaisustrategian huomioi myös kanadalainen sarjakuvantutkija Bart Beaty, joka teoksessa *Unpopular Culture. Transforming the European Comic Book Culture in the 1990s* (2007) käsittelee eurooppalaisen sarjakuvan kehitystä 1990-luvulla. Yhtenä trendinä Beaty käsittelee sarjakuvakentän ylirajaistumista tai, kuten hän asian otsikoi, globaalin ja lokaalin vuorovaikutusta. Hän esittää, että sarjakuvataiteilijat ja muut kentän toimijat muodostavat ylirajaisen esteettisen yhteisön, jolle taiteelliset yhtymäkohdat ovat tärkeämpi yhteenkuuluvuuden ja identiteetin peruste kuin kansallisuus. Sarjakuvassa ollaan siis vähemmän suomalaisia, ruotsalaisia tai ranskalaisia kuin sarjakuvantekijöitä, jotka jakavat ylirajaisia käsityksiä siitä, mitä sarjakuva on. Tosin Beaty toteaa, että suomalaisista sarjakuvakenttää kuvastaa jonkinlainen kaksoisstrategia tai kahtalainen identiteetti: suomalaiset sarjakuvantekijät ja -kustantajat ovat yhtenäisen, keskenään yhteistyötä tekevä porukka, joka kuitenkin pyrkii avaamaan väyliä yli maan rajojen.

Kielipoliittiset julkaisustrategiat kuvastavat tätä suomalaisten ylirajaista orientatiota. Sen lisäksi, että sarjakuvia julkaistaan kaksikielisinä (suomeksi englanninnoksin), on englanninkielisestä alkuperäisjulkaisemisesta muodostunut varteenotettava tapa. Oman kustantamonsa kautta sarjakuvansa

julkaisevat Kaisa ja Christoffer Leka lienevät tunnetuin esimerkki englantia julkaisukielenä käyttävistä tekijöistä. Jo Kaisa Lekan varhaiset pienlehdet 2000-luvun vaihteessa olivat englanninkielisiä. Ylirajaista lukijakuntaa puhuttelevana kielistrategiana voi pitää myös sanattomien sarjakuvien julkaisemista, jolloin kielirajat eivät ole haittaamassa sarjakuvan leviämistä.

Liikkuvat tekstit ja tekijät

Suomalaistekijöiden ylirajaisuutta voi pohtia myös sitä kautta, että heidän töitään julkaistaan muualla kuin Suomessa. Perinteisten käännösten eli Suomessa suomeksi julkaistujen töiden julkaiseminen toisen kielialueen ja toisen kansallisen kulttuurin piirissä ohessa suomalaista sarjakuvaa julkaistaan alkupeleistään muualla ja muilla kuin suomen kielellä. Matti Hagelbergin albumin *Intia sataa paraatilleni* (2011) julkaisuhistoria todistaa siitä, miten monimutkaista tietä suomalais-sarjakuva voi kiinnittyä paikallis-kansalliseen ympäristöönsä. Sarjakuva julkaistiin alkujaan ranskalaisen L'Association-kustantamon albumissa *L'Association en Inde* (2005), joka sisälsi Hagelbergin ja Tukiaisen sarjakuvien lisäksi geneveläisen Frederik Peetersin, Kanadassa syntyneen Guy Delislen ja ranskalaisen Jean-Michel Thiriet'n intialaisia matkakertomuksia. Seuraavaksi Hagelbergin tarina ilmestyi ruotsiksi ruotsalaisessa sarjakuvaantologiassa *Allt för konsten 7* (2008) ja vasta sen jälkeen albumi on julkaistu suomeksi. Taiteellinen työ sarjakuvan kentällä ei siis ole mitenkään itsestään selvällä tavalla kansallisten tai kielirajojen määräämää.

Sarjakuva on perinteisesti ollut paperille painettua; internet julkaisualustana on muuttanut radikaalisti edellytyksiä saada sarjakuvaa julki kansallisista rajoista riippumatta. Kaksi tuoretta menestystarinaa viittaavat siihen, että ylirajainen internetjulkaiseminen voi olla myös taloudellisesti kannattavaa. Hanna-Pirita Lehtonen osallistui kesällä 2015 Etelä-Korealaisen Line Webtoon sarjakuvasivuston kilpailuun sarjakuvallaan "The Immortal Nerd". Tällä tavalla sarjakuvulle löytyi tilaaja, joka sekä julkaisee sen että maksaa

työstä. Sami Aho puolestaan tarjosi sarjakuvaa yhdysvaltalaiselle *Vice*-verkkolehdele, joka otti julkaistavakseen sarjakuvan "Zix and Tsuk". Sekä Line Webtoonin että *Vicen* käyttäjämäärät liikkuvat miljoonissa.

Sen lisäksi, että sarjakuvat kulkevat ylijarjaisesti, liikkuvat myös sarjakuvantekijät. He käyvät ulkomailla kouluttautumassa, työ- ja lomamatkoilla, sarjakuvafestivaaleilla ja muuttavat pysyvämmiin maasta toiseen. Ruotsinsuomalainen Henri Gylanderin tuotantoa on pääasiassa julkaistu ruotsiksi Ruotsissa, mutta hänen albuminsa *Unia ja toiveita* (2012) julkaisi tamperelainen Suuri Kurpitsa. Se päätyi myös Sarjakuva-Finlandia -palkintoehdokkaaksi. Palkinnon verkkosivujen mukaan se myönnetään "kotimaiselle tekijälle [...] ansiokkaasta sarjakuvateoksesta".

Kansallisen muuttuva merkitys

Ylijarjaisesti liikkuvien taiteilijoiden ja sarjakuvien myötä sarjakuvan kenttä muuttuu. Sarjakuvakulttuuria on yhä vaikeampi käsitteellistää kansallisina, toisistaan selkeästi eroavina ja erotettavina sarjakuvakulttuureina. Sarjakuvakenttä on useiden toimijoiden kuten tekijöiden, kustantajien, etujärjestöjen, paikallisten festivaalien, kääntäjien ja lukijoiden ylläpitämien transnationaalisten

kytkösten aikaansaannos, jossa kansallisuus määreenä on usein sivuseikka. Olisi kuitenkin liioiteltua väittää, ettei kansallisuusaatteella tai kansallisella identiteetillä ole enää mitään merkitystä sarjakuvan alalla. Kuten saksalainen sosiologi Ulrich Beck muistuttaa, on ylijarjaisuutta tutkittaessa syytä pohtia transnationaalisten kytkösten ohella myös muita jäsennystepoja ja suhdeverkostoja aina globaalista, kansallisen ja transnationaalisen kautta paikalliseen.

Sarjakuvakulttuurin ylijarjaisuutta tuottaa omalta osaltaan myös kansallisuusaatteen kiteytymänä pidettävä kansallisvaltio. Suomalaisen julkisen kulttuuripolitiikan kulttuuri- ja taidevientiä painottava linjaus on tukenut sarjakuvakentän transnationaalisia pyrintöjä 2000-luvulla. Kulttuurivientipainotus kuvastaa laajemmin taiteisiin ja kulttuuriin kohdistuneita kansantaloudellisia ja työllistävyyteen liittyviä odotuksia. Taiteilijat, kirjailijat ja sarjakuvantekijät on nähty, mediatuottajien ja pelinvalmistajien rinnalla, luovan talouden edustajina, joiden vientipyrkimyksiä on tuettu valtionhallinnon toimin. Sarjakuva-alalle on myönnetty käänös- ja painatustukea kirjallisuusvientiorganisaatio FILI:n kautta sekä "kulttuuriviennin kärkihankkeille" myönnettävää opetus- ja kulttuuriministeriön projektirahoitusta.

Ylijarjainen sarjakuvakulttuuri on monen asian summa. Sitä muovaavat ensinnäkin sarjakuvien sivuilla käsiteltävät aihepiirit ja lajityypit, jotka nostavat esille maailmassa tapahtuvia jatkuvia rajanylityksiä ja kulttuurikohtaamisia. Toiseksi sarjakuvantekijöiden elämänkaaret, toimintatavat ja kansallisvaltiollisista ja kielellisistä rajoista piittaamattomat yhteistyön muodot tuottavat yhteisöllisyyttä ja identifikaatiota, jossa kansallinen taso on sivuseikka. Kolmanneksi ylijarjaisuuden muotoutumista tukevat myös kansallisvaltiolliset ja kansainväliset instituutiot, jotka kulttuuripolitiikan avulla vaikuttavat sarjakuvakentän toimintamahdollisuuksiin.

Kirjoittaja toimii tutkijana Turun yliopistossa Koneen säätiön rahoittamassa hankkeessa "Kirjallisuuden monikielisyys nyky-Suomessa".

Sarjakuva opettaa tarinallisesti

AINO SUTINEN

Sarjakuva on muutakin kuin Aku Ankkaa, se on monipuolinen taidemuoto ja sitä lukevat aikuisetkin.

Suurin piirtein näin alkaa moni sarjakuvasta kertova mediajuttu. Monesti tästä taiteenlajista saakin kertoa alkeista aloittaen ja ennakkokäsityksiä tai kliseitä kumoten. Enää ei sentään puhuta sarjakuvien turmeltavasta vaikutuksesta aivan 1950-luvun malliin.

Nykyään lienee selvää, että sarjakuva opettaa lukemaan pikemminkin kuin turmelee lukutaitoa, kuten joku joskus saattoi uskoa. Ja kaikki kunnia Aku Ankalle, lehden toimitus on nimittäin Suomessa tehnyt erinomaista työtä rikkaan ja ilmaisuvoimaisen suomen kielen hyväksi.

Sarjakuva on ilmaisulajina joka tapauksessa ollut meillä eräänlainen väliinputoaja. Onko se etupäässä tekstiä vai kenties kuvaa, pitäisikö sen tekemistä ja lukemista opettaa äidinkielen vai kuvaamataidon tunnilla? Mistä kategoriasta alan taiteilijoille jaettaisiin apurahaa? Uusi suomalainen sarjakuva on usein vielä kokeilevaa ja muotoja rikkovaa, eikä asetu helposti perinteisiin genreihin.

Sarjakuvan arvostus kasvaa

Vuonna 1971 joukko sarjakuvan harrastajia perusti Suomen sarjakuvaseuran alan kulttuuriyhdistykseksi, ja vuonna 1972 julkaistiin ensimmäinen Sarjainfo-lehti mustavalkoisena kopionivaskana. Sarjakuvaseura on pitkään yhdistänyt omistautuneita harrastajia ja tekijöitä. Yhdistys ja lehti ovat tänä päivänä voimissaan ja johtolanka on sama: sarjakuvan arvostuksen ja lukemisen edistäminen.

2000-luvulla toiminta on kasvanut mo-
neen suuntaan: Helsingin sarjakuvafestivaalit on kasvanut Pohjois-Euroopan suurimmaksi sarjakuvatapahtumaksi ja Helsinkiin

on perustettu Sarjakuvakeskus, jossa on opetusta, galleria, kauppa ja pieni kahvio. Sarjakuvakeskus on kehittänyt sarjakuvapetusta ja suomalaisten tekijöiden työtä on viety maailmalle ihmeteltäväksi. Sarjakuvaseura matkaa paljon alan kansainvälisissä tapahtumissa. Sarjakuva on saanut vuosien varrella värit, monessakin mielessä.

Suomi tunnetaan maailmalla sarjakuvan pienenä suurvaltana, vaikkei meillä olekaan samanlaista suurta historiaa asiassa kuin esimerkiksi Ranskassa, Belgiassa, Yhdysvalloissa tai Japanissa. Korkealaatuista luettavaa ilmestyy yhä enemmän ja alan arvostus on noussut. Toki taiteilijana toimeen tuleminen on edelleen haasteellista, etenkin pienellä kielialueella.

Sarjakuva välittää tietoa...

Sarjakuvalla on etuja tiedonvälityksessä ja opetuksessakin, ja uskon että tässä on paljon vielä hyödyntämättömiäkin mahdollisuuksia. Sarjakuvantekijöiden tarinointitaitoja voitaisiin käyttää enemmänkin.

Fiktio laajentaa tunnetusti ajattelun ava-

Sarjakuvakeskuksen työpajassa saa joskus valmiin ruutukaavion, jonka voi täyttää tarinalla.
Kuva: Jonna Pennanen.

ruutta, se on selviö. Kotimaisia esimerkkejä: moni on oppinut paljon eurooppalaisesta siirtolaisuudesta Ville Tietäväisen *Näkymättömät kädet* -sarjakuvaromaanista ja Ville Rannan *Kajaani* on rosoinen, puolifiktiivinen kuvaus tai kuvitelma Elias Lönnrotin elämästä.

Tämän lisäksi sarjakuvalla voi esittää faktoja, vaikka visualisoida historian kulkua tai avata monimutkaisia käsitteitä infosarjakuvan muodossa. Huumorikin auttaa muistamaan asioita. Ja kaiken voi esittää viisaasti ja lukijaa aliarvioimatta, vaikka sarjakuvaa ei kaunistakaan liiallinen tekstimassa.

Hyvin tehty, selkeä kuvallinen viestintä kutsuukin lukemaan ja sillä on paikkansa niin kirjoissa, lehdissä kuin netissäkin. Digitaalisena sarjakuvassa voi olla mukana jopa interaktiivisia elementtejä.

Itse olen opiskellut sarjakuvia lukemalla esimerkiksi kieliä: kuvastahan näkee mitä tapahtuu, vaikkei koko sanasto olisi hallussa.

...ja rikastaa itseilmaisua

Sarjakuvan itse tekemiselläkin on pedagogisia etuja. Sarjakuvakeskus on kursseillaan kehittänyt erilaisia sarjakuvaopetuksen metodeita lapsille, nuorille ja aikuisille. Jokaista rohkaistaan löytämään omanlaisensa sarjakuvailmaisuuksiensa, piti itseään sitten mestariopiirtäjänä tai ei. Paljon tekemällä kehittyy.

Fingerpori-piirtäjä Pertti Jarla piirsi lapsille Kylli-täti-kilpailussa Helsingin sarjakuvafestivaaleilla. Kuva: Henry Söderlund.

Myös erilaisille erityisryhmille on räätälöityjä sarjakuvakursseja ja -pajoja. Sarjakuvakeskuksen opettajat ovat pitäneet pajoja niin istuville vangeille, vanhainkotien asukkaille kuin esimerkiksi aivovammautuneille. Tällöin on usein tehty omaelämäkerrallista sarjakuvaa, mutta myös fiktiota. Syksyllä on tulossa esimerkiksi lasten ja seniorien yhteisiä pajoja, joissa lapset piirtävät isovanhempien tai muiden seniorien tarinoita ja toisinpäin.

Sarjakuvakeskukselta voi myös tilata opetuskokonaisuuksia ja konsultointia.

Suomalaista soveltavaa sarjakuva-ajattelua on myös viety maailmalle. Maailman sarjakuvat ry on pieni kulttuuriyhdistys, joka on kehittänyt kehitysmaissa käytettävän juliste-sarjakuvan metodin. Pajoja on pidetty vuosien varrella esimerkiksi Intiassa ja useissa Afrikan maissa. Työpajoissa paikalliset asukkaat luovat sarjakuvaa mielestään tärkeistä aiheista neljän ruudun valmispohjaan: fiktiota, omaelämäkerrallista tai vaikka valistavaa kerrontaa esimerkiksi vedenkäytöstä tai tasa-arvosta.

Lopulliset työt suurennetaan kopiokoneella ulos rakennusten seinille nähtäväksi. Sarjakuva voi sopia oikein tehtynä jopa lukuaidottomien luettavaksi. Se on tehokas ja halpa tiedonvälityskeino.

Maailman sarjakuvat on tehnyt Suomesakin sarjakuvaa muun muassa turvapaikanhakijoiden kanssa ja Sarjakuvakeskuksella on myös samansuuntaisia suunnitelmia tulevaisuudelle. Olemme huomanneet, että sarjakuvalla voi käsitellä vaikeita aiheita taiteellisen ilmaisun ja huumorinkin kautta.

Sanommekin täällä usein, että tähän kaikkeen tarvitaan oikeastaan vain kynä ja paperia. Ja mahdollisuudet ovat loputtomat.

Kirjoittaja on Suomen sarjakuvaseuran tiedottaja ja Sarjainfo-lehden päätoimittaja.

Tulkintaa ja tekemistä

TARJA HONKANEN

Tämän palstan tarkoituksena on tuoda tavallisen opettajan ajatuksia ja ideoita esille Kleiossa. Kysymys on arkipäiväisistä jutuista, joita me kaikki teemme, mutta jokainen vähän omalla tavallamme. Tämän numeron teemaan liittyen päätin kirjoittaa sarjakuvan käyttämisestä historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa. Sarjakuvan käyttäminen opetuksessa on monelle tuttua, mutta haluan muistuttaa sen hyvistä puolista.

Sarjakuvalla on helppo elävöittää tunteja, ja sen avulla voidaan myös tulkita erilaisia tapahtumia. Sarjakuvapiirtäjä yksinkertaistaa asioita, ja kuvallinen ilmaisu sallii myös oikaisuja ja anakronismeja. Tärkeää on, että oppilas ymmärtää, mikä sarjakuvassa on oleellista ja mikä johtuu lähteen luonteesta. Oma kokemukseni on, etteivät yläkoululaiset enää paljoakaan lue sarjakuvia. Animoituid elokuvat ja pelit ovat ajaneet sarjakuvan ohi. Senkin takia on hyvä, että historian tunneilla

aina välillä palataan vanhaan kunnon sarjakuvaan.

Yläkoulun historian tunneille sopivia sarjakuvia on paljon. Lucky Luke seikkailee Villin Lännen maisemissa ja Tintti vieraillee monessa mielenkiintoisessa kulttuurissa. Ressu kuvittelee olevansa punainen paroni ja Sammy Day on hauska välipala USA:n pörssiromahduksen tai kieltolain kohdalla. Lisämateriaalina 1940-luvun historiaan voi käyttää otteita Maus-sarjakuvasta tai Vaarallinen Mikki-kirjasta. Samalla voidaan pohtia sarjakuvaa propagandan välineenä ja sensuurin kohteena. Sarjakuvan tulkinta on helpompaa kuin pilakuvien, koska historiallisia henkilöitä ei tarvitse tunnistaa kuvasta. Myös sarjakuvan kohdalla on antoisaa pohtia, minkälaiselle kohderyhmälle se on tarkoitettu ja minkälaisen kuvan tai näkökulman se antaa tapahtumista. Kriittistä ajattelua sekä mieltäpitoa ja faktan erottamista toisistaan pystyy

mukavasti harjoittamaan sarjakuvia lukemalla.

Yhteiskuntaoppi on luku sinänsä, sillä lähes jokaiseen aiheeseen löytyy joku osuva sarjakuvastriippi. Viivi ja Wagner ovat B. Virtasen kanssa hyvin otollista materiaalia. Olen jakanut yhdeksäsluokkalaisten pareittain yhden yhteiskunnallista asiaa käsittelevän strippin, jonka he sitten ovat käyneet luokan

9-luokkalaisten Aappon sarjakuva konkurssista.

edessä dokumenttikameran kautta esittelemässä toisille. Moneen asiaan on näin saatu erilaisia näkökulmia, ja sarjakuva on saanut oppilaat rennommin pohtimaan ihmisten toimintaan liittyviä vaikuttimia. Oppilaat ovat myös välillä etsineet oppikirjasta kohdan, joka jotenkin liittyy kyseiseen sarjakuvaan.

Sarjakuvan käyttäminen opetuksessa ei ole pelkästään toisten piirtämien kuvien tulkitsemista. Aika usein olen kurssipalautteesta saanut lukea, miten ihanaa oli, kun sai piirtää tunnilla. Sarjakuvan piirtämisessä idea ja ilmaisutapa peittävät vähän heikomman piirustustaidon, ja tyylielty piirtäminen kuuluu asiaan. Joku keskittyy kuvalliseen ilmaisuun ja toinen taas tekstiin. Teimme tänä keväänä seitsemäsluokkalaisten kanssa sarjakuvia Yhdysvaltojen sisällissodasta. Suunnitteluvaiheessa listasimme taululle ihmisryhmiä, joiden elämään sota vaikutti. Tästä oppilaat valitsivat näkökulmansa eli sarjakuvansa päähenkilön. Tulostin A5-kokoisia papereita, joissa oli yksi iso sarjakuvaruutu kussakin. Oppilaat tekivät työtä pareittain tai pienissä ryhmissä, ja ottivat tarvitsemansa määrän papereita. Joissakin ryhmissä joku piirsi henkilöt ja toinen taustat ja puhekuplat. Osassa ryhmistä jokainen teki oman ruutunsa, mutta kuvien piti näyttää mahdollisimman samantyyllisiltä. Piirtäminen sujui leppoisasti, sillä kookkaaseen ruutuun oli helppo piirtää ja kirjoittaa. Skannasin valmiit työt, pienensin ruutuja ja liitin ne peräkkäin. Katsoimme sarjakuvat dataprojektorilla. Säästyin paperien kanssa sähläämiseltä ja kuvat näkyivät värillisinä. Luonnollisesti tulostin yhdet paperiset versiot myös ilmoitustaululle. Aina ei tarvitse käyttää pelkästään

kynää ja paperia. Tietotekniikka tuo oman lisänsä myös tähän. Sarjakuvan piirtämiseksi on erilaisia ohjelmia, joiden avulla lopputulos on jo varsin näytävä. Kotitehtäväkin saattaa joskus olla vaihtoehtoinen: Kirjoita kertova teksti tai piirrä sarjakuva siitä, miten ...

Uuden opetus suunnitelman ydinsanastoa ovat monialaisuus ja ilmiöpohjaisuus. Sarjakuvan tekemisessä on helppo tehdä yhteistyötä kuvaamataidon kanssa. Lisää haastetta tulee, jos sarjakuvassa käytetty kieli onkin esimerkiksi englanti tai sarjakuva sisältää graafeja. Tekstimäärä on varsin pieni, joten työmäärä ja vaikeustaso pysyvät kohtuuden rajoissa eikä aikaakaan kulu ylettömästi. Ilmiöpohjaiseen opiskeluun kuuluvat erilaiset projektit ja asioihin tutustuminen aidossa ympäristössä. Prosessiin liittyy aina tuotos, joka voi olla myös sarjakuva. Mitä, jos jokainen ei tekisikään omaa erillistä sarjakuvaansa, vaan sarjakuvat muodostaisivat yhdessä suunnitellun laajemman kokonaisuuden jostakin ilmiöstä?

Toisten tekemien tuotosten käyttämisessä täytyy aina muistaa myös tekijänoikeuspuoli. Opetustarkoitukseen käyttö on erikseen säädeltyä ja opettaja voi käyttää otteita sitaatioikeuden perusteella. Oppilaiden tuotokset ovat myös tekijänoikeuksien alaisia, eli tässäkin esillä olevien töiden julkaisemiseksi olen hankkinut asianmukaiset luvat. Lisätietoja lupa-asioista löytyy Internetistä:

www.operight.fi/artikkeli/kopiointi/saako-sarjakuvia-kopioida-opetuskayttöön

Kirjoittaja on turkulainen perusopetuksen lehtori.

7-luokkalaisten Danielin ja Nikolain sarjakuva.

Manga?

AINO HYNÖNEN

Ensimmäisenä aloitetaan varmaan selittämällä, että mitä on manga? Manga on japanilainen mustavalkoinen sarjakuva, joista suosituimmat saavat joskus animaatiisarjan eli animen. Olen harrastanut mangan lukemista jo neljänneltä luokalta saakka – toisin sanoen noin viisi vuotta. Harrastus alkoi vähän sen jälkeen, kun olin katsonut ensimmäisen animeni, jonka nimi oli *Soul Eater*. Olin tykätynyt animeen kovasti, ja sitten eräs päivä näin kaupassa *Soul Eater* -mangapokkarin. Pokkari maksoi seitsemän euroa, mutta saatuani luvan sen ostamiseen kävelin kaupasta onnellisena ulos, pokkari kädessä. Tämän jälkeen aloin kerätä ja ostaa mangakirjoja, useista sarjoista. Mutta miksi? Sitä minä olenkin tässä selittämässä.

Minulta on kyselty mangan lukemisesta aiemminkin. Olen kuullut seuraavan kaltaisia kysymyksiä muilta oppilailta koulussani: ”Miks sä luet tota?”, ”Miks tossa ei oo värejä?” ja ”Miks sä luet tota jos siinä ei oo värejä?!”. Yleensä joudun vastaamaan: ”Koska se on hauskaa” tai ”Koska se ei haittaa”. Minua ei haittaa ollenkaan se, että mangat ovat mustavalkoisia. Minusta se vain lisää mangan omalaisuuttaan ja tuo esille enemmän valaistukseen vaikuttavia asioita ja saa kuvat näyttämään tarkemmilta. Hahmot näytetään yleensä väreissä manga-pokkarien kansissa, jotta lukijalla olisi jotain ideaa siitä, minkä väriset hiukset tietyllä hahmolla on ja millainen värimaailma mangassa vallitsee. En kyllä tiedä itse, miksi mangat ovat mustavalkoisia. Ehkä se on halvempaa, koska mangakirjat ovat aika paksuja.

Manga-sarjoissa on jonkin verran samankaltaisia piirteitä länsimaisten sarjakuvien kanssa. Vertailuryhmänä voisimme käyttää länsimaisia perussarjakuvia, esim. *Lucky Luke*, *Spiderman* ja *Aku Ankka*. Manga-sar-

joilla on siis samanlaisia genrejä kuin länsimaisilla sarjakuvilla, kuten seikkailu, jännitys, komedia, sci-fi, kauhu jne. On myös vain manga-sarjoille tyypillisiä genrejä, joihin voisi perehtyä vähän syvemmin. Harem-mangat ovat manga-sarjoja, joiden juoni liittyy päähenkilöön, jota ympäröi vähintään kolme muuta hahmoa, jotka ovat romanttisesti kiinnostuneita päähenkilöstä. Tyypillisesti päähenkilö on miespuolinen, mutta on myös suosittuja harem-sarjoja, joissa päähenkilö on naispuolinen. Taikatyttö-mangassa jo nimi puhuu puolestaan. Näiden manga-sarjojen tarinat keskittyvät yleensä maagisiin tyttöihin, joilla on taikavoimia ja sarjat ovat yleensä suunnattuja noin 10-vuotiaille tytöille. Vaikka taikatyttö-mangat ovat yleensä lapsiystävällisiä, on myös toisiaan suuria poikkeuksia. Minusta parhain esimerkki on eräs lempimangani ja -animeni nimeltään ”*Mahou Shoujo Madoka Magica*”. Manga on päältäpäin iloinen ja pirteä, mutta muuttuu nopeasti hyvin pimeäksi ja on lähes psykologista kauhua. Mecha-mangat keskittyvät puolestaan suurten mekaanisten haarniskojen ja teknologian ympärille. Ja nämä genret ovat vain jäävuoren huippu.

Japanissa manga-sarjoja erotellaan myös kohderyhmien mukaan. Seinen-sarjat ovat suunnattuja nuorille miehille ja Josei-mangat nuorille naisille. Näiden manga-sarjojen lajityypit voivat vaihdella synkistä hyvin herttaisiin. Shounen suuntautuu puolestaan nuorille pojille ja shoujo nuorille tytöille. Tällaisten sarjojen keskeisiä piirteitä ovat huumori ja seikkailu. Vuosien kuluessa ovat shounen- ja shoujo-mangat alkaneet muistuttaa toisiaan, koska pojille suunnattujen manga-sarjojen suosio on kasvanut tyttöjen keskuudessa. Kodomo tarkoittaa lapsille suunnattuja mangasarjoja, joista selvästi tunnetuin on Do-

raemon.

Koska kirjoitan tätä historian opettajien lehteen, täytyyhän minun toki kertoa jotain historiaan liittyvästä mangasta. Manga maailmassa on myös oikeisiin historian tapahtumiin ja henkilöihin liittyviä sarjoja. Yksi kuuluisimmista esimerkeistä on Hidekaz Himaruyan "Hetalia"-niminen komediasarja, jossa maailman valtiot ihmismuodoissaan seikkailevat pääasiassa toisen maailmansodan aikana. Sarjasta on tullut hyvin suosittu ja se on saanut paljon huomiota. Omasta kokemuksestani tiedän, että monet suomalaiset mangan harrastajat tietävät Hetalia-mangan ja -animen. Suomesta puheen ollen, myös Suomen talvisodasta on tehty manga! Manga on nimeltään "Valkoinen Noita" (Shiroy Majo). Manga kertoo talvisodan tapahtumista kuuluisan tarkka-ampujan Simo Häyhän silmin, mutta Simo on tällä kertaa nainen! Konsepti saattaa kuulostaa hassulta, mutta olen lkenut kyseistä mangaa ja pidin siitä itse todella paljon!

Minusta mangassa sellaisia piirteitä, joita ei löydy mistään muualta. Hahmot ja tarinat ovat aivan omanlaisiaan, eikä niihin törmää esimerkiksi Marvel- ja DC-sarjakuvissa. Piirtotyylillä on myös aivan omanlaisensa ja siitä on tullut yksi mangan tavaramerkeistä, vaikka tyyli vaihtelee piirtäjän mukaan. Manga-tyylille tyypillisiä piirteitä ovat isot silmät ja terävät leuat, vaikkakaan nämä piirteet eivät päde joidenkin mangakoiden teoksissa. Ja selvennyksen vuoksi, mangaka on siis mangan piirtäjä.

Onneksi en kuitenkaan ole ainut "lajissani". Olen tavannut paljon muita ihmisiä, jotka pitävät mangasta ja heistä on tullut minulle tärkeitä ystäviä. Tapaan uusia ihmisiä myös suurissa Suomessa järjestettävissä tapahtumissa, eli "Coneissa". Coneissa järjestetään kaikenlaista ohjelmaa erilaisista paneeleista puhehuoneisiin ja myyntisaliin, jossa voi tuhlata ra-

hansa ihanaan manga- ja anime-tavaraan. Näissä tapahtumissa myös cosplay on hyvin suosittu ajanviete. Cosplay tarkoittaa joksikin hahmoksi pukeutumista ja hahmon rooliin eläytymistä. Ihmiset pukeutuvat kaikenlaisiksi hahmoiksi, esimerkiksi peli- ja elokuvamaailmasta, mutta suosituimmat ovat selvästi anime- ja manga-hahmot.

Mangan harrastaminen on kaikissa muodoissaan minulle tärkeä ajanviete. Manga kautta innostuin myös itse piirtämään ja mangan avulla piirtämisestä on tullut minulle tärkeä harrastus. Piirtelen yleensä kissoja, mutta olen piirtänyt paljon muutokuvia jo valmiiksi olemassa olevista hahmoista ja mieleeni syövereistä keksityistä omista hahmoista. Manga on myös inspiroinut minua opiskelemaan Japanin kieltä ja kiinnostumaan maan kulttuurista, musiikista ja historiasta.

Kirjoittaja on 8.-luokkalainen manga-harrastaja.

Dryad.

Digitarinoita Adobe Voicella

MARJA MANNINEN

Adobe Voice on helppokäyttöinen, ilmainen videosovellus iPadille. Adobe Voicella voi yhdistää still-kuvia, tekstiä ja ääntä videoiksi. Ohjelmassa on oma kuva- ja taustamusiikkigalleria. IMovieen verrattuna video valmistuu nopeasti, koska ohjelmassa ei ole aikaa vievää editointivaihetta. Adobe Voiceen ei voi kuitenkaan liittää valmista videomateriaalia. Vuoden alussa Applelta on tullut kyseinen appsi myös iPhoneille, ja siinä näyttäisi mainostekstin mukaan olevan mahdollisuus animaation lisäämiseen.

Olen tehnyt itse Adobe Voiceen avulla opetukseeni projektiohjeita ja katsauksia esim. lapsen oikeuksista, mutta pääpaino on ollut oppilaiden omilla tuotoksilla. Kevään aikana 7.-luokkalaisten tekivät videoita Amerikan siirtolaisuudesta ja 8.-luokkalaisten tekevät parhaillaan digitarinoita isovanhempiensa lapsuus- ja nuoruusmuistoista. Ne, joilla ei mahdollisuutta haastatella isovanhempiaan, tekevät videon jostakin espoolaisesta rakennetusta kohteesta. Tarinoita on tulossa Albergan ja Träskändan kartanoista ja ensimmäisen maailmansodan aikaisesta linnoitusrakennelmasta. Yhteiskuntaoppiin Adobe Voice on erinomainen työkalu, koska tekijänoikeusvapaita kuvia on helppo löytää esim. perhe- ja sosiaalipolitiikan sekä taloustiedon aiheisiin.

8.-luokkalaisten digitarinoissa aikaa kuluu eniten tarinan valmisteluun. Annoin oppilaille ensimmäiseksi kotitehtäväksi aineiston keruun. Oppilaat haastattelivat isovanhempiaan ja keräsivät valokuvia ja muuta sopivaa aineistoa joko kuvaamalla tai tuomalla ne videopajavaiheessa tunnille. Seuraavana tehtävänä on ollut laatia videokäsikirjoitus kuva kavalta. Oppilas liittyy valokuviiin saamansa haastattelutiedon ja hakee lähteistä täydentäviä faktatietoja. Tarinaa tukevia valokuvia

haetaan ensisijaisesti tekijänoikeusvapaita kuva-arkistoista, mikä on haastavaa. Arvioinnissa huomioidin myös käsikirjoituksen.

Varsinaiseen videopajaan olen varannut aikaa kaksi tuntia. Äänitysrauhan takaamiseksi oppilaita pitää hajasijoittaa ympäri koulua. Työt on tehtävä kerralla loppuun saakka, sillä keskeneräisiä henkilökohtaisia videoita ei yhteiskäytössä oleville iPadeille voi jättää.

Adobe Voiceen käyttö on yksinkertaista. QR-koodin takana on Adobe Voicella tekemäni lyhyt opastus Adobe Voiceen käyttöön.

Alla on kokoomani luettelo opetuskäyttöön soveltuvista tekijänoikeusvapaita kuva-, video- ja äänikokoelmista. Pääsääntöisesti kuvat ovat vapaasti käytettävissä, kunhan kuvälähde mainitaan.

Kirjoittaja on historian ja yhteiskuntaopin opettaja espoolaisessa Karakallion koulussa.

- Finna.fi - avoimesti lisensoituja kuvia n. 300 000, <https://hkm.finna.fi/>
- <http://sa-kuva.fi/> - n. 160 000 kuvan kokoelma talvi-, jatko- ja Lapin sodan ajalta https://www.flickr.com/creativecommons-CC-lisensoituja_valokuvia
- <https://pixabay.com/fi/photos/>
- <https://archive.org> - ääniä, videoita ja tekstejä CC-lisenssillä
- <http://blogit.yle.fi/elava-arkisto/aanitehosteet-kuuluvat-maailmalle-0>
- <https://www.flickr.com/photos/ylearkisto/>
- Elävästä arkistosta saa upottaa omille sivuilleen videopätkiä. Niitä ei saa muokata, vaan ne pitää käyttää sellaisenaan. <http://yle.fi/aihe/elava-arkisto/embedohje>

Aineistoja ja näkökulmia valokuvan käyttöön historian opetuksessa

ERJA SALO

Miten valokuvat voivat toimia osana historian opetusta ja oppimista? Tai millaisin kuvin historiaa esitetään ja mitä merkityksiä kuvat sisältävät? Sen sijaan, että kirjoittaisin enemmän kuin tuhat sanaa, vastaan kuvin. Kaikki esimerkkikuvat ovat vapaasti käytettävissä netissä.

Tulkinta – katsojan ja kuvan vuorovaikutusta

Kuva synnyttää tulkinnan, johon vaikuttavat paitsi katsojan omat lähtökohdat myös kuvan sisältö ja symboliikka. Tässä kuvaesimerkissä voimakkain sisällöstä kumpuava tunne on myötätunto ja siitä syntyvät myös mielleyhtymät. Kuva imettävästä evakkoäidistä vuonna 1947 viiden lapsen kanssa tuo auttamatta mieleeni Dorothea Langen tunnetun valokuvan Migrant Mother, jossa 32-vuotias seitsemän lapsen äiti Florence Owen Thompson on yhtä lailla lastensa ympäröimä.

Millaisia tarinoita valokuvat kertovat meille?

Kaksi ihmistä näkee saman tilanteen, mutta tulkinnat tapahtumasta saattavat olla aivan erilaiset. Valokuvan analysointia voi käyttää historianopetuksessa keinona havainnollis-

tamaan ymmärrystä siitä, että historiallista tietoa voi tulkita eri tavoin. Tiedämme myös usein menneistä historiallisista tapahtumista ns. perusfaktat, mutta emme välttämättä ymmärrä tilanteessa olleiden ihmisten ajattelua ja toimintaan johtaneita syitä. Valokuvan avulla voidaan eläytyä rinnakkaistilanteiden henkilöiden kohtaloihin ja heidän ympärillään tapahtuneisiin asioihin ja alkaa ymmärtää henkilöiden motiiveja ja ajattelua, vaikka ne poikkeaisivat omista arvoista ja mielipiteistä.

Käyttämällä kysymyksiä kuka, mitä, milloin, missä, miksi ja miten päästään jo pitkälle. Tässä esimerkkejä, jotka sopivat Langen ja Uuden Suomen kuvaajan kuvaan evakkoäidistä:

1. Molemmissa valokuvissa on äiti ja lapsia. Äidit istuvat ja lapsista osa seisoo, nuorin on sylissä. Kuinka monta lasta kuvissa on?
2. Minkä ikäisiä lapset ovat?
3. Kuvaile henkilöiden vaateetusta.
4. Mitä voit päätellä kuvauspaikasta kuvaustaan perusteella?
5. Minkälaiseksi kuvittelet äitien elämän?
6. Mitä kuvassa tapahtuu? Mitä yksittäiset henkilöt tekevät?
7. Missä kuva on otettu ja missä tilanteessa? Mistä päätelit niin?
8. Miksi valokuvaaja otti kyseisen kuvan?
9. Jos kuva olisi nykykuva, millä tavalla se olisi samanlainen? Entä mitä eroavaisuuksia olisi?
10. Katso Langen muut valokuvat Florence Owen Thompsonista ja lapsista Yhdysvaltain kongressin kirjaston tietokannasta: http://www.loc.gov/rr/print/list/128_migm.html

Keiden kuvia katsot, kenen lauluja laulat?

Yksittäisillä historian henkilöillä on tärkeä rooli historian kerronnassa. Suomen historian useimmin kuvattuja henkilöitä on varmasti presidentti Urho Kekkonen ja presidentit yleensä.

Näitä herkullisia perhekuvia vastavalituista presidenteistä ei todennäköisesti ole koskaan julkaistu Uudessa Suomessa, mutta niiden äärellä ei silti voi olla kysymättä: Kenen näkökulma kuvasta välittyy? Kenelle kuva on suunnattu? Mitä mielikuvia kuva välittää?

Valokuvat ovat kulttuurisidonnaisia

Mitä on suomalainen kulttuuri? Näkykö kulttuurinen moninaisuus historian visualisoinnissa? Ei varmasti riittävästi. Eemeli Hakokönkään mukaan Suomen kansallisen historian tärkeimmät sisällöt muodostuvat politiikasta, kulttuurista (taide, tiede ja urheilu) sekä sodasta. Esimerkiksi kansainvälisyyden, uskonnon tai vähemmistöjen rooli jää historiarepresentaatiossa marginaaliseksi. Museoviraston Kuvakokoelmat ja erityisesti Monikulttuurisuus-albumi auttaa puutteeseen. Viereisellä sivulla on yhtenäiskulttuurin esimerkkejä analysoitavaksi oppilaiden kanssa.

Mistä valokuvia opetuskäyttöön?

Kuvia kaikille -sivusto pohjautuu Suomen valokuvataiteen museon Uuden Suomen kokoelmaan. Alma Media/Iltalehti lahjoitti museolle vuonna 2004 Uuden Suomen noin 2,5 miljoonan kuvan negatiiviarkiston, jota on luetteloitu ja digitoitu Suomen Kulttuurirahaston tuella Uuden Suomen kuvat käyttöön -hankkeessa. Kuvia kaikille -sivuston kuvat

ovat 1950-luvulta vuoteen 1963. Kuvatekstit pohjautuvat alkuperäisissä negatiivipusseissa olleisiin tietoihin ja Uusi Suomi -lehdessä julkaistuihin kuvateksteihin.

Kuvien yksityinen käyttö sekä käyttö opetuksen, tutkimuksen ja esimerkiksi vanhus työn tarpeisiin on vapaata. Kuvat on lisensoitu Creative Commons Nimeä-Epäkaupallinen 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä. Mikäli haluat käyttää kuvia kaupallisessa tarkoituksessa ota yhteys Suomen valokuvataiteen museon kuvapalveluun.

Valokuvataiteen museon Flickr-tilillä jakamiin kuviin on liitetty merkintä "no known copyright restrictions" (ei tiedossa olevia tekijänoikeusrajoituksia). Suomen valokuvataiteen museon tietojen mukaan kuvat eivät ole tekijänoikeussuojan piirissä, koska tekijänoikeudet ovat rauenneet tai siirtyneet Suomen valokuvataiteen museon omistukseen tai ei ole löydetty mitään viitteitä, että kuvien tekijänoikeuden suoja olisi voimassa. Jos tiedosasi on oikeuksienomistajia, joista Suomen valokuvataiteen museo ei ole tietoinen, pyydämme ilmoittamaan asiasta museolle.

Kirjoittaja työskentelee Suomen valokuvataiteen museon yleisötyövästävänä.

Valokuvataiteen museon kuvakokoelmat:

- Flickr Commons -tilillämme olevien kuvien käyttö on vapaata. Kuvia käytettäessä on mainittava valokuvaajan nimi ja lähteenä Suomen valokuvataiteen museo.
- Fotokela on Valokuvataiteen museon verkko-oppimateriaali, jossa valokuvia pohditaan moniaineisesti – mukana myös historia! <http://moonshine.fmp.fi/cms/sivu.php?id=6&subject=Historia&tid=4&pageid=105>
- Valokuvahistoriaa löydät Suomen valokuvataiteen museon blogista http://valokuvataiteenmuseo.blogspot.fi/2013/12/kotomaamme-koko-kuva_4.html
- ja kokoelmanostoista <http://www.valokuvataiteenmuseo.fi/fi/kokoelmat/kokoelmanosto>

Muita museoiden kuva-aineistoja netissä:

- <https://www.flickr.com/commons>
- Rauhan 1944 jälkeen -verkkopalvelu, Lottamuseo / Sotamuseo
- <http://www.lottamuseo.fi/rauhan-jalkeen/>
- Kansalliskirjasto, <https://www.finna.fi/>

Kuva 5

Kuva 6

Kuva 7

Kuva 8

Erja Salon artikkelin kuvatekstit:

Kuva 1: Dorothea Lange: Migrant Mother, Nipomo, California. March 1936, Library of Congress, Prints & Photographs Division, FSA/OWI Collection, reproduction number LC-USF34-9058-C.

Kuva 2: Evakkoäiti lapsineen. Sanomalehtimiesretkikunta tutustui siirtolaisten oloihin Pohjois-Karjalassa ja Savossa syyskuussa 1947. Pohjois-Karjala 22.9.1947. Tuntematon kuvaaja/Suomen valokuvataiteen museo/Alma Media/Uuden Suomen kokoelma.

Kuva 3: Kuvassa vastavalittu tasavallan presidentti Urho Kekkonen ja rouva Sylvi Kekkonen poikansa Matin ja tämän puolison Marjan kanssa kotonaan Kampinkatu 4:ssä. Helsinki 15.2.1956. Tuntematon kuvaaja/Suomen valokuvataiteen museo/Alma Media/Uuden Suomen kokoelma.

Kuva 4: Kuvassa vastavalittu Suomen tasavallan presidentti perheineen, edessä presidentti Juho Kusti

Paasikivi ja valtioneuvoksetar Alli Paasikivi, keskellä presidentin tytär, arkkitehti Annikki Paasikivi. Helsinki 9.3.1946. Tuntematon kuvaaja/Suomen valokuvataiteen museo/Alma Media/Uuden Suomen kokoelma.

Kuva 5: Munkkiniemen kansakoulun pikku oppilaat tutkivat innoissaan todistuksiaan toukokuussa 1961. Helsinki 31.5.1961. Ilkka Leino/Suomen valokuvataiteen museo/Alma Media/Uuden Suomen kokoelma.

Kuva 6: Vuonna 1958 juhannukseen hiljentyvän pääkaupungin ruuhkaisin paikka oli linja-autoasema. Helsinki 20.6.1958. NS/Suomen valokuvataiteen museo/Alma Media/Uuden Suomen kokoelma.

Kuva 7: Heikki T. Lehmusto D1976:6/15048. Kansallispukuinen nainen Kolilla. Hopeagelatiinivedos. Suomen valokuvataiteen museo.

Kuva 8: Fred Runeberg D1976:6/1025. Ihmisiä näköalakahvilassa Kolilla. Hopeagelatiinivedos. Suomen valokuvataiteen museo.

Katsoitko jo Finnasta?

Arkistojen, kirjastojen ja museoiden aineistot opetuskäyttöön

MARIA VIRTANEN

Kartta lähiseudun torppareiden mais-
ta 1700-luvulla. Äänitetyjä kupletteja
1900-luvun alkuvuosilta. Suomen taiteen
kultakauden keskeisiä teoksia. Käyttöesinei-
tä keskiajalta. Kuvia sodasta toipuvasta Suo-
mesta järjestämässä Helsingin olympialaisia.
Olisiko tällaisille verkossa saatavilla olevil-
le aineistoille käyttöä historian opetukses-
sa? Jos vastaus on kyllä, kannattaa vierailla
osoitteessa finna.fi.

Finna.fi kokoaa suomalaisten arkistojen,
kirjastojen ja museoiden aineistot saataville
yhteen palveluun. Monipuoliseen valikoimaan
kuuluu muun muassa valokuvia, taideteoksia,
asiakirjoja, karttoja, kirjeitä, esineitä,
äänitteitä, kirjoja, lehtiä, artikkeleita, nuot-
teja ja videoita. Palvelusta löytyy tietoa yli
10 miljoonasta erilaisesta kohteesta, joista
noin miljoona on saatavilla palvelun kautta
digitaalisessa muodossa, esimerkiksi kuva-,
teksti- tai äänitiedostoina. Finnassa saatavil-
la olevan sisällön määrä kasvaa jatkuvasti,
kun palveluun liittyy mukaan uusia aineistoja
tarjoavia organisaatioita nykyisten yli sadan
organisaation lisäksi.

Finna on luotu osana opetus- ja kulttuu-
riministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto
-hanketta, jonka tarkoituksena on lisätä ar-
kistojen, kirjastojen ja museoiden digitaalis-
ten aineistojen ja kulttuuriperinnön merkitys-
tä yhteiskunnassa. Kansalliskirjasto vastaa
Finnan ylläpidosta ja kehittämisestä yhdessä
yhteistyökumppaneiden kanssa.

Tiedonhankintaa, tulkintaa, uutta luovaa hyödyntämistä

Kehittyneenä hakupalveluna Finna on erin-
omainen väline tuoda tiedonhakuun ja -han-

kintaan liittyviä teemoja osaksi opetusta.
Palvelussa on Googlea muistuttava yksinker-
tainen perushaku, jota täydentävät erilaiset
rajausmahdollisuudet ja tarkennettu haku.
Finna myös ymmärtää suomea eli tunnistaa
suomen kielen erilaiset taivutusmuodot ha-
uissa.

Historian opetuksessa keskeisin Finnan
tarjoama hyöty lienee kuitenkin digitoitujen
kulttuuriperintöaineistojen laaja saatavuus.
Palvelun kautta pääsee sananmukaisesti niil-
le lähteille, joista historiatieto syntyy. Saata-
villa olevat digitaaliset lähdeaineistot mah-
dollistavat niin oivallukset ja elämykset kuin
tutkimaan ja tulkitsemaan ohjaavat työtavat
opetuksessa. Yksinkertainen esimerkki täl-
laisesta lähestymistavasta voi olla vaikkapa
kotiseutuun liittyvän muutoksen ja jatkuvuu-
den tarkastelu historiallisen kuvamateriaalin
avulla. Monipuolisilla teksti- ja kuvamuotoi-
silla sekä audiovisuaalisilla aineistoilla voi-
daan myös harjoittaa historiaan liittyvää mo-
nilukutaitoa - kykyä ymmärtää ja tulkita eri
aikoina syntyneitä kirjallisia ja muita lähteitä
niiden syntykontekstista käsin.

Kun oppilaiden kanssa tuotetaan histori-
allista lähdemateriaalia hyödyntävää ja tul-
kitsevaa sisältöä, digitaalisessa muodossa
saatavilla olevia aineistoja on mahdollista
käyttää, jakaa sekä julkaista mitä mieliku-
vituksellisimmin tavoin. Tällaista uutta luo-
vaa aineistojen jatkokäyttöä rajoittavat ai-
noastaan aineistoihin liittyvät oikeudelliset
näkökulmat. Asiaan kiinnittää huomiota Ku-
vatus, 11–16-vuotiaille suunnattu mediakas-
vatuksellinen työpajamalli, jossa työtetään
tarinallisia kuvakollaaseja Finnasta löytyviä
avoimia digitaalisia kulttuuriperintöaineistoja
hyödyntäen. Yksi työpajan oleellista teemois-

ta on oman luovan toiminnan ja tekijänoikeuksien välinen suhde. Kuvatuksen on toteuttanut Open Knowledge Finland ry:n avointa kulttuuria edistävä AvoinGLAM-työryhmä yhteistyössä Finnan kanssa ja se löytyy osoitteesta kuvatus.okf.fi.

Opetuskäyttöä tukevia työkaluja ja ratkaisuja

Finnassa aineistoja voi hakea niihin liittyvien käyttöoikeustietojen perusteella. Sallitut käyttötavat -hakurajain toimii toistaiseksi vain visuaalisilla verkkoaineistoilla, mutta myöhemmin tänä vuonna sen piiriin otetaan myös palvelun muut digitaaliset aineistot. Finnassa on tällä hetkellä saatavilla yli 200 000 avoimen kulttuurin lisenssein käyttöön annettavaa kuva-aineistoa, joiden kohdalla sekä kaupallinen jatkokäyttö että aineiston muokkaukset ovat sallittuja. Yhteensä erilaisin Creative Commons -lisenssein merkittyjä aineistoja löytyy palvelusta 300 000 kappaletta.

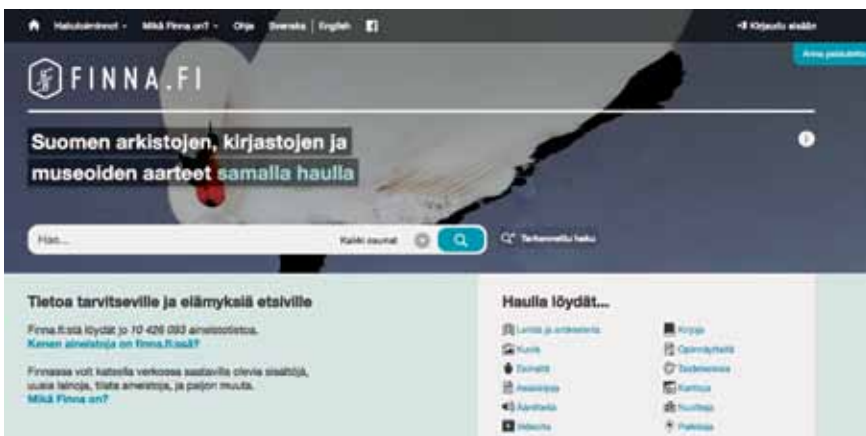
Kirjautuneina käyttäjinä opettaja ja oppilaat saavat Finnassa käyttöön kaikki sen ominaisuudet. Yksi kirjautumisesta edellyttävä hyödyllinen toiminto on omien suosikkiaineistojen listojen muodostaminen, julkaiseminen ja jakaminen. Toiminnon avulla opettaja voi

esimerkiksi kerätä tiettyyn teemaan liittyvää aineistoa omaksi listakseen ja jakaa listan oppilaiden kanssa.

Finnasta löytyviä tietoja ja sisältöjä voidaan jatkossa käyttää paitsi palvelun oman käyttöliittymän kautta myös digitaalisilla oppimislustoilla. Tämän tekee mahdolliseksi helmikuussa 2016 julkaistu palvelun avoin rajapinta api.finna.fi, jonka kautta sovelluskehittäjät voivat hyödyntää palvelusta löytyviä aineistoja uusilla tavoilla. Ensimmäiset hankkeet oppimislustojen kehittäjien kanssa ovat käynnistyneet: yhteistyössä avoimen lähdekoodin Dreamschool-alustaa kehittävän Haltu Oy:n kanssa on lähdetty kehittämään tapoja, joilla opettajat voivat hakea Finna-aineistoja alustalla luomiinsa tehtäviin, ja toteutettu mm. Finnasta löytyvien aineistojen käytön integrointi Picamentor-oppimissovellukseen. Tuloksia yhteishankkeesta voidaan hyödyntää myös muissa samaa teknologiaa käyttävissä oppimislustoissa.

Kun seuraavan kerran kaipaat digitaalisia aineistoja opetuskäyttöön, katsot toivottavasti Finnasta, onko kaipaamasi aineisto vain muutaman klikkauksen päässä.

Kirjoittaja työskentelee palveluunittelijana Kansalliskirjastossa ja koordinoi eri organisaatioiden yhteistyötä Finnassa.

Arkistojen, kirjastojen ja museoiden aineistot yhdistävän Finna.fi-palvelun etusivu.

Kolmea sulotarta etsimässä

PIRJO WEST

Eurooppalainen ihminen -kurssi tuntuu olevan opiskelijoille vaikea. Mielestäni se on kuitenkin yksi tärkeimmistä lukion historian kurseista, koska siinä opiskelijat saavat tuntumaa eurooppalaiseen perintöön, maailmankuvaan, taiteeseen ja tieteseen. Kokeessa opiskelijoilla menevät kuitenkin tyyl- ja oppisuunnat iloisesti sekaisin. Yritän keksiä jokaiselle kurssille uuden näkökulman, jota kuljetan läpi kurssin aikakausien. Yksi tällaisista kurssin läpäisevistä näkökulmista on ollut kolme sulotarta: seuraamme opiskelijoiden kanssa sulotarten elämää taiteen historiassa. Samalla pyrimme etsimään taiteesta erilaisia allegorioita ja symboleja.

Mikä ihmeen Primavera?

Ensimmäisellä tunnilla testaan, mitä opiskelijat tietävät Sandro Botticellin teoksesta Kevät. Heijastan työn taululle. Korostan, että he saavat vapaasti kertoa omia mielikuviaan ja lisäksi voivat sijoittaa teoksen johonkin aikakauteen ja tyylisuuntaan. Jokainen saa 15 minuuttia aikaa kirjoittaa näkemyksiään nimettömänä.

Sandro Botticelli: Primavera (1482).
Kuva: Wikimedia commons.

Moni miettii pitkään, mitä kirjoittaisi. Alkuun pääseminen on vaikeaa ja kirjoittamiseen heittäytyminen pelottaa. Jotkut vain toteavat, kuinka taiteilija oli asetellut ihmisiä ryhmiin omenapuiden alle. Appelsiinipuitahan ne olivat, mutta mitä väliä sillä on!

Viimeksi kysyessäni opiskelijoiden tulkintoja muutamat kuvasivat, kuinka oikealla oleva kuolema riistää naiselta hengen. Näin lauhkeaa kevätluulta puhaltava Zefyros sai näissä tulkinnoissa kuoleman kaavun ylleen, vaikka opiskelijat tiesivät teoksen nimen. Zefyrostä kutsuttiin myös eräässä analyysissä riivaajaksi, joka vie naisen tuonpuoleiseen. Keskellä oleva nainen oli kahden opiskelijan mukaan Neitsyt Maria, jonka toisen opiskelijan tulkinnan mukaan musta paholainen, demoni, vie.

Kuvataiteen taidehistorian kurssin käynyt opiskelija kirjoitti: "Keskellä oleva nainen symboloi jotain hyvää ja iloista. Hän on kuin kevät ja tuleva kesä. Ympärillä olevat naiset ovat alastomia ja raskaina. Hekin kuvaavat iloista ja hyvää, lapsen syntymää. Kolme naista tanssii piiritanssia kevään kunniaksi. Teos on selvästi romantiikan ajalta." Eräs pystyi sijoittamaan maalauksen renessanssin aikaan ja kirjoitti siinä olevan iloista hovitunnelmaa. Tämäkään kirjoittaja ei yhdistänyt teosta antiikin mytologiaan.

Useimmille Botticellin 1477–1478 maalaama Primavera on täysin tuntematon. Se siitä yleissivistyksestä, jonka suomalaislapset opetusministerimme mukaan saavat jo peruskoulussa niin, ettei heidän enää tarvitse tulevissa tuntijakoa kokeilevissa lukioissa opiskella esimerkiksi historiaa ja yhteiskuntaoppia. Pitkään sekä yläkoulussa että lukiossa opettaneena olen huomannut, että asiat, joita olemme käsitelleet yläkoulussa, ovat tyystin unohtuneet lukioon tultaessa.

Antiikin mytologia: Loisto, Ilo ja Kukoistus

Kreikan mytologiassa paneudumme tarkemmin Afroditen seuralaisiin: Loistoon, Iloon ja Kukoistukseen. Samalla tavalla tutkimme Rooman jumaltarustoa, jotta pystyimme renessanssin yhteydessä antamaan Botticellin hahmoille aikakauteen kuuluneet nimet.

Säilytän opiskelijoiden analyysit ja vertaamme niitä taidehistorian tutkimukseen. Pohdimme myös samaa, mitä renessanssin aikainen uusplatonisti Marsilio Ficino pohti: Miten aikakaudella yhdistyy fyysinen rakkaus ja kauneus sekä Neitsyt Marian jumalallinen rakkaus ja kauneus? Näin pääsemme myös eri aikakausien kauneushanteisiin ja tapaan kuvata esimerkiksi naisia.

Hauskinta on tutkia opiskelijoiden kanssa eri aikoina tehtyjä tulkintoja Botticellin Keväästä. Näitä lukiessaan he oppivat myös sen, kuinka erilaisia ja ryöppyävän monisaisia ne ovat, vaikka perusasiat ovatkin eri tulkinnoissa samat. Tunnilla nousee myös esiin kysymys siitä, millaisia juhlia Medicit ovat pitäneetkään kevään kunniaksi huvilassaan, missä Botticellin teosta alun perin säilytettiin.

Peter Paul Rubensin Sulottaret noin vuodelta 1635. Kuva: Wikimedia commons.

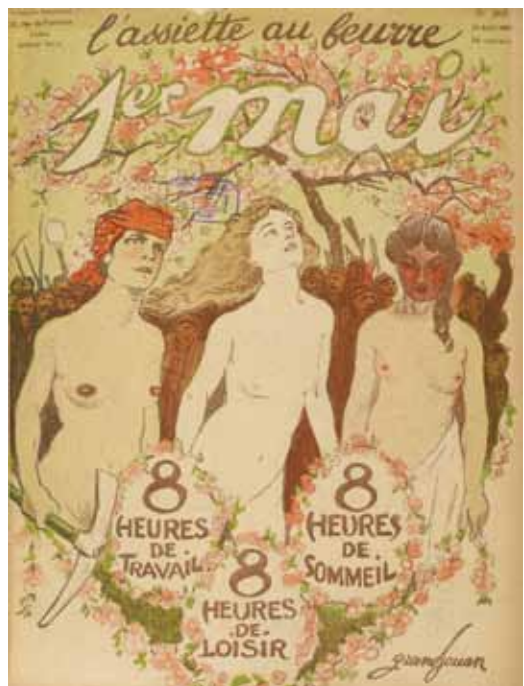
Sulotarten kirjo

Taiteessa sulotarten kirjo on laaja. Sulottaria löydämme eri aikakausilta, kuten esimerkiksi kuuluisat Rafaelin ja Rubensin sulottaret.

Mielenkiintoinen on englantilaisen runoilijan, kirjanpainajan, kuvataiteilijan ja yhteiskuntakriitikon William Blaken etsaus vuodelta 1796. Siinä kolme sulotarta on sidottuna toisiinsa. Afrikka ja Aasia kannattelevat Eurooppaa, jonka vaurautta rakennetaan mustan maanosan ja uuden maailman avulla.

Sulottaret on esitetty myös työläisnaisina. Ranskassa 1900-luvun alussa satiirinen ja anarkistinen *L'assiette au Beurre* -kuvalehti laittoi kolme sulotarta kanteensa 28.4.1906. Siinä sulottaret vaativat kahdeksan tunnin työpäivää, kahdeksan tunnin vapaa-aikaa ja kahdeksan tunnin unta. Pohdimmekin usein, miten mainosmaailma tai politiikka voi nykyaikana hyödyntää kolmea sulotarta. Opiskelijoilla on aina hyviä ehdotuksia. Nykyajan sulottaria löytyykin Googlestä paljon!

Kirjoittaja on historian ja yhteiskuntaopin opettaja Porkkalan lukiossa Kirkkonummella.

L'Assiette au beurre -lehden kansi 28.4.1906. Kuva: Wikipedia.

Elokuvapolulta työkaluja koulutyöhön

KIRSI RAITARANTA

Elokuvapolku (elokuvalpolku.kavi.fi) on maksuton nettipalvelu, joka tarjoaa opetuskäyttöön elokuvanäytteitä, elokuvia ja oppimateriaaleja. Palvelu tukee koulujen tekemää taide-, kulttuuri- ja mediakasvatus- sekä antaa välineitä ilmiö-oppimiseen ja monilukutaidon käsittelyyn. Samalla tuodaan suomalaista kansallista kulttuuriperintöä lasten ja nuorten kouluarkeen.

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI) ryhtyi valmistelemaan Elokuvapolkua heti, kun Suomi-Filmin ja Suomen filmiteollisuuden elokuvat oheismateriaaleineen siirtyivät instituutin omaisuudeksi ja sitä kautta kansalliseksi omaisuudeksi. Peruslähdekohtana oli halu ratkaista koulujen ongelma elokuvamateriaalien laillisesta käytöstä.

Samana vuonna kuin Elokuvapolku julkaistiin, se sai Kuvataideopettajat ry:ltä Vuoden Myötätuulta kuvataiteessa -palkinnon vuoden 2013 taidetekona. Tämän jälkeen nettisivustoon on tuotettu paljon uusia sisältöjä.

Nettipalvelun perustana ovat Alapolku ja Yläpolku, joiden avulla tutustutaan elokuvailmaisun keskeisiin kerrontateknikoihin ja väkiintuneisiin muotoihin. Poluilla on runsaasti näytteitä ja yksinkertaisia tehtäviä omien havaintojen ja oivallusten tueksi. Polkujen lähestymistapa on suunniteltu eritasoisille oppijoille, mutta niitä voi käyttää myös rintarinnan. Alapolku on suunnattu yhtä lailla alakouluille kuin vasta-alkajillekin; Yläpolku puolestaan käy niin yläkouluille, lukioille kuin joiltakin vaativimmilta tehtäväosioiltaan jopa yliopistojen käyttöön.

Elokuva on aikansa kuva

Tämän lisäksi löytyy taustoittavaa materiaalia ja tehtäviä eri osioista. Monissa osioissa

voi käsitellä sitä, miten käsitteet ja yleinen suhtautuminen ovat kehittyneet vuosikymmenten saatossa. Elokuvakulttuuri ja Elokuvakerronta -osioissa käsitellään mm. elokuvan arvoja, suhdetta muihin taiteisiin, maihin ja kansoihin sekä elokuvakulttuurin historiaa. Materiaalien kautta voidaan pohtia mm. miten elokuva muokkaa käsityksiämme muista kansoista ja kulttureista, millaisia arvoja eri aikakausien elokuvat heijastavat tai millaisia ihanteita elokuva tietämättään tai tietoisesti välittää, entä millaisessa yhteiskunnallisessa tilanteesta elokuvan vaikuttavuus on erityisen merkittävää.

Elokuvakulttuurin syntyminen antaa mahdollisuuden pienimuotoiseen aikamatkaan. Suomalaisen elokuvan historia käynnistyy kesäkuussa 1986, jolloin Venäjältä esittelymatkaltaan palaavat Lumiären veljekset pysähtyvät Helsingissä esittelemään uutta ihmeellistä keksintöään. Pian tämän jälkeen syntyvätkin jo ensimmäiset vaatimattomat esitystilat ja vähitellen elokuvateatteritoiminta. Ensimmäiset dokumenttelokuvat valmistuvat vuonna 1904 ja fiktioelokuvakin jo 1907.

Helsingissä on yksi vanhoista mykkäelokuvateattereista vielä alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan: elokuvateatteri Orionissa järjestetään kinokonsertteja myös koululaisille. Elokuvateatteritoiminta rakennuksessa aloitettiin vuonna 1927 Bio Athena -nimellä.

Elokuvakerronta-osiossa tuodaan esiin myös elokuvan ja elokuvakulttuurin historiaa. Historiaa luodataan niin tähtien kuin Helsingin osalta. Moniko paljasjalkaisista helsinkiläisistäkään tietää Liisankadun tähti-tehtaasta? Suomen Filmiteollisuuden elokuvastudiossa tuotettiin liukuhihnalta elokuvia 1950-luvulla, ja studioilla työskenneltiin kiihkeimmillä kausilla myös öisin.

Kaikilla elokuvan kerrontamuodoilla on oma historiansa. Niin pitkä fiktio kuin dokumenttielokuva tai lyhytelokuvakin kertoo oman aikakautensa kehityksestä ja peilaa ajan yhteiskunnallisia murroksia. Mainoselokuva on erityisen kiinnostava lähtökohta populaarin kulttuurin kehittymisen tutkimiseen. Mainoksiin määritellyn viestin kautta voi käsitellä esimerkiksi sukupuolten representatioita, niiden muutoksia ja eritoten muuttumattomuutta.

Katso elokuva koululuokassa

Elokuvalopku on tehty valtakunnallista tavoitettavuutta ajatellen, periaatteena on tarjota kaikille Suomen kouluille mahdollisuus elokuvakasvatukseen.

Nettipalvelussa on katsottavana studiokauden pitkiä näytelmäelokuvia, joita voi käsitellä myös suomalaisen yhteiskunnan eri vaiheitten kautta. Aiheissa nousevat esiin Suomen kokemukset sodasta (Tuntematon sotilas, Pojat), naisen asema ja koulutus 1940-50-luvun yhteiskunnassa (Neiti Tuittupää) tai kansallinen kerrontaperinne (Sampo).

KAVI on mukana valtakunnallisessa Koulujen elokuvaviikossa, joka toteutetaan seuraavan kerran lokakuussa. Tänä vuonna viikon ohjelmassa ovat Komisario Palmun erehdys ja Pikku Ilona ja hänen karitsansa.

Nämä ovat katsottavina Elokuvalopolulla suoraistona, mutta niistä järjestetään myös näytöksiä paikallisissa elokuvateattereissa. Pikku Ilona ja hänen karitsansa on aiheeltaan varsin ajankohtainen - siinä toimielias orpoytön matkaa evakkona pääkaupunkiin uutta kotia etsimään.

Vaikka pääosa Elokuvalopolun tarjonnasta on vanhempaa elokuvaa, on mukana mm. uutta lyhytelokuvaa. Mainio esimerkki on nuorten työpajassa syntynyt lyhyt dokumenttielokuva If I Ruled. Lisäksi suuri osa Alapolun näytteistä on uudemmissa lastenelokuvista, sellaisista kuten Iris, Risto Rämpääjä ja Pelikaanimies.

Kaikki näytteet ovat maksutta koulujen käytettävissä, vain pitkien elokuvien katsomiseen tarvitaan tunnukset, jotka nekin saa maksutta osoitteesta koulut@kavi.fi.

Elokuvalopolulta voi myös poiketa hakemaan lisätietoa ja perspektiiviä KAVIn Elo-net-palvelusta, joka perustuu Suomen Kansallisfilmografiaan.

Tällä hetkellä suunnittelemme Elokuvalopolun laajentamista historiaan. Tämän osalta voi toiveita ja ideoita välittää osoitteeseen kirsi.raitaranta@kavi.fi

Kirjoittaja on Kansallinen audiovisuaalinen instituutin apulaisjohtaja ja Audiovisuaalisen kulttuurin edistämisen tulosaluepäällikkö.

Komisario Palmun erehdys.

Tunteiden tempeleistä Talvivaaraan

Elokvakasvatuksesta eväitä opetukseen

MARJO KOVANEN

Elokuva tarjoaa innostavia opetussisältöjä mihin tahansa oppiaineeseen. Audiovisuaalisena, tunteisiin vetoavana taidemuotona elokuva tukee monipuolista pedagogiikkaa. Myös historian ja yhteiskuntaopin opetuksen näkökulmasta elokuva on mitä hedelmällisin pedagoginen väline. Elokuvan kautta voidaan monipuolisesti, kriittisesti ja elämyksellisesti lähestyä historian ja yhteiskuntaopin sisältöjä. Elokvakasvatus tukee monin tavoin opetussuunnitelmien mukaista opetusta, laaja-alaista osaamista ja oppiaineintegraatiota esimerkiksi tuomalla monilukutaidon näkökulman opetukseen.

Koulukinon oppimateriaaleissa audiovisuaalisen kerronnan ymmärtäminen kulkee käsi kädessä elokuvan tarjoaman tietosisällön kanssa. Elokuvan käsittely historiallisen tiedon lähteenä kehittää myös kriittistä medialukutaitoa ja lähdekriittistä näkökulmaa. Koulukinon oppimateriaaleista löytyy taustatietoa ja virikkeitä historiallisen elokuvan lajityypin tutkimiseen ja historian elokuvalistamisen ymmärtämiseen. Uusia avauksia oppiaineeseen voi saada sekä dokumentista että fiktiosta. Sekä fiktiivistä että dokumentaarista elokuvaa on kiinnostava tarkastella myös historiallisen tiedon lähteenä ja tulkit-sijana. Kenen historia kerrotaan, mistä näkökulmasta ja minkälaisin painotuksin?

Tähän artikkeliin on poimittu Koulukinon oppimateriaalien joukosta muutamia vinkkejä historian ja yhteiskuntaopin opetukseen eri luokka-asteille. Esiteltyjen materiaalien lisäksi historian ja yhteiskuntaopin opetuksen sopivia elokuvia ja oppimateriaaleja löytyy Koulukinon sivuilta hakukoneen avulla. Historiatärppejä on koottu myös Koulukinon Historialliset elokuvat-teemapakettiin.

Elokvakasvatustärppejä opetuksen tueksi

Dokumenttielokuva *Sota ja mielenrauha* (2016) tutkii Suomen sotien vaikutuksia koko kansakunnan mentaliteettiin. Yläkouluihin sekä lukioihin ja muihin toisen asteen oppilaitoksiin suunnattu oppimateriaali käsittelee jatkosotaa ja sodan psyykkisiä seurauksia. Historiallisen aiheen ajankohtaisuutta lisää evakoiden ja pakolaisten vertailu. Toinen tuore kotimainen dokumentti *Ompelijatar* (2015) kertoo viimeisen valtiovallan Suomessa teloittaman naisen, Martta Koskisen tarinan. Lukioihin ja muihin toisen asteen oppilaitoksiin suunnattu oppimateriaali käsittelee suomalaista työväenliikettä sekä sota-ajan vangitsemisia ja teloituksia.

Sotatantereilta elokuvateatterin eskapistiseen syliin vie nostalginen dokumenttielokuva *Tunteiden temppelit* (2015), jonka oppimateriaali tarjoaa paitsi tutustumisretken elokuvahistoriaan ja -kulttuuriin, myös inspiraation omien taidekokemusten ja niiden herättämien tunteiden erittelyyn. Eskapismia ja historiallisen tiedon aukkoja täyttävää historiallista fiktiota on luvassa *Tyttökuninkaan* (2015) seurassa. Turussa kuvattu pukudraama pohjustaa kuningatar Kristiinan ajan historiaan tutustumista sekä mikro- että makrotasolla.

Elokuvan ei tarvitse välttämättä sijoittua menneisyyteen ollakseen oiva väline historian teemojen opetukseen; esimerkiksi uusi Risto Räppääjä -seikkailu *Risto Räppääjä ja yöhaukka* (2015) innoittaa alakoululaisia tutustumaan rautakauteen ja arkeologin ammattiin. Myös luontodokumentti *Järven tarina* (2016) tarjoaa näkökulmia historiinkin

opetukseen luomalla kiehtovan katsauksen suomalaiseseen kansanuskoon ja järvien syntymiseen.

Talvivaara on viime vuosien puhutuimpia ympäristökatastrofeja Suomessa ja samalla siitä on muodostunut voimakkaasti latautunut yhteiskunnallinen symboli, joka herättää erilaisia tunteita ja mielipiteitä. Ilmiötä voi pohtia monesta näkökulmasta elokuvien kautta. Hedelmällisiä pedagogisia vinkkeleitään yhteiskuntaopin tunneille tarjoavat elokuvat *Jättiläinen* (2016) ja *Nälkämaan Sampo* (2016), jotka avaavat yhteiskunnallisia päätöksentekoprosesseja, yhteiskuntavastuullista yritystoimintaa, yritysten maineenhallintaa ja elinkeinojen ja ympäristön ristiriitoja fiktion ja dokumentin keinoin. *Jättiläinen* on mukaansatempaavan poliittisen trillerin muotoon rakennettu, tutkivaan journalismiin pohjaava fiktiivinen elokuva. *Jättiläisen* oppimateriaalissa tarjotaan lähtökohtia suomalaisen korruption olemassaolon pohdinnalle ja toisaalta elokuvan kerronnallisten ratkaisujen ja sanoman erittelylle. *Nälkämaan Sampo* on uunituore, toukokuun alussa elokuvateatterien si-iltansa saava, vuosien tilanneseurantaan perustuva elinkaaridokumenttielokuva Talvivaaran kaivoksen tähänastisista vaiheista. Molemmat elokuvat nousevat aiheitaan suuremmiksi kuvauksiksi suomalaisesta poliittisesta järjestelmästä, yhteiskunnasta, yksittäisen ihmisen vaikutusmahdollisuuksista

ja kansalaistoiminnasta.

Yhteiskuntaoppiin kiinnostavia näköaloja avaa myös dokumenttielokuva *Rouva Presidentti* (2012), joka antaa virikkeitä vallan, naisjohtajuuden ja presidentti-instituution ruotimiseen. Dokumenttielokuva *Presidentintekijät* (2014) puolestaan tarjoaa kurkistuksen Suomen poliittisen järjestelmän, vaalikampanjoinnin ja politiikan brändäyksen kulisseihiin.

Kirjoittaja työskentelee Koulukino - Skolbio ry:ssä tuottajana.

Koulukino on valtakunnallinen elokuva-kasvatuksen asiantuntijajärjestö, joka edistää elokuvakasvatusta kouluissa tuottamalla oppimateriaalia elokuvateatterilevityksessä olevaan elokuvaan. Koulukinon elokuvakasvatuksen ytimessä on elokuvateatteri, joka tarjoaa ainutlaatuisen oppimisympäristön eri oppiaineille ja kohde-ryhmille. Kaikki Suomen elokuvateatterit ovat sitoutuneet järjestämään koulukinonäytöksiä koulupäivän aikana. Koulukinonäytännöt tilataan ottamalla yhteyttä lähimpään elokuvateatteriin. Koulukinon kotisivuilta löytyvät myös ohjeet elokuvan luvalliseen katsomiseen koulussa. Maksuttomat oppimateriaalit löytyvät osoitteesta www.koulukino.fi

Elokuva *Sota ja mielenrauha* (Kinocompany, 2016) nostaa valokeilaan sodan psyykkiset seuraukset.

Kolmas Ulottuvuus

Elokuvilla sävyjä opetukseen

ESA SALMINEN

Median valtavirran ulkopuolelta löytyy rikas, mielenkiintoinen ja monikasvoinen maailma täynnä tarinoita. Vuonna 2010 Suomen päätelevisiokanavien ohjelmistosta vain neljä prosenttia tuli Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolelta. Maailmasta, jossa asuu 88 prosenttia maapallon väestöstä.

Tätä aukkoa täyttämään Yleisradio ja Maailma.net -uutissivusto perustivat sivuston nimeltä Kolmas Ulottuvuus. Se on ikkuna "meidän" maailmamme ulkopuolelle. Sivustolta löytyy parhaita ja palkittuja dokumenttelokuvia Aasiasta, Afrikasta, Latinalaisesta Amerikasta ja Lähi-idästä.

Ostin sademetsän – eli kuinka pienikin teko koulussa voi auttaa

"Olin kahdeksanvuotias, kun opettaja kysyi haluaisimmeko pelastaa sademetsän." Näin alkaa ruotsalaisen Jacob Andrénin elokuva Ostin sademetsän, joka on hyvä esimerkki siitä, miten monta yhteiskunnallista teemaa saadaan nivottua ymmärrettävään pakettiin alle tunnissa.

Koululaiset keräsivät 10 000 kruunua ja ostivat palan costaricalaista sademetsää. Opettaja selitti, että rahoilla metsä liitettäisiin kansallispuistoon, ja se olisi täten turvasa ikuisesti. Metsä palasi Andrénin mieleen aikuisiällä ja jäi vaivaamaan niin, että hän päätti lähteä etsimään sitä.

Andrén tapaa vanhan opettajansa, joka kertoo, ettei koskaan kuullut siitä, mihin rahat oli käytetty. Alkaa epätoivoinen, vähän naiivikin tutkimusmatka ympäri Keski-Amerikan. Pitkään vaikuttaa siltä, ettei Andrén tule löytämään puitaan. Sen sijaan hän löytää

jotain arvokkaampaa: taistelun sademetsien puolesta, jota paikalliset ihmiset ovat käyneet kaikki ne vuodet, joiden aikana Andrén ei ole metsää miettinyt.

Keski-Amerikassa Andrénille on käsissään vyyhti metsäteollisuuta, korruptiota, alkuperäiskansoja ja luonnonsuojelijoita. Andrén havahtuu: *"Jos täällä kaadetaan metsää luonnonsuojelualueilta, miksi opettaja sanoi, että metsä on ikuisesti suojassa?"* Pian hän kuitenkin kysyy itseltään uuden kysymyksen: *"Onko sademetsän pelastaminen vielä mahdollista?"* Vastaus riippuu kai siitä, onko kyyninen vai toiveikas. Andrén päätyy toiveikkuteen – kävellen lopulta metsässä, jota hän oli auttanut pelastamaan.

Kolme kovaa iitä

Andrénin elokuva edustaa kaarta, jonka länsimaiset elokuvantekijät ovat tehneet seikkailuistaan maailmalla. Valtaosa Kolmannen Ulottuvuuden elokuvista on kuitenkin joko kansainvälisiä yhteistuotantoja tai kokonaan ns. kolmannessa maailmassa tehtyjä.

Osa elokuvista on täyspitkiä, mutta valtaosa on keskimittaisia tai jopa lyhytelokuvia – sopivaa pureskeltavaa oppitunnille, jonka aikana elokuvasta ehtii keskustellakin.

Elokvatarjonta elää: elokuvien näytösoikeudet saadaan määräajaksi. Kattavuus on laaja, mutta joukosta nousee muutamia maita, joista on saatu neuvoteltua suuri määrä elokuvia pitkin sopimuksin. Tällä hetkellä yli muiden leffojen lukumäärässä on kolme kovaa iitä: Intia, Iran ja Israel. Kun elokuvia on useita, on niiden muodostama kuva kyseisestä maistakin monivivahteinen.

Israel ja Palestiina: Kasvot konfliktin takana

Suosituimpien maiden joukossa on Israel ja sen naapuri Palestiina – kirjoitushetkellä yhteensä kahdeksan elokuvan voimalla. Esimerkiksi Toisen maalla -elokuvassa sukkelletaan laittomien siirtokuntien elämään Hebronissa siirtokuntalaisten silmin. Dokumentaristi ei kyseenalaista tai kritisoi, vaan antaa ihmisten puhua. Vaikka nämä sanoivat vaikka: ”Kaikki tänne tulevat keuhvat maisemia. Täällä onkin kaunista. Sääli vain, että alue on täynnä arabeja.” On vaikeaa kuvitella, millaista olisi elää paikassa, jossa pop-kappaleissakin lauletaan, että tämä maa on ikuisesti meidän. Elokuvien kautta sitä voi yrittää ymmärtää.

Sitten on Ford Transit, humoristinen ja surumielinen dokumentti Rajai-nimisestä palestiinalaisesta taksikususta, jonka täytyy päivittäin päästä esteiden ja barrikadien ohi Itä-Jerusalemiin ja Ramallahin välisillä kiertojä oikoteillä. Ja vielä vaikkapa Puisto, jossa kaksi nuorta prostituoitua, Nino ja Dudu ovat verivelijä keskenään, vaikka Dudu on Israelista, Nino Palestiinasta.

Feministinen, koripalloileva Iran

Myös Iranista elokuvia riittää, ja ovat omiaan monipuolistamaan kuvaa Lähi-idästä.

Malaken tyttäret on hauska, joskin verkainen tarina Maryamista, joka haluaa naimi-

siin – kypsässä 45 vuoden iässä. Perhe joutuu pulman eteen: miten suhtautua perinteisiin menoihin ja sulhasen kuulusteluihin, kun kyseessä ei olekaan nuori morsian? Miten käy Maryamin äidille ja sisarelle, joiden elättäjä hän on? Myös Maryam itse joutuu pohtimaan omaa suhdettaan perinteisiin. Hän on työssä käyvä, itsenäinen nainen, joka vastustaa hui-vipakkoa ja morsiusmaksuja. Mutta pitäisiköhän rahaa silti haluta, kun sitä olisi tarjolla?

Hyvin toisenlaisen kuvan Iranista saa elokuvasta Keikka Iranissa, jossa yhdysvaltalainen koripalloilija Kevin Sheppard sukeltaa uuteen kulttuuriin, kun kutsu käy johtamaan koripallojoukkuetta ”pahan akseliin”.

Eniten elokuvia palvelussa on Intiasta – tällä hetkellä kaikkiaan 24 kappaletta. Niissä puhutaan jättämään olemuksen mukaisesti niin naisten oikeuksista, huippuyliopistoista kuin sellaisista nuorista, jotka pyrkivät pakenemaan elokuvan fantasiamaailman avulla karua todellisuutta – ja muuttamaan sitä.

Materiaalia on siis paljon. Jos aikaa on vähän, voi sivustoa tutkia teema- tai maa-kohtaisesti. Kaikista helpoimmalla pääsee seuraamalla Kolmannen Ulottuvuuden Facebook-sivua, jolle nostetaan elokuva tai pari viikossa.

Kirjoittaja on Kolmannen Ulottuvuuden taustatoimittaja.

www.kolmasulottuvuus.fi

www.facebook.com/kolmasulottuvuus.fi

”En ole koskaan tuntenut olevani kauempana kotoa”,
pohti Jacob Andrén etsiessään ostamaansa sademetsää.

Yhteiskuntaoppi uusissa opetussuunnitelman perusteissa

MARKO VAN DEN BERG & JAN LÖFSTRÖM

Perusopetuksen sekä lukion uudet opetussuunnitelman perusteet (POPS 2014, LOPS 2016) ovat astumassa voimaan. Työ koulukohtaisten opetussuunnitelmien parissa on käynnissä tai jo valmis. Esitämme tässä eräitä näkökohtia, jotka käsittääksemme ovat tärkeitä yhteiskuntaopin opetussuunnitelman uusissa perusteissa.

Peruskoulun yhteiskuntaoppi

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa yhteiskuntaopin opetuksen tavoitteet ja arviointikriteerit on kuvattu yksityiskohteisemmin kuin ennen, sen sijaan sisältöjä ei enää määritellä sisältökäsitteiden luettelona ("palleroina") vaan yleisellä tasolla ja suhteellisen tiiviisti. Perusteita laadittaessa väiteltiin, tulisiko sisältöjen, tavoitteiden ja kriteerien kuvauksissa nostaa enemmän esiin yhteiskuntaopin alaan perinteisesti kuuluvia politiikan, talouden ja oikeusjärjestyksen käsitteitä. Perusteissa kuitenkin haluttiin tietoisesti suunnata huomio aiempaa enemmän opetuksen taitotavoitteisiin.

Suomalainen yhteiskuntaopin opetus on perinteisesti ollut varsin tietopainotteista. Opetuksessa on keskitetty käsitteisiin ja erilaisten instituutioiden toimintaan. Se on osaltaan saattanut vaikuttaa kansainvälisissäkin vertailuissa havaittuun paradoksiin; suomalaisnuoret tietävät paljon politiikkaan ja talouteen liittyvistä asioista, mutta tavallisten ihmisten mahdollisuuksin vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin ei luoteta.

Tavoitteiden ja kriteerien entistä yksityiskohtaisempi kuvaaminen pyrkii osaltaan tukemaan oppiaineen keskeisten näkökulmien hahmottamista sekä parantamaan oppilas-

arvioinnin yhteismitallisuutta koulujen välillä. Opetushallituksen seuranta-arvioinnissa 2011 havaittiin, että koulujen erot oppilasarvioinnin kriteereissä ovat yhteiskuntaopissa suuret. Realistiselta vaikuttava keino erojen pienentämiseen on opetussuunnitelmien perusteiden arviointikriteerien avaaminen aiempaa selvemmin ja konkreettisemmin.

Kleiossa 1/2015 on jo käsitelty laajemmin peruskoulun yhteiskuntaopin opetuksen suurinta uutuutta, peruskoulun alaluokkien yhteiskuntaoppia. "Alakoulun" uudessa yhteiskuntaopissa tavoite on, että oppilaissa heräisi kiinnostus yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin kysymyksiin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Yhteiskunnallisia ilmiöitä ja kysymyksiä lähestytään oppilaiden lähiympäristön – oma luokka, koulu, asuinalue – kehityksessä ja mieluiten toiminnallisesti. Keskeistä on demokraattisen päätöksenteon ja vaikuttamisen harjoittelu sekä itsensä hahmottaminen osaksi kansalaisyhteiskuntaa.

Yhteiskuntaopin opetus voi tuntijakoasetuksen mukaan sijoittua alakoulussa luokka-asteille 4–6, opetushallitus on kuitenkin suositellut, että opetus sijoitettaisiin luokka-asteelle 4. Suositus on perusteltu. Lasten kansalaisuuskasvatuksen näkökulmasta on eduksi aloittaa yhteiskunnallisiin asioihin perehdyttävä opetus aikaisessa vaiheessa. Tällöin pystytään vastaamaan lasten monesti jo varhain osoittamaan kiinnostukseen sellaisia aihealueita kohtaan kuin tiedotusvälineet, työelämä sekä yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus.

Tavoite on, että yhteiskuntaopin opetuksessa on jatkumo alakoulusta yläkouluun. Se on rakennettu sisältöalueiden, opetuksen

tavoitteiden ja kriteerien kuvaukseen siten, että näkökulmat laajenevat lähiyhteisöstä asteittain kansalliselle, eurooppalaiselle ja globaalille tasolle ja että kognitiivisten taitojen tavoitteet myös vähitellen syvenevät. Yhteiskuntaopin opetuksen aloittaminen alakoulussa voi antaa yläkouluun pelivaraa, kun demokratian, oikeuden ja talouden teemoja on avattu jo alakoulussa.

Lähiyhteisöissä vaikuttamiseen keskittyvä opetus peruskoulun alaluokilla voi tukea yläluokkien yhteiskuntaopin opetusta myös asenteiden muokkaamisen tasolla. Kun yhteiskuntaopin opetus tähän saakka on alkanut vasta peruskoulun päättövaiheessa, monien nuorten asenteet yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan ovat muotoutuneet siihen tullessa kielteiseksi, ja tuota asennetta on vaikeaa olennaisesti muuttaa enää peruskoulun päättöluokan aikana. Jos oppilaat sen sijaan jo peruskoulun alaluokilla innostuvat toiminnallisesta ja käytännönläheisestä yhteiskuntaopista, heidän yleinen asenteensa yhteiskunnallisiin asioihin saattaa muovautua paljon myönteisemmäksi.

Lukiössä

Lukion opetussuunnitelman perusteiden uudistamisaikataulu oli tiukka, ja perusteiden uudistamisen sijasta on perusteltua puhua vain niiden päivittämisestä. Eri yhteyksissä viime vuosina puheena olleet yhteiskuntaopin uudet avaukset jäivät näin odottamaan seuraavaa opetussuunnitelman perusteiden uudistuskierrosta.

Rakenteellisesti suurin muutos yhteiskuntaopissa oli Euroopan unionia käsittelevän kurssin siirtäminen syventävistä pakollisiin kursseihin. Se oli tiukassa aikapaineessa todennäköisesti mielekkäin tapa ratkaista lukion uuden tuntijaon synnyttämä tilanne, jossa oli ”luotava” yksi uusi pakollinen kurssi.

Yhtenä mahdollisuutena keskusteluissa oli esillä myös Kansalaisen lakitieto -kurssin nostaminen pakolliseksi kurssiksi, mutta se päädyttiin pitämään syventävänä kurssina. Lakitiedon sisällöissä ja tavoitteissa on niukasti tilaa yhteiskunnallisten kysymysten ja niiden vaihtoehtoisten ratkaisumallien kriit-

tiselle pohdinnalle. Kaikki pakolliset kurssit taas ovat selvästi juuri yhteiskunnallisten ilmiöiden analyysiin ja kriittiseen pohdintaan paneutuvia kursseja.

Yllä sanotun muutoksen osana yhteiskuntaopin entisten kurssien YH1, YH2 ja YH4 sisältöjä modifioitiin maltillisesti ja jaettiin uudestaan kurssien kesken. Pyrkimyksenä oli, että Suomen yhteiskuntaa ja poliittista järjestelmää ja taloutta koskevien kurssien (vanhat YH1 ja YH2) ylikuormittuneisuutta saataisiin lievennettyä siirtämällä joitain teemoja, erityisesti turvallisuuspolitiikan, uuteen YH3-kurssiin (Suomi, Eurooppa ja muuttuva maailma).

Yhteiskuntaopin opetuksen eräänä keskeisenä tavoitteena on edelleen taito muodostaa perusteltuja näkemyksiä yhteiskunnallisista arvo- ja kiistakysymyksistä. Sen ohella opiskelijoiden tulisi kyetä vertailemaan yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen vaihtoehtoja ja arvioimaan myös yhteiskunnallisten päätös- ja toimintavaihtoehtojen erilaisia motiiveja ja vaikutuksia eri väestöryhmien kannalta. Uusi tavoite viestittää osaltaan, että yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisuksi on yleensä tarjolla monia eri vaihtoehtoja ja ne eivät suinkaan välttämättä ole win-win-ratkaisuja, vaan hyödyttävät eri tavalla eri väestöryhmiä, joiden välillä on siis usein aivan aitoja intressiristiriitoja. Tuon näkökulman entistä selvempi esiin nostaminen opetuksen tavoitteissa palvelee yhteiskuntaopin tehtävää kriittisen kansalaiskasvatuksen toteuttajana. Se on perusteltu siinä mielessä, että suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa on ollut taipumus esittää tehdyt päätökset epäpoliittisina ja asiantuntijoiden suosituksiin pohjautuvina.

Lopuksi

Miten uusia opetussuunnitelman perusteita käytännössä tulkitaan, on monitahoinen kysymys. Käytännössä opetussuunnitelmien uudistukset vesittyvät helposti tai niiden sisältämä ajattelutapojen muutos välittyy käytännön koulutyöhön erittäin hitaasti. Oppikirjojen rooli lienee jatkossakin olennainen. Siksi olisi toivottavaa, että uudet oppikirjat

olisi aidosti rakennettu uudistuneiden opetussuunnitelmien tavoitteiden mukaisiksi. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi taitopainotteisuuden lisäämistä yhteiskuntaopin opetuksessa. Lukiossa ylioppilastutkinnon opetusta ohjaava rooli on edelleenkin tärkeä. Yhteiskuntaopin ylioppilaskokeen tehtävien tulisi osaltaan ohjata opetusta uusien perusteiden viitoittamalle tielle. Oman lisänsä kuvioon tuovat pian toteutuvat sähköiset ylioppilaskirjoitukset, joissa on periaatteessa mahdollista mitata aiempaa laaja-alaisemmin erilaisia yhteiskunnallisen osaamisen taitoja.

Tärkeintä sekä peruskoulussa että lukiossa lienee kuitenkin se, että opettajat saavat tarvittavat työvälineet uusien perusteiden toteuttamiseen. Käytännössä se edellyttää muun muassa riittäviä täydennyskoulutusmahdollisuuksia. Etenkin luokanopettajien täydennyskoulutus on olennaista, koska heille tulee opetettavaksi uusi oppiaine. On tärkeää huolehtia, että uudet perusteet näkyvät selvästi yhteiskuntaopin arvioinnissa. Taitopainotteisen opetuksen ja kriittisen ajattelun korostaminen voi jäädä kuolleeksi kirjaimek-

si, jos opettajat eivät saa työnsä tueksi riittävän selkeitä ja korkeatasoisia tukimateriaaleja, ja niukkenevien resurssien aikana tämä voi osoittautua hankalaksi.

Uudet opetussuunnitelman perusteet sisältävät yhteiskuntaopin opetuksen kannalta paljon myönteistä. Suomalaisessa koulussa on tähän asti opetettu yhteiskunnallisia aiheita vähän muihin länsimaihin verrattuna. Alakoulun yhteiskuntaopin ja lukion yhteiskuntaopin uuden pakollisen kurssin myötä tilanne paranee paljon. Aiempaa vahvempi taitopainotteisuus on oppiaineen tulevaisuuden kannalta eduksi, koska yhteiskuntaopin asemaa voisi olla vaikea puolustaa tulevaisuuden opetussuunnitelman uudistuksissa, jos se mielletäisiin vain pakotiksi faktoja. Sen sijaan oppiaine, joka tarjoaa työvälineitä ymmärtää nopeasti muuttuvaa maailmaa ja vaikuttaa siihen, on hyvissä asemassa ja sen tulevaisuus vaikuttaa valoisammalta.

Kirjoittajista Löfström on yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa ja van den Berg opettaja Helsingin normaalilyseossa.

BORT MED DAMMET - KÄLLOR OCH HISTORIEUNDERVISNING I EN DIGITAL TIDSÅLDER

För två år sedan inleddes ett samarbetsprojekt kring historisk kanon mellan historiska nämnden vid Svenska litteratursällskapet i Finland och FLHS. Seminariet fick ett mycket positivt mottagande och tanken att skapa fler mötesplatser för lärare och forskare hade väckts.

Den 7-8 oktober 2016 är det dags för ett nytt lärarfortbildningsseminarium! Denna gång putsar vi bort dammet från källorna: vi diskuterar hur arbete med arkivkällor - det dammiga dokumentet - kan användas i undervisningen och fördjupar de möjligheter som digitaliseringen ger arkivpedagogiken. Därtill presenteras och diskuteras nätkurser i historia, ämnesintegration i undervisningen, nättroll och arkivarbete i Moskva samt historiebruk i spel.

Anmälan tas senare emot på FLHS:s hemsida. Mera information kommer inom kort, men reservera dagarna redan nu!

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Kohti sähköisiä reaalikokeita

JAN LÖFSTRÖM

Syksyllä 2016 järjestetään ensimmäiset sähköiset ylioppilaskokeet. Ensimmäisessä aallossa ovat mukana filosofia, maantiede ja saksa. Sähköisten kokeiden valikoima laajenee keväällä 2017 muun muassa yhteiskuntaopin kokeella. Historian sähköinen koe on tarjolla ensimmäisen kerran syksyllä 2017. Millaisia muutoksia aineidemme kokeisiin on tulossa?

Kokeiden maltillinen muuttuminen

Ylioppilastutkinnon kokeiden sähköistämistä koskevat isot päätökset tehtiin siinä vaiheessa, kun lukion opetussuunnitelman perusteiden uudistusta vasta odoteltiin käynnistettäväksi. Perusteiden uudistaminen capeutui lopulta päivitykseksi. Yhtä kaikki, ylioppilaskokeiden muutoksiin ryhtyminen ennen nurkan takana odottanutta opetussuunnitelman uudistusta oli takaperoista sikäli, että ylioppilastutkinto mittaa, miten kokelas on omaksumat lukion opetussuunnitelmassa mainitut tiedot ja taidot sekä saavuttanut ylioppilaalta edellytettävän kypsyystason. Perusteiden tulisi toisin sanoen kulkea edellä ja tutkinnon seurata perässä.

Historian ja yhteiskuntaopin kokeiden teh-

Kerttulin lukion opiskelijoita sähköisen kokeen kimpussa. Kuva: Ulla Koironen.

tävänlaadintaryhmä katsoi parhaaksi edetä uusien kokeiden suunnittelussa maltillisesti. Historian ja yhteiskuntaopin sähköisten kokeiden esimerkkitehtäviä tutkinnon sähköistämiprojekti Digabin verkkosivuille tehtäessä ei tiedetty, miltä ainekohtainen osa lukion opetussuunnitelman perusteissa näyttäisi. Historian ja yhteiskuntaopin esimerkkitehtävät Digabissa ovat siksi melko perinteisiä, mikä oli joillekin opettajille pettymys.

Uudet opetussuunnitelman perusteet alkavat vaikuttaa kokeiden laadinnassa tehtäviin ratkaisuihin vähitellen. Ylioppilaskokeet pyrkivät osaltaan viestittämään, mitä näkökulmia opetuksessa olisi tärkeää käsitellä, ja joissain kohden kokeet voivat olla opetukselle viitta eteenpäin. Epäilemättä on kuitenkin myös asioita, joissa opettajien ratkaisut koulussa ovat rohkeampia kuin ylioppilaskokeissa nähdään. Sähköiselläkin ylioppilaskokeella on näet rakenteelliset rajoituksensa, kuten koeaika kuusi tuntia ja toistaiseksi verkon pysyttäminen suljettuna kokelailta. Historiallis-yhteiskunnallisen ajattelun kaikkia taitoja ei voida edelleenkaan arvioida ylioppilaskokeissa yhtä hyvin kuin koulussa.

Tehtävien lukumäärä ja enimmäispistemäärät

Sähköiseen kokeeseen siirryttäessä historian ja yhteiskuntaopin kokeiden tehtävien määrä kokeessa, kokelaan vastausten sallittu enimmäismäärä sekä tehtävissä olevat enimmäispistemäärät muuttuvat.

Jatkossa historian ja yhteiskuntaopin kokeissa on tarjolla yhdeksän tehtävää nykyisen kymmenen asemesta. Tehtävät jakautuvat edelleen kahteen ryhmään, joita kutsutaan tässä perus- ja jokeritehtäviksi ja joissa on eri enimmäispistemäärät. Perusteh-

täviä on kokeessa tarjolla kuusi ja jokeritehtäviä kolme. Kokelas saa vastata enintään viiteen tehtävään. Huomattakoon, että kokelas ei saa vastata kaikkiin jokeritehtäviin, vaan enintään kahteen, eli mikäli hän vastaa kaikkiaan viiteen tehtävään, niistä vähintään kolme tulee olla perustehtäviä. Historian ja yhteiskuntaopin kokeissa ei ole sellaisia tehtäviä, joihin kokelaan olisi pakko vastata.

Tehtävävastausten enimmäispistemäärät nousevat aiemmasta. Se ei ole historian ja yhteiskuntaopin jaosten tahto vaan seuraus siitä, että lautakunnan johto on halunnut tuoda reaaliaineiden kokeisiin laajemman pisteasteikon. Sen uskotaan muun muassa tuovan arviointiin hienosyisempää erottelua. Oppiaineiden tiedonmuodot ovat tosin erilaisia eivätkä hienosyiset erottelut ole kaikissa kokeissa yhtä luonteivia.

Historian ja yhteiskuntaopin kokeissa kokelaan enimmäispistemäärä on jatkossa 120 pistettä, siis huomattavasti enemmän kuin nykyiset 42 pistettä. Enimmäispistemäärä on sama muissa reaaliaineiden kokeissa. Jokeritehtävän enimmäispistemäärä on 30, perustehtävän 20 pistettä. Arvostelukriteereissä annetaan silti jatkossakin kuvaukset vain hyvän ja kiitettävän vastauksen piirteistä. Kriteereistä ei siis ole tarkoitus tehdä entistä yksityiskohtaisempia. Tehtävät eivät ole olennaisesti nykyistä laajempia, eikä aineidemme kokeisiin myöskään tule monivalintatehtäviä.

Tehtävätyypit

Historian ja yhteiskuntaopin kokeiden koetehtävät ovat jatkossakin tuottamistehtäviä, ja niiden tehtävänannot ovat sellaisia kuin tulkitse, tarkastele, vertaile, pohdi ja arvioi. Eri tehtävänannot linkittyvät eritasoihin kognitiivisiin prosesseihin (mm. analysointi, arviointi, soveltaminen). Ylioppilastutkintolautakunta linjaa sivuillaan, että kokeessa tulee olla niin yksinkertaisen kuin vaativan tason tehtäviä. Sehän on vanhastaan tuttu asia historian ja yhteiskuntaopin kokeissa: tehtävät on laadittu mittaamaan eritasoisia ajattelun taitoja. Jatkossakin osa tehtävistä

on siis melko yksinkertaisia määrittely- ja selitystehtäviä, osa taas edellyttää kokelaalta analyysiä, synteisiä tai arviota.

Osa tehtävistä on suorasanaisia ja osa aineistotehtäviä, kuten ennenkin. Heillä on enemmän aikaa tehtävää kohden, mutta ei ole tarkoitus laajentaa tehtävien alaa vaan terävöittää kysymyksiä. Tavoite ei ole panna kokelaita kirjoittamaan enemmän vaan ajattelemaan syvällisemmin.

”Historian ja yhteiskuntaopin kokeissa enimmäispistemäärä on jatkossa 120 pistettä.”

Sähköisiin kokeisiin siirtyminen vapauttaa tehtävänlaadinnan paperiarkin orjuudesta, mutta aineisto-

tehtävissä aineistojen määrää ei ole tarkoitus paisuttaa, sillä koeaika on sama kuin ennen. Laajan aineiston kelaaminen tietokoneen näytöllä on myös vaikeaa. Jotkut Digabisivuilla olevat esimerkkit tehtävät eivät ole tässä mielessä hyviä. Uusia aineistotyyppejä sähköisissä kokeissa voivat olla liikkuva kuva ja ääni. Historian ja yhteiskuntaopin kokeisakin niitä käytetään, milloin se on mielekäs-

Eräs konkreettinen etu sähköiseen kokeeseen siirtymisessä on, että kuvien, karttojen ja diagrammien koko voidaan säätää suuremmaksi ja niiden yksityiskohtiin voidaan fokusoida erikseen. Tällaisia aineistoja sisältävissä tehtävissä voi olla aiempaa antoisampia ja monipuolisempia tulkintatehtäviä.

Ajan myötä voidaan kehittää uudentyyppisiä tehtävätyyppejä esimerkiksi aineiston käsittelyssä ja etsimisessä. Asiasta käydään ammattikunnan kanssa keskustelua, kun aika on kypsä.

Tehtävien kohdentuminen kursseihin

Historian ja yhteiskuntaopin kokeiden tehtävät kohdennetaan jatkossakin ensisijaisesti johonkin tiettyyn kurssiin, joskin on selvää, että joskus tehtävän teema kuuluu monen eri kurssin alueeseen. Lukion uusimman tuntijaon jälkeen tehdyt muutokset historian ja yhteiskuntaopin pakollisten ja syventävien kurssien jaotteluun heijastuvat aineiden ylioppilaskokeisiin. Tehtäväläadintaryhmä on päättänyt noudattaa jatkossa seuraavaa yleisperiaatetta koetehtävien kohdentami-

sessä eri kursseihin.

Historian kokeessa on jokaisesta pakollisesta historian kurssista yksi jokeri- ja yksi perustehtävä. Lisäksi jokaisesta kolmesta opetussuunnitelman perusteissa mainitusta syventävästä historian kurssista on yksi perustehtävä.

Yhteiskuntaopissa kokeessa on jokaisesta pakollisesta yhteiskuntaopin kurssista yksi jokeri- ja yksi perustehtävä. Syventävästä kurssista (lakitieto) on kaksi perustehtävää. Lisäksi kokeessa on yksi perustehtävä, joka pyritään suuntaamaan aiheeltaan laajasti useampaa pakollista kurssia koskevaksi.

Kuten ennenkin jokeritehtävät merkitään muista selvästi erottuvalla tehtävällä, ja ne sijoittuvat kokeessa tehtäväsarjan loppuun. Muilta osin tehtävien järjestys kokeessa seuraa paljolti joskaan ei välttämättä mekaanisesti kurssien numerjärjestyistä, kuten tähänkin asti.

Lopuksi

Sähköisiin ylioppilaskokeisiin siirtymisen suurimmat huolenaiheet kouluissa liittyvät kaiketi paljon kokeiden tekniseen toteutukseen kuten sujuviin tietoliikenneyhteyksiin. Historian ja yhteiskuntaopin kokeissa sisällölliset muutokset eivät ole tässä vaiheessa suuria eikä kokelailla siinä kohden ole syytä hermoilla. Toki sähköisyyden tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnetään ja kokeita kehitetään. On kuitenkin syytä muistaa, että tehtävälaadinnan ohjenuorana ovat lukion opetussuunnitelmassa mainitut tavoitteet ja sisällöt, eivät kokeen tietotekniset toteuttamismahdollisuudet ja -välineet.

Kirjoittaja on yliopistonlehtori ja historian ja yhteiskuntaopin ylioppilaskokeiden tehtävälaadintaryhmän jäsen.

**Rahat tilille
jopa
päivässä!**

Nyt voit hakea korvausta liittosi sinulle ottamasta matkavakuutuksesta kätevästi netissä.
turva.fi/oaj

Höylää liiton kortilla jopa 17% alennus vakuutuksista

OAJ:n jäsenkortti on mitä parhain etukortti. Meillä et muita tarvitse. Säästät heti selvää rahaa jopa 17% vapaaehtoisten vakuutusten maksuista, kun kүүлut liittoon ja keskität meille vakuutuksesi. **Lue lisää eduista turva.fi/oaj**

Olemme asiakkaidemme omistama keskinäinen vakuutusyhtiö ja tarjoamme erityisesti ammattiliittojen jäsenille etuja ja räätälöityjä tuotteita. Palvelemme numerossa **01019 5110** ma–pe 8–18 sekä verkossa osoitteessa www.turva.fi

Sosiologian mahdollisuudet lukion yhteiskuntaopissa

VILMA HOLAPPA

Sosiologia määritellään usein yleiseksi yhteiskuntatieteeksi, jolla on erityinen suhde arkijärkeen. Sosiologialle ominaista on kriittisyys ja arkisten asioiden ihmettely ja kyseenalaistaminen. Sosiologia mainitaan yhteiskuntaopin opetussuunnitelman perusteissa yhtenä aineen taustatieteistä, mutta todellisuudessa sosiologian vaikutteet koulun yhteiskuntaoppiin ovat olleet heikot. Tässä kirjoituksessa esitän perusteluja sille, miksi sosiologiaa kannattaisi hyödyntää paremmin myös koulun yhteiskuntaopissa.

Yhteiskuntaoppia kohtaan on vuosien varrella esitetty monenlaista kritiikkiä. On sanottu, ettei yhteiskuntaoppi kannusta riittävästi analyttisuuteen, vaan keskittyy faktatietoon, erilaisten instituutioiden opetteluun ja on luonteeltaan muutenkin kuvailevaa. Samalla on ihmetelty, miksei yhteiskunnallinen vaikuttaminen kiinnosta nuoria juurikaan, vaikka yhteiskunnallisessa osaamisessa suomalaisnuoret ovat maailman huippua.

Pidän mahdollisena, että sosiologisen ymmärryksen vahvistaminen aktivoisi oppilaita. Halu vaikuttaa lähtee usein siitä, että ymmärretään johonkin ilmiöön liittyvän ristiriitaa, ongelmia tai epätasa-arvoa, jota sitten vaikuttamisella pyritään muuttamaan. Jotta aktivoitumista ja vaikuttamisen halua voi syntyä, asiakokonaisuudet on esiteltävä kompleksisina ja muuttuvina staattisten faktojen sijaan. Ajankohtaisen sosiologisen ja laajemminkin yhteiskuntatieteellisen tiedon hyödyntäminen voisi olla avainasemassa analyttisuuteen opettamisessa.

Nuorisobarometrit ovat jo useana vuonna osoittaneet, että suomalaisnuorilla on tietyissä asioissa varsin kovat arvot. Esimerkiksi vuoden 2014 Nuorisobarometrissa suomalaisnuoret suhtautuivat hyvin jyrkästi sosiaaliturvaan ja olivat vahvasti sitä mieltä, että nykyinen sosiaaliturva passivoi ja vie halun yrittää. Vaikka julkisuudessakin esitetyt haasteet kannustinloukkuihin liittyen ovat monilta osin todellisia, näkökulma ongelmaan uhkaa jäädä kapeaksi. Mitä suomalaiseen yhteiskuntaan ja sosiaaliturvajärjestelmään tulee, olisi ensiarvoisen tärkeää, että yhteiskuntatieteellisten tutkimustulosten anti ulottuisi paremmin myös koulun yhteiskuntaoppiin. On huolestuttavaa, jos yhteiskunnallisia ongelmia aletaan pitää ensisijassa yksilön ongelmina.

Viime vuosina keskustelu ajankohtaisista yhteiskunnallisista asioista on ollut valitettavan polarisoitunutta, ja myös vihapuhe on tullut osaksi sosiaalisen median keskustelukulttuuria. Monipuolisen tiedon ja erilaisten näkökulmien tarjoaminen onkin tärkeää myös siksi, että nuoret osaisivat välttää tällaiset sudenkuopat. Yhteiskunnallista osaamista ei siten ole vain se, että opiskelija osaa luetella kaikki lain säätämiseen liittyvät vaiheet tai tuntee Euroopan unionin toimielimet, vaan yhteiskunnallinen osaaminen on myös ja ennen kaikkea sitä, että opiskelija ymmärtäisi yhteiskunnallisten asioiden mutkikkouden ja kykenisi tarjoamaan yhteiskunnallisiin ilmiöihin uskottavia selityksiä.

Millaista on olla työtön työtä arvostavassa kulttuurissa?

Jotta yhteiskunnan ilmiöitä sitten pystyttäisiin käsittelemään syvällisemmin ja analyyttisemmin, tarvittaisiin myös siihen soveltuva käsitteistöä. Sosiologian on toisinaan pelätty olevan liian haastavaa lukiolaisille, mutta uskon huolen olevan aiheeton. On selvää, että koulussa opetettava tai hyödynnettävä sosiologia poikkeaisi yliopistotasoisesta sosiologiasta. Sosiologian hyödyntäminen ei saisi olla sitä, että esimerkiksi sosiologian klassikoiden, Bourdieun, Simmelin tai Durkheimin ajatuksia käytäisiin syvällisesti läpi niin, että pahimmassa tapauksessa oppilaat opettelisivat heidän teorioitaan ulkoa. Olennaista olisi sen sijaan, että sosiologista tietoa ja ajattelutapaa hyödynnettäisiin silloin, kun se kulloisenkin aiheen käsittelyssä olisi perusteltua ja mahdollista.

Sosiologian hyödyntäminen voisi näkyä niin, että esimerkiksi kun käsiteltäisiin työelämän muutoksia tai työttömyyttä, voitaisiin lukea otteita Matti Kortteisen ja Hannu Tuomikosken tutkimuksesta pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Näin voitaisiin lisätä ymmärrystä siitä, millaista on olla työtön kulttuurissa, jossa työntekoa arvostetaan. Tai kun aiheena ovat rikokset ja rangaistukset, voitaisiin tutustua kriminologian tarjoamiin selitysmalleihin rikollisuudesta ja huomata, että tietyt taustatekijät lisäävät rikosalttiutta. Tai kun puhutaan ihmisten jakautumisesta erilaisiin luokkiin, voitaisiin sosiologian käsitteitä hyödyntäen pohtia sitä, miksi esimerkiksi opettajan lapsista tulee opettajia ja lääkäreiden lapsista lääkäreitä.

Sosiologian työtavat koulukäyttöön

Sosiologia tarjoaisi mahdollisuuksia myös erilaisten työtapojen ja kokeilujen hyödyntämiseen. Opiskelijoilla voisi teettää esimer-

kiksi minitutkimuksia sosiologisia menetelmiä hyödyntäen. Opiskelijat voisivat pienissä ryhmissä tehdä jostakin valitusta yhteiskunnallisesta aiheesta haastatteluja, suorittaa havainnointia tai tehdä pienen lomaketutkimuksen. Tuloksia analysoidessa voitaisiin oppiainerajat ylittäen hyödyntää esimerkiksi matematiikkaa, mikä saattaisi innostaa myös matemaattisemmin orientoituneita opiskelijoita.

Oman kokemukseni mukaan myös monet sosiaalitieteiden klassikkokokeet ovat opiskelijoiden mielestä äärimmäisen mielenkiintoisia. Koulun sovellettuna esimer-

kiksi Harold Garfinkelin kuuluisia vuorovaikutuksen rikkomuskokeita voitaisiin hyödyntää yhteiskuntaopin tunneilla vaikkapa niin, että opiskelijat tekisivät vuorovaikutustilanteissa sovitusti jotain normaalista poikkeavaa. Tällaisten pienten kokeiden kautta päästäisiin pohtimaan arkielämään liittyviä säännönmukaisuuksia ja vuorovaikutuksen ääneen lausumatonta koodistoa. Tämän jälkeen taas voitaisiin luonnollisesti siirtyä tarkastelemaan yleisemmin normeja ja rooleja ja sitä, mikä käyttäytymistämme ylipäättään ohjaa.

Monessa muussa maassa sosiologiaa on opetettu lukiotasoisissa opinnoissa jo pitkään. Esimerkiksi Yhdysvalloissa sosiologian opettamista lukiossa on perusteltu sillä, että lukioikäiset ovat tärkeässä nivelvaiheessa siirtymässä nuoruudesta aikuisuuteen. Sosiologia on nähty hyödyllisenä siksi, että se auttaa ymmärtämään yhteiskuntaa paremmin. Näin ollen nuorten voi olla myös helpompaa tehdä omaa tulevaisuuttaan koskevia päätöksiä ja analyyttisten taitojen parannuttua lukion ja jatko-opintojen välisen kuilun on myös nähty pienentyneen.

Kirjoittaja on yhteiskuntaopin pedagogiset opinnot suorittanut sosiologian maisteriopiskelija Helsingin yliopistossa.

Uusi Turvallisuuspolitiikan tietopankki

PEKKA VISURI

Kadettikunnan tuottamista, alun perin kensisijaisesti koulujen ja vapaaehtoisien maanpuolustuskoulutuksen käyttöön tehdyistä multimediaohjelmista on saatu myönteisiä kokemuksia. Internetissä saatavilla olevat ja osaksi myös kirjoina julkaistut *Veteraanien Perintö –Itsenäinen Isänmaa, Arvet efter Veteranerna – Ett Självständigt Fosterland, Suomi kylmässä sodassa* sekä *Maailman muutos ja Suomi* ovat tarjonneet kansalaisille tietoa maamme historiasta, turvallisuuspolitiikasta ja maanpuolustuksesta. Niitä on myös saatettu ajan tasalle tekniikan edistymisen myötä.

Turvallisuuspolitiikan tietopankin ensimmäinen versio laadittiin 2000-luvun alussa ja päivitettiin vuonna 2008. Vuoden 2015 kuluessa sitä laajennettiin ja modernisoitiin kahdessa vaiheessa. Kesään mennessä tehtiin päivityksiä vanhalle pohjalle ja vuoden lopulla saatiin valmiiksi perusteellisesti uusittu ja laajennettu versio. Uusi tietopankki sisältää myös mobiiliversion, ja tietopankki on liitetty sosiaalisen median Facebook-yhteisö sivustolle ja Twitter-mikroblogipalveluun.

Tietopankin uudistuksessa tavoitteena oli tuottaa laajalti turvallisuuspolitiikan alaa kattava ja samalla asiahakemistona toimiva

internetsivusto, jonka lukemiseen voidaan käyttää erilaisia päätelaitteita. Tietopankki on tarkoitettu suurelle käyttäjäkunnalle, mutta siitä on löydettävissä tietoa myös opiskelijoiden tai alan ammattilaisten tarpeisiin. Erytiskohteena ovat edelleen koulujen historian ja yhteiskuntaopin opettajat ja oppilaat ja opiskelijat sekä maanpuolustuskoulutukseen osallistuvat.

Aineiston laatimisessa on noudatettu akateemisen tutkimuksen ja oppikirjojen teon periaatteita muun muassa siten, että lähdetiedot ilmoitetaan mahdollisimman tarkasti. Lukuisilla linkeillä helpotetaan pääsyä suoraan sivustoille, joita pidetään ajan tasalla.

Lähteinä on ensisijaisesti käytetty valtioiden ja järjestöjen ilmoittamia tietoja turvallisuuspolitiikastaan, asevoimistaan ja toiminoistaan. Asevoimia koskevat perustiedot on yleensä otettu Lontoossa toimivan kansainvälisen strategisen instituutin (IISS) julkaisemasta vuosikirjasta The Military Balance. Kansainvälistä ja kotimaista tutkimusta on myös käytetty hyväksi, mutta sen sijaan lehdistötietoja ei yleensä ole käytetty sellaisenaan eikä laajemmin ole esitelty poliittista mielipidekirjoittelua.

Sivuston käyttäjä voi edetä johdonmukaisesti läpi aihekokonaisuuksien tai valita haluamansa sivun, joka kiinnostaa tai liittyy hänen hakemaansa tietoon. Jokaisesta ai-

heesta, hakusanasta tai asiakokonaisuudesta esitetään ensin yleiskuva, josta saa jo verraten hyvän käsityksen asiasta. Sitä täydennetään sekä osastolla "Lisää aiheesta" että linkeillä.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsitellään laajasti aloittaen peruskäsitteistä ja turvallisuuspolitiikan toimijoista, minkä jälkeen esitellään erikseen yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden ylläpitoa, maanpuolustusta ja puolustusvoimia.

"Suomen lähialueet" sisältävät tietoja Itämeren alueen maiden turvallisuuspolitiikasta ja asevoimista. Osasto "Suurvallat" kattaa Yhdysvallat, Venäjän, Kiinan ja Intian. Kansainvälisten järjestöjen kokonaisuus on myös laaja, ja se käsittää Euroopan unionin, YK:n, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön sekä Naton. "Konfliktialueet" sisältävät tietoja Lähi-idästä, Mustanmeren, Kaukasian, Keski-Aasian, Keski-Afrikan ja Etelä-Kiinan meren alueista ja konflikteista sekä tarjoavat suuren määrän linkejä, joista saa ajankohtaista lisätietoa.

Turvallisuuspolitiikan tietopankki on saatavilla Kadettikunnan verkkosivulla ja osoitteessa www.turpopankki.fi.

Kirjoittaja on Turpopankin päätoimittaja, yleisesikuntaeversti evp ja valtiotieteiden tohtori.

Yhteiskuntasimulaattori

Larpaten ymmärrystä yhteiskunnasta

ULLAMAIIJA SEPPÄLÄ

Yhteiskuntasimulaattori vastaa perusopetuksen uuden opetussuunnitelman haasteisiin. Se tarjoaa monipuolisen oppimisympäristön, valmiiksi suunnitellun pelillisen oppitunnin, joka perustuu ymmärrykseen aktiivisesta oppimisesta. Uuden opetussuunnitelman tavoin oppilas nähdään pelissä aktiivisena toimijana, joka asettaa tavoitteita ja ratkaisee ongelmia. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden oppilaiden, opettajan ja yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa.

Yhteiskuntasimulaattori-peli on yläkouluihin, lukioille ja ammatillisiin oppilaitoksiin suunnattu oppimispeli, jonka tarkoituksena on herättää luokassa keskustelua ja lisätä ymmärrystä yhteiskunnan toiminnasta, äänestämisestä ja yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta.

Jokaiselle pelaajalle jaetaan henkilöhahmokortti, joka on hänen roolihahmonsa pelin ajan. Osallistujille esitetään kysymyksiä liittyen esimerkiksi kouluruokailuun, lapsilisiin tai alkoholinkäyttöön, joista he äänestävät. Äänestyksen jälkeen pelaajille kerrotaan, mi-

Yhteiskuntasimulaattorin työpaja Lapin yliopiston Tieteen Päivillä. Kuva: Marko Junttila.

ten äänestystulokset vaikuttavat eri yhteiskunnan jäseniin. Tulosten mukaisesti pelaajat liikkuvat ”hyvinvoinnin portailla” roolihahmonsa tietojen mukaisesti. Peliympäristönä on siis fyysinen luokkahuone ja pelaajat itse ovat pelin nappuloita!

Pelissä ei ole voittajia tai häviäjiä, vaan siinä esitetään malli jatkuvasti muuttuvasta yhteiskunnasta. Pelin lopuksi ja sen aikana osallistajat keskustelevat pelin kulusta, rooli-hahmojensa liikkumisesta ja hyvinvoinnin jakautumisesta. Lopputuloksena nuoret saavat aineksia vaikuttamiseen ja heitä herätellään mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Peli saa nuoret oivaltamaan, että heidän äänellään on merkitystä ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluu kaikille. Pelin aikana päästään äänestämään monista ajankohtaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä ja niiden seurauksia simuloidaan yhdessä. Nuoret pääsevät myös kokeilemaan elämää erilaisen ihmisten rooleissa.

Kokemuksellista oppimista

Yhteiskuntasimulaattorissa valta on oppilaila. Heidän eteensä asetetaan aitoja yhteiskunnallisia ongelmia, joihin ei ole olemassa oikeita vastauksia. Oman näkökulman etsimiseksi tarjotaan fakta- ja tilastotietoa aiheesta. Yhteiskunnan monimuotoisuuden havainnollistamiseksi päätösten seuraukset heijastuvat roolihahmoon, joka todennäköisesti on erilaisessa elämäntilanteessa kuin oppilas itse.

Pelin pedagogisena lähtökohtana on kokemuksellinen oppiminen, joka korostaa kokemusten tärkeyttä ja oppijan aktiivista toimintaa oppimisen perustana. Jokainen oppija

tuo oppimiseen mukanaan omat, ainutlaatuiset kokemuksensa, jotka parhaimmillaan monipuolistavat ja laajentavat oppimisen kohteena olevia asioita. Vaikka kokemukset ovat henkilökohtaisia, ne voidaan ”jaka” muiden oppijoiden ja opettajan kanssa. Kokemuksellinen oppiminen on enemmän kuin tiedon prosessointia. Tavoitteena on itsensä toteuttaminen ja ”minän” kasvu.

Kokemuksellinen oppiminen voidaan ymmärtää oppijaa monipuolisesti koskettavana ja aktiivisena toiminnallisena prosessina. Siinä hyödynnetään eri aistikanavia, tunteita, elämyksiä, mielikuvia ja mielikuvitusta. Oppiminen on konstruktivistisen tiedonkäsityksen mukaista jatkuvaa tiedon syventämistä ja ymmärtämistä, oman tietämisen rakentamista.

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan tieto ei vain siirry opettajalta oppilaalle, vaan oppilas rakentaa eli konstruoi sen itse uudelleen. Kun oppiminen tapahtuu oppilaan oman ongelmanratkaisun kautta, opittu asia kytkeytyy vahvemmin asiayhteyksiin oppilaan ympäristössä. Pelkkä kokemusten olemassaolo ei vielä takaa oppimista, vaan on tärkeää, että opittua myös prosessoidaan.

Peli oppimisen tukijana

Pelit ovat oppimisympäristöinä siinä mielessä erityisiä, että ne luovat opiskelijalle positiivisen leikillisen mielentilan ja asenteen, joka edistää ja vahvistaa oppimista. Kimmo Oksanen toteaa kasvatustieteen väitöskirjassaan, että oppimispelejä pidetään usein itsestään motivoivina ja niiden odotetaan ratkaisevan oppimiseen liittyvät pulmat. Hän huomauttaa niiden laadukkaan kehittämisen olevan kuitenkin haasteellista.

Yksi suurimmista kompastuskivistä on oppimisen ja pelisuunnittelun näkökulmien yhdistäminen toisiinsa. Yhteiskuntasimulaattoria suunniteltaessa on huomioitu tämä, eivätkä pelillisyyden elementit peitä oppimista. Pelin suunnittelijat ovat yhteiskuntapolitiikan,

pelisuunnittelun ja/tai opettamisen ammattilaisia.

Tutkimuksissa on painotettu, että opettajalla tulee olla koulussa pelattavissa peleissä keskeinen rooli, eikä häntä voi korvata koneilla. Opettajan toiminta vahvistaa pelin omia, oppimista tukevia ominaisuuksia. Yhteiskuntasimulaattori-pelissä opettaja ohjaa peliä ja keskustelee oppilaiden kanssa, auttaa heitä käsitteiden ymmärtämisessä ja pelin tulkitsemisessä. Tässä opettajan apuna on opettajan opas, jonka hän saa käyttöönsä pelin mukana. Opasta päivitetään niin, että siinä on saatavilla ilmiöihin liittyvä viimeisin tieto.

Yhteiskunta kiinnostavaksi pelaten

Nykyinen nuorten sukupolvi näyttää vieroksupan perinteistä yhteiskunnallista osallistumista ja poliittisen päätöksenteon rakenteita. Tommi Eränpalo pohtii niin ikään hiljattain julkaistussa väitöskirjassaan nuorten kansalaispätevyyttä ja sitä, voidaanko tätä lisätä pelillisyyden avulla. Hän pohtii, miten saada nuori osallistumaan ja kiinnostumaan yhteiskunnallisesti?

Eränpalon mukaan Suomessa olisi suuri tarve luoda nuorille tarkoitettuja foorumeja yhteiskunnallisen keskustelun käymiseen ja yhteiskunnallisen kiinnostuksen herättämiseen. Käynnissä olevat opetussuunnitelmauudistukset peruskoulussa ja lukiossa painottavat osallisuuden kokemusten lisäämistä ja oppilaan uudenlaisen, aktiivisemmän roolin harjaannuttamista opetuksessa.

Eränpalon tutkimuksen tuloksia voikin käyttää hyväksi näiden suunnitelmien jalkauttamisessa yhteiskunnallisessa opetuksessa: pelien käyttö olisi suotavaa laajemminkin didaktisena ratkaisuna. Pelillinen menetelmä antaa mallin dialogisesta opetuksesta, joka avaa portin syvällisemmälle oppimiselle ja ymmärrykselle.

Kirjoittaja on sosiaalipolitiikan dosentti.

Pirjo West valittiin vuoden opettajaksi

SUVI RANDÉN TEKSTI, KIRSI RUHANEN KUVA

Vuoden 2016 historian ja yhteiskuntaopin opettajaksi on valittu Pirjo West, joka opettaa Porkkalan lukiossa Kirkkonummella. Kleion lukijoille Pirjo on tuttu lehden entisenä päätoimittajana ja HYOL:n pitkäaikaisena hallituksen jäsenenä. Monet ovat tutustuneet Pirjoon opetusharjoittelua suorittaessaan tai tuntevat nimen oppikirjojen kansista. Itse olen saanut tuntea Pirjon ensin hänen opilaanaan, sitten opetusharjoittelijana ja lopulta yhteisessä työhuoneessa kollegana ja ystävänä. Jyväskylän kevätpäivillä julkistetun valinnan jälkeen haastattelin Pirjoa lohi-keiton ja mansikkaleivosten äärellä.

yhteiskoulussa ja Pohjois-Espoon lukiossa olin koulun lehden päätoimittaja ja kirjoitin paljon yhteiskunnallisista aiheista. Minulla oli vahvat näkemykset erityisesti lukioaikana ja lukion jälkeen työskentelin vuoden piirisihteerinä Teiniliitossa. Lukiossa mietin myös sosiaalityöntekijän ammattia, koska halusin työn, jossa voi auttaa ihmisiä.

Millaisia muistoja sinulla on historiasta ja yhteiskuntaopista omalta kouluajaltasi?

- Minulla on erittäin hyviä muistoja 60-luvulta Nurmijärven yhteiskoulusta, jossa näitä aineita opetti rehtori Mikko Sjöblom. Hän oli perinteinen opettaja, joka opetti luennoimalla. Kun hän saapui luokkaan, järjestäjä huusi "Huomio!" ja nousimme seisomaan. Korokkeelle noustuaan opettaja kysyi järjestäjältä, mitä oli ollut läksynä ja ketkä ovat poissa. Kysymyksiin vastatessa piti seisoa. Vaikka tämä kuulostaa nyt vanhanaikaiselta, Mikko Sjöblom oli loistava opettaja ja hänen tarinansa jäivät mieleen.

Harkitsitko nuorena muita ammatteja?

- Arkkitehtuuri kiinnosti minua jo lapsena ja kun perheeni rakensi omakotitaloa, aloin suunnitella käytännöllisiä pohjaratkaisuja lapsiperhettä varten, siis 11-vuotiaana! Myöhemmin halusin toimittajaksi. Nurmijärven

Miksi nuoret eivät ole nykyään yhtä kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista?

- Oma nuoruuteni oli yhtenäiskulttuurin aikaa, jolloin kaikki katsoivat televisiosta samoja ohjelmia mm. Vietnamin sodasta ja kehitysmaista. Näistä asioista juteltiin vanhempien kanssa, samoin siitä, mitä koulussa oli puhuttu. Nyt kiinnostuksenkohteet jakaantuvat laajemmalle, työ vie aikuisten aikaa ja kahden televisiokanavan sijasta on sosiaalinen media. Toisaalta tapaan jatkuvasti yhteiskunnallisesti aktiivisia nuoria. Omana kouluajanani Teiniliitto julkaisi Kouluvaikuttamisen aapisen, jonka mukaan joka päivä luokkahuoneessa toistuu sama kaava ja koulussa opiskellaan järjettömiä asioita. Nykynuorilla saattaa olla koulusta samanlaisia ajatuksia!

Millä muilla tavoilla yhteiskunnan muuttuminen on heijastunut luokkahuoneeseen?

- Nuoret ovat pohjimmiltaan aina samanlaisia, mutta nykyään yhteiskunnallinen keskustelu ei viriä luokassa samalla tavalla kuin aikaisemmin. Pitkiä tekstejä ei enää jakseta lukea. Toisaalta nuoret ymmärtävät hyvin, mikä on propagandaa. Internetissä ja so-

messa on hyvät puolensa, mutta niistä pitäisi välillä ottaa taukoa. Nykyinen koulutus- ja tiedevihamielisyys on surullista. Suomella ei olisi varaa menettää yhtäkään nuorta, joten koulutuksesta ei pidä leikata. Lukiota pitää kyllä uudistaa mielekkäämmäksi ja tehdä oppiminen tutkivammaksi, mutta yleissivistys on tärkeää. Historia ja yhteiskuntaoppi ovat tärkeitä aineita kotiuttamisenkin kannalta.

Millaisista opetusmenetelmistä pidät erityisesti?

- Tutkivasta oppimisesta ja lähteiden tarkastelusta. Pelkkä luennointi ei tänä päivänä riitä, mutta toisaalta lukiolaisetkin haluavat kuunnella tarinoita. Draamapedagogiikka on hauskaa ja väittelyt aina hyviä, koska jotkut opiskelijat eivät uskalla keskustella tavallisessa opetustilanteessa, mutta uskaltavat osallistua annetussa roolissa. Joskus opiskelijat eläytyvät menneisyyteen aivan nerokkaalla tavalla ja tavoittavat asian ytimen. Myös kaupunkikävelyt ja museokäynnit ovat tärkeitä. Joskus opiskelijani ovat valokuvanneet katunäkymiä ja selvittäneet, mitä samalla paikalla on ollut sata vuotta aikaisemmin.

Mikä on suosikkiaikakautesi tai -kurssisi?

- Opetan mielellään kaikkia kursseja ja kiinnostuksen kohteeni ovat vaihdelleet. Eurooppalainen ihminen on tärkeä, koska se käsittelee eurooppalaisen kulttuuriperinnön lisäksi vuorovaikutusta muiden kulttuurien kanssa. Tämän kurssin muuttuminen vapaaehtoiseksi harmittaa valtavasti. Kansainvälisen politiikan kurssilla käsitellään asioita, joista olen ollut kiinnostunut lapsesta saakka. Keskiäika on uuden tutkimuksen ansiosta alkanut kiinnostaa enemmän, ja tieteen historia on kiehtovaa, samoin elokuvan historia.

Mitkä elokuvat tai romaanit ovat sinulle tärkeitä?

- Elokuvista parasta on italialainen neorealismi. Esimerkiksi Novecento on kuin italialaisten Pohjantähti. Toisaalta pidän science fictionista ja odotan uutta Blade Runneria. Kirjailijoista arvostan Helvi Hämäläistä. Hella Wuolijoki oivalsi ulkopuolisena suomalaisuuden tarkkaan. Nuorena luin myös Tolstoita ja

muita klassikoita. Oli ihanaa, kun koko kesäloman saattoi käyttää lukemiseen. Nykyään luen tietyltä kirjailijalta usein kaiken. Esimerkiksi William Boyd, John Irving ja Ulla-Lena Lundberg ovat suosikkejani. Ihmisen koko elämänkaaren kuvaaminen on kiinnostavaa.

Mitkä oman ajan tapahtumat ovat vaikuttaneet sinuun?

- Kennedyn ampumisen jälkeen piirsimme koulussa ympäristöopin vihkoon Suomen lipun puolitangossa, mutta en vielä oikein ymmärtänyt tapahtunutta. Chilen vallankaappaus ja Victor Jaran murha koskettivat todella paljon, samoin kuvat Biafrasta ja tietysti Vietnamin sota. Vuonna 1986 matkustin Vietnamiin ja oli vaikuttavaa nähdä maa, jonka tapahtumia olin tiiviisti seurannut. Muistan myös, että Sylvi Kekkosen kuoltua bussissa istuessani mietin, miten Urho nyt jaksaa!

Mitkä muut matkakokemukset ovat olleet tärkeitä ja millainen olisi unelmamatkasi?

- Tärkeimpiä ovat olleet matkat kehitysmaihin, kuten Sambiaan ja Zimbabween. Kehitysmaissa matkustaessa saa terveellistä perspektiiviä oman elämän murheisiin. Valokuvat ja omakohtaiset kertomukset esimerkiksi Nepalista koskettavat opiskelijoitakin. British Museum on maailman suurin varastetun tavarain kokoelma, mutta siellä voisi viettää loputtomasti aikaa, samoin Roomassa. Unelmamatka ei olisi ainakaan rantaloma, vaan ehkä pitkä junamatka. Haluaisin mennä takaisin Vietnamiin ja olla siellä pidempään nähdäkseni, miten maa on kehittynyt.

Mikä on palkitsevinta työssäsi?

- Palkitsevinta on, kun opiskelija oivaltaa jonkun asian. Työ on niin vuorovaikutteista, että opiskelijoiden ansiosta itsekin oivaltaa uusia asioita. On klisee sanoa, että nuorisessa on tulevaisuus, mutta se on totta. Heistä tulee aikuisina päättäjiä ja heiltä oppii koko ajan. Olen etuoikeutettu, kun saan tehdä työtä nuorten kanssa.

Kirjoittaja opettaa historiaa, yhteiskuntaoppia ja latinaa Järvenpään lukiossa.

Euroclion seminaari Belfastissa

KIRSI RUHANEN

O sallistuin maaliskuun lopussa Euroclion, Euroopan historian opettajajärjestöjen kattojärjestön, seminaariin ja vuosikokoukseen Pohjois-Irlannin Belfastissa. Vuosittain järjestettävään seminaariin osallistui toista sataa historian opettajaa, opettajankouluttajaa ja tutkijaa Euroopan eri kolkista, mutta myös yksittäisiä henkilöitä esimerkiksi Yhdysvalloista, Libanonista ja Japanista. Etelä-Koreasta seminaarissa oli paikalla kymmenpäinen delegaatio, joka haaveilee eräänlaisen Euroclion sisärjestön, "Asiacion", perustamisesta.

Satavuotisjuhlia

Belfastin seminaarin teema oli väkivaltaisen menneisyyden kohtaaminen historian opetuksessa. Pohjois-Irlanti oli teemalle tie-

Muraaleissa otetaan kantaa myös saaren ulkopuolisiin epäoikeudenmukaisuuksiin.

tenkin luonteva ympäristö. Irlannin saarella valmistaudutaan parhaillaan kahteen merkittävään satavuotisjuhlaan: katoliset juhlivat Dublinissa vuonna 1916 puhjennutta Pääsiäiskapinaa, josta sen epäonnistumisesta huolimatta Irlannin itsenäistymiseen johtaneen kehityksen katsotaan alkaneen. Protestantit puolestaan muistelevat Sommen taisteluun osallistunutta 36:tta ulsterilaisdivisioonaa, jonka katsotaan taistelleen sankarillisesti paitsi Saksaa vastaan, myös yhtenäisen Iso-Britannian puolesta. Divisioonaa kärsi taistelussa valtavia miestappioita, jotka koskettivat käytännössä kaikkia sukuja.

Kumpaankin satavuotisjuhlaan suhtauduttiin Belfastissa suurella tunteella. Ensimmäinen pidin muistojuhlallisuuksia ylimitoitettuina suhteessa alkuperäisiin tapahtumiin, mutta seminaarin edetessä ymmärsin miksi muis-

Protestanttien ja katolisten välisen asuinalueen toisistaan erottava tie oli suljettu.

teleminen on näin tärkeää: vähättelevästi The Troubles -nimellä kutsutun väkivaltaisen 1960-luvulta 1990-luvun alkuun kestäneen ajanjakson aikana muistelu oli mahdotonta. Väliittömän väkivallan uhan väistyttyä ”oman puolen” sankarien muistaminen on tullut mahdolliseksi - ja tätä mahdollisuutta selvästi halutaan käyttää.

Jakolinjoja

Belfastin kaupallisessa ydinkeskustassa jakolinjat eivät satunnaiselle kävijälle juurikaan näy. Seminaariin kuului kuitenkin vierailu katolisten asuttamalle Fall Roadille, jonka kuuluisat seinämaalaukset, ”muraalit”, ovat yksi kaupungin suurimpia nähtävyyksiä.

Fall Roadilla ja sen lähetyvillä sijaitsevalta protestanttien Shankill Roadilla yhä voimissaan olevia jakolinjoja sen sijaan ei voi olla huomaamatta. Muraalejen lisäksi oman puolen asiaa tuodaan esiin lipuin, tunnuskukin ja monenlaisin muistolaatoin. Teillä ja talojen seinissä on tihein välein muistotauluja omista marttyyreistä. Samansuuntaisten Fallsin ja Shankillin katujen välillä on yhä korkeat muurit, ja niiden välisen poikkikadun saa suljettua järeällä portilla. Vierailumme aikana näin oli tehty, sillä lähestyvän pääsiäisen pelättiin aiheuttavan provokaatioita asukkaiden välillä.

Jakautunut koulutusjärjestelmä

Pohjois-Irlannissa koulutusjärjestelmä on jakaantunut - protestanteille ja katolisille on eri koulut yliopistoon saakka. Myös opettajat koulutetaan erikseen. Tämä on suuri vahinko ja mahdollistaa erillisten kertomuksen ”syöttämisen” lapsille pienestä saakka. Jakautunut koulutusjärjestelmä ei millään tavoin edistä Pohjois-Irlannin väestönosien välisen epäluuloisuuden vähenemistä.

Pieniä valonpilkahduksia on kuitenkin nähtävissä. Euroclion seminaarin osallistujille esiteltiin useita hankkeita, joilla konfliktin osapuolia koetetaan saada lähentymään toisiaan. Tällaisia olivat mm. puolueettomuuteen pyrkivät, mutta voimakkaita tunteita herättävät kaduilla esitettävät draamat,

entisten poliittisten vankien haastatteluihin perustuva projekti koululaisille sekä Corrymeela-niminen rauhankeskus, joka pyrkii edistämään osapuolten välistä vuoropuhelua.

Valonpilkahduksena voidaan pitää myös sitä, että seminaarin aikana tehtiin aiesopimus yhteisen pohjois-irlantilaisen historianopettajayhdistyksen perustamisesta.

Euroclio sai uuden puheenjohtajan

Seminaarin yhteydessä pidetyssä Euroclion vuosikokouksessa järjestön hallitus sai uuden puheenjohtajan, islantilaisen Lóa Steinunn Kristjánsdottirin. Samalla Euroclion hallituksen kokoa kutistettiin kahdeksasta kuuteen henkilöön. Suomen Riitta Mikkola jatkaa Euroclion hallituksen jäsenenä.

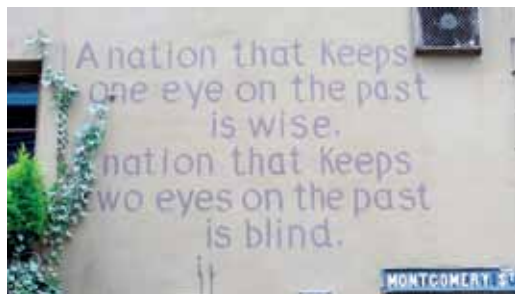
Vuosikokouksessa myös uudistettiin kevyesti Euroclion sääntöjä ja muutettiin jäsenmaksun määräytymisperusteita.

Vuoden 2017 Euroclion seminaari ja vuosikokous järjestetään huhtikuun alussa San Sebastianissa Espanjassa.

Kirjoittaja on HYOL ry:n toiminnanjohtaja.

Katolisen ala-asteen historian luokassa muisteltiin pääsiäiskapinaa.

Historiatietoisuutta Belfastin keskustassa sijaitsevan talon seinässä.

Kainuun kerho kaivauksilla ja Pietari Brahen pitopöydässä

TEKSTI ANTTI PENTTILÄ, KUVA PILVI NILSSON

Vajaa kymmenen historianopettajaa kokoontui toissa kevään aurinkoisena, mutta tuulisena ja kylmänä kevätpäivänä Äkälänniemen historialliselle asutuspaikalle. Arkeologisia kaivauksia on tehty Kajaaninjoen varrella, luonnonkauniilla mäntymäellä, näköetäisyydellä kaupungin keskustaan.

Professori Reijo Heikkinen kertoi, että viimeaikaiset arkeologiset löydöt osoittavat, että seudulla on ollut asutusta jo Suomusjärven kulttuurin kaudella noin 6500 eaa. Alueella on asuttu myöhemminkin, sieltä löytyi varhaisrautakautinen rautamalmin pelkistysuuni. Se oli tehty noin viiden senttimetrin vahvaisista kivilaatoista pystysuoraan maahan asettamalla. Joen vastarannalta on löytynyt kupurasolki.

Kainuun historiankerhoa on kohdannut poikkeuksellinen onni, kun se on saanut vuosikymmeniä nauttia professori Reijo Heikkisen asiantuntevista esityksistä. Hän on laaja-alaisesti ja monipuolisesti tutkinut Kajaanin, Kainuun ja Oulujärven historiaa, julkaissut useita kymmeniä teoksia, yli tuhat artikkelia, radio-ohjelmia, opetusohjelmia. Useimmissa julkaisuissa on hänen itsensä ottamat erinomaiset valokuvat.

Pietari Brahen pidot

Hengen ravinnon lisäksi Kainuun kerho on yrittänyt huolehtia myös jäsenistönsä ruu-min ravinnosta. Teehuone Tsaikan yrittäjä Inna Pyykönen kertoi teehuoneen historias-ta ja yrittäjyydestä. Kajaanin Lyseon kotita-λουςopettaja Kirsi Ojala oli laatinut Kajaanin perustajan Pietari Brahen ajan menun ja hankkinut tykötärpeet. Niistä innokkaat his-torianopettajat loihdivat - toki sentään sähkö-

hellalla eikä avotulella - ihmeellisiä historial-lisia herkkuja. Brahen ajan vuosikertaviinejä emme löytäneet, joten jouduimme tyyty-mään Alkon tuotteisiin.

Joskus meidänkin perällä globalisaatio yllättää. Kerhon elokuvaillan jälkeen tutus-tuimme nepalilaiseen ruokaan uudessa nepa-lilaisessa ravintolassa. Kävi ilmi, että ravinto-lan omistaja oli kotoisin Kathmandusta, aivan sen paikan naapurista, jossa tämän kirjoitta-ja asui parikymmentä vuotta sitten ollessaan kaupungissa opettajana.

Miten kiire tuotetaan?

Kerholla on ollut useita kokoontumisia, joissa on keskusteltu opetussuunnitelmien muutok-sista ja opettajan työstä. Kun nykyisin kysyn kollegojen kuulumisia, alkaa puhe kiireistä. Kerhon puheenjohtaja Pilvi Nilsson ja pitkä-aikainen kerhoaktiivi Merja Seppänen ovat molemmat yhtä mieltä siitä, että kiirettä ai-heuttaa nimenomaan kaikki normaalin ope-tustyön ulkopuolinen tekeminen eli erilaiset työryhmät, suunnittelukokoukset sekä pakol-liset koulutukset, joista ei koe saavansa antia

Kainuun kerhon jäseniä ja Pietari Brahen ajan ruokaa.

omaan työhönsä. Tämän takia opettajan työ on muuttunut luonteeltaan viimeisten vuosien aikana. Sekä Merja että Pilvi ovat nähneet tämän kiireen myös johtavan monen kollegan uupumiseen omissa työyhteisöissään.

Lukioissa alkavat reaaliaineiden valinnaisuuden lisäämiseen tähtäävät kokeilut. Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen totesi Kainuun Sanomien artikkelissa 30.3.2016: ”Lukion kirkkain tehtävä on vahvistaa yleissivistystä” ja ”Yleissivistys on yhä enemmän laaja-alaista tiedon hallintaa ja ymmärtämistä”.

Ennakkotiedot kokeiluun haluavien lukioiden koehauissa viittaavat historian kurssien valitsemisen vähenemiseen. Miten historian tietämyksen väheneminen vahvistaa yleissivistystä ja laaja-alaista tiedon hallintaa ja ymmärtämistä?

Mikä ihmeen talvisota? Kuka kumman Mannerheim? Kuuluko Suomi johonkin EU:iin? Kilauta kaverille tai kysy yleisöltä.

Kirjoittaja on eläkkeellä oleva kajaanilainen historian opettaja.

TALOUS
tutuksi -koulutus
syksyllä 2016

Maija Löyskä on Talousguru 2016

KIRSI RUHANEN TEKSTI, JUSSI KARHUNEN KUVA

Vuoden 2016 Talousguru Maija Löyskä tulee Etelä-Tapiolan lukiosta Espoosta. Kilpailun toiseksi tuli Max Toikka Resson lukiosta Helsingistä ja kolmanneksi Tapio Haaga Lahden yhteiskoulusta. Helsingissä 3. – 4.3.2016 pidetyssä loppukilpailussa oli mukana 10 oman lukionsa parasta taloustietäjää. Finalistit karsittiin alkukilpailussa, johon osallistui yli 1900 oppilasta 116 lukiosta.

Loppukilpailu muodostui kirjallisesta ja suullisesta osiosta. Kirjallisessa osiossa finalistit pohtivat mahdollisen euroeron vaikutuksia Suomelle. Väittelyosion väittämät koskivat mm. valtion aktiivista omistajuutta pörssiyrityksissä ja sitä kykeneekö hallitus elvyttämään taloutta julkisen velan ylittäessä 60 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Loppukilpailun kolme parasta palkittiin

rahapalkinnoin. Voittajan lukio saa lisäksi vuodeksi haltuunsa kilpailun kiertopalkintona toimivan aidon tohtorinhatun. Kaikki finalistit saivat talousaiheiset lehtipalkinnot. Kilpailussa menestymisen kautta on mahdollista saada myös opiskelupaikka useasta korkeakoulusta ilman sisäänpääsykoetta.

Talousgurun järjestävät yhteistyössä Finanssialan Keskusliitto, Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry ja FINEN Vakuutus- ja rahoitusneuvonta. Kilpailua tukevat myös Taloustoimittajat ry ja Suomen Lukiolaisten Liitto.

Talousgurun 20. juhlakilpailu järjestetään tammikuussa 2017.

Kirjoittaja on HYOL:n toiminnanjohtaja.

Talousguru 2016 -kilpailussa kolmanneksi sijoittui Tapio Haaga Lahden yhteiskoulusta, voiton nappasi Maija Löyskä Etelä-Tapiolan lukiosta Espoosta ja toiseksi tuli Max Toikka Resson lukiosta Helsingistä.

Taloustiedon kesäkurssi Helsingissä 7.-8.6.2016

Kurssilla muun muassa puhutaan pörssistä, talouspolitiikasta, yrittäjyydestä ja Kiinasta sekä tutustutaan Vuosaaren satamaan ja Yrityskylä Yläkouluun.

Tiistai 7.6.

9.00-10.00 Ilmoittautuminen ja aamukahvi, Kallion lukio (Porthaninkatu 15, Helsinki).

10.00-10.15 Tervetulosanat
Riitta Mikkola ja Tiina Kärkkäinen, HYOL ry

10.15-11.15 Ajankohtaista arvopaperimarkkinoilla
Sari Lounasmeri, toimitusjohtaja, Pörssisäätiö

11.15-12.15 Talouspolitiikka nollainflaation oloissa
Timo Lindholm, SITRA

12.15-13.30 Lounas Kallion paloasemalla

13.30-14.30 Kiinan pörssi, rahoitusmarkkinat ja taloustilanne tänään
Riikka Nuutilainen, Suomen Pankki

14.30-15.00 Kahvitauko

15.00-16.00 Opettaja on mahdollistaja
Mikko Jaatinen, Nordic Business Forum

18.00- Iltatilaisuus Tabletkoulussa (Kanavaranta 7 D)

Keskiviikko 8.6.

9.00 Lähtö tilausbussilla Kiasman edustan tilauslaiturista Mannerheimintieltä.

9.30-11.30 Tutustuminen Vuosaaren satamaan

12.00-13.00 Lounas Tikkurilassa kauppakeskus Dixissä (La pasteria italiana)

13.00-16.00 Yrityskylä Yläkoulu: uuden yläkouluille tarkoitetun yrityskyläkonseptin esittely ja pelidemo ryhmissä.
Lukion bisnesopintojen esittely.

Kurssin hinta on HYOL:n jäsenille on 80 euroa ja se sisältää luennot, vierailut, lounaat, kahvit, iltatilaisuuden sekä bussikuljetukset keskiviikkona. HYOL:iin kuulumattomille kurssimaksu on 100 euroa. Ilmoittautumisaika päättyy 29.5.2016.

www.hyol.fi

Näin jäimme yksin

JUHA VALSTE: NEANDERTALINIHMIMEN, KADONNUT LAJITOVERI. SKS 2015.

Juha Valste on kirjoittanut ajankohdallisen teoksen, sillä neandertalinihmistä koskeva tieto on kokenut mullistuksen viime vuosina. Vanha, 1800-luvulta periytynyt käsitys leimasi neandertalilaiset alkeellisiksi puoliapinoiksi, ja ajatus siitä, että he voisivat olla nykyihmisen läheinen sisarlaji, tuntui törkeän loukkaavalta. Tämä vanha käsitys on lentänyt historian romukoppaan.

Kirjansa aluksi Valste esittää suppean katsauksen ihmisen kehityshistoriaan muutaman vuosimiljoonan aikana. Ihmisen kotimaanosassa eleli vuosimiljoonien mittaan samaan aikaan monia ihmisyyttä lähestyviä lajeja. Meihin suoraan johtavan homo-suvunkin alkuvaiheista on vielä runsaasti tutkittavaa.

Nykyihmisen ja neandertalilaisen kehitys puolestaan on aivan selvä. Kumpikin laji polveutuu heidelberginihmisestä, joka kehittyi Afrikassa, mutta levittäytyi myös Eurooppaan. Noin 400 000 – 200 000 vuotta sitten tästä kantajajasta kehittyi Euroopassa ja Lounais-Aasiassa neandertalilainen ja Afrikassa nykyihminen.

Uusi tieto neandertalilaisista on se, että jokaisella nykyihmisellä on geneeissään noin kahden prosentin osuus neandertalilaisilta saatua perimää, esimerkiksi euraasialaisilta taudeilta suojaavia geenejä. Tämä ei tietysti olisi mahdollista, elleivät lajit olisi lisääntyneet yhdessä. Yhteiselo alkoi Lähi-idässä noin 65 000 vuotta sitten ja jatkui neandertalilaisten tuhoon asti 41 000 – 28 000 vuotta sitten.

Viimeisen jääkauden erittäin kylmään kauteen osunut nean-

dertalilaisten tuho on herättänyt paljon pohdintaa. Mahdollisena on pidetty nykyihmisten suorittamaa kansanmurhaa, mikä ei vaikuta uskottavalta uusien havaintojen valossa. Todennäköisemmältä vaikuttaa vähälukuisten neandertalilaisten vähittäinen sulautuminen runsaslukuisempien nykyihmisten joukkoon.

Uusin tutkimus on vakuuttavasti osoittanut, että neandertalilaiset olivat oikeita ihmisiä. He käyttivät pitkiä aikoja samanlaisia työvälineitä kuin nykyihmiset. Asuntoina olivat rakennetut majat ja kodat, eivät yleensä luolat. Yhdessä asuva 10 -20 hengen suurperhe huolehti vanhuksista ja vammaisista sekä hautasi vainajansa. Neandertalilaisten ulkoisesta olemuksesta on saatu luiden ja geenien avulla selkeä kuva. He olivat hieman nykypohjoismaalaisia lyhyempiä, vankkarakenteisia, vaaleaihoisia ja pyöreäsilmäisiä.

Lopuksi Valste ottaa kantaa Suomen Susiluolan arvoitukseen ja asettuu sille kannalle, että luola on todella vanha asuinpaikka, jossa on jääkausien lauloilla välikausilla asuttu.

Vilho Kulju

Oikeus on aina voittajan oikeutta

JUKKA KEKKONEN: KUN ASEET PUHUVAT. POLIITTINEN VÄKIVALTA ESPANJAN JA SUOMEN SISÄLLISSODISSA. ART HOUSE, 2016.

Helsingin yliopiston oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professorin Jukka Kekkonen teos on mielenkiintoinen ja vakuuttava vertaileva tutkimus kahden erilaisen maan sisällissodista.

Kirjan julkistamistilaisuudessa Kekkonen korosti, että sisällissotien tutkimuksessa on edelleen aukkoja. Aihepiiri on myös omaa aikaamme puhutteleva, sillä 2000-luvun alkua ovat piinanneet erilaiset väkivaltaiset konfliktit ja mielenilmaisut.

Tutkimus etenee selkeästi ja tutkijan lähteilleen esittämät kysymykset vievät lukijan mukanaan. Kirjassa onkin lähdeviitteitä selityksineen melkein 60 sivun verran ja myös lähde- ja kirjallisuusluettelo on massiivinen.

Aihe on ajankohtainen yli rajojen menevien vertailujen takia, koska näin tutkimus tuottaa myös uusia kysymyksiä. Espanjan sisällissodan uhrilukuja selvitetään edelleen, kun puolestaan Suomen sotaturmaprojekti valotti sisällissodan uhrimäärää ja kohtaloita. Kaiken kaikkiaan Espanjan sisällissodan uhreja oli noin 550 000-560 000 ja Suomessa noin 36 600.

Miten kahta täysin erilaista maata voidaan vertailla keskenään? Yhtäläisyyksiä Suomessa ja Espanjassa käydyissä sisällissodissa on paljon. Vuosien 1914–1949 turbulentti tilanne vei sekä Suomen että Espanjan sisällissotaan. Uhrien määrää voi verrata, ja yhteistä on voittaneen osapuolen täydellinen voitto. Voittaja rankaisi laajalla rintamalla hävinnyttä

osapuolta, jotta se saisi riittävän opetuksen teoistaan eli vastapuolen puhdistus yhdistää molempia sisällissotia.

Poliittinen toipuminen sisällissodasta alkoi vähitellen Suomessa vuonna 1919. Sisällissodan aikana lähes koko lakimieskunta oli mukana punaisten tuomitsemisessa ja monet oikeustieteen ylioppilaat syyttäjinä. Suomi näyttäytyi 1920–1930-luvulla oikeusvaltiona, mutta osittain vain paperilla. Toisen maailmansodan lopputulos oli ratkaiseva, jonka jälkeen oli pakko alkaa toteuttaa oikeusvaltion periaatteita myös käytännössä.

Espanjassa tapahtui sisällissodan jälkeen laaja puhdistus: esim. 40 prosenttia yliopistojen professoreista ja 60 prosenttia opettajista joutui sen kohteeksi. Sisällissotaa seurasi 39 vuoden diktatuurin kausi. Francon aikana Espanja oli katolinen ja sosiaalinen oikeusvaltio, jossa suosituttiin määrättyjä sukuja ja parlamentista tuli pelkkä keskusteluterho.

Lukijalle kirja nostaa mieleen ajatuksen: kuinka monet nykyisin ihmisoikeuskoukkauksiin syöllistyvät valtiot peittelevät toimiaan oikeusvaltion kuorutuksen alla?

Pirjo West

Perinteisen tulkinnan haastaja

ANTERO HOLMILA & SIMO MIKKONEN: SUOMI SODAN JÄLKEEN. PELON, KATKERUUDEN JA TOIVON VUODET 1944-49. ATENA, 2015.

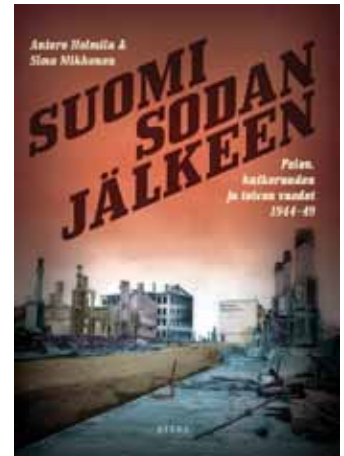
Sotien jälkeinen poliittinen historia on yksi suomalaisen historiankirjoituksen kestoteemoista. Yleisön kiinnostus kotimaan poliittiseen lähihistoriaan on taannut tutkimuksille laajan lukijakunnan.

Perinteisesti sotien jälkeistä aikaa on kuvattu poliittisessa historiassa käsitteellä vaaran vuodet. Käsitteestä välittyy monien aikalaisten kokemaa epätietoisuutta suomalaisten kommunistien ja Neuvostoliiton aikeista. Holmila ja Mikkonen tekevät eroa käsitteeseen, sillä heidän mielestään se ei kuvaa aikakautta erityisen hyvin.

Holmila ja Mikkonen kuuluvat historiankirjoittajien nuoreen sukupolveen, jonka lähestymistapa erilaisiin tutkimuskysymyksiin on kansainvälinen. He vertaavat Suomen sodan jälkeistä tilannetta muihin Neuvostoliiton vaikutuspiirissä olleisiin maihin. Tämä vertailu paljastaa esimerkiksi kuinka saamattomia ja amatöörimäisiä suomalaiset kommunistit olivat. Tämä vähensi Neuvostoliiton halua antaa heille tukea vallankumoushaaveiden toteuttamisessa sodan jälkeen.

Perinteisesti suomalaisen historiankirjoituksen tulkinta sodan jälkeisistä vuosista on ollut yksinäinen. Yleisesityksissä ja koulukirjoissa Suomi palaa rauhaan melko kivuttomasti - sota päättyy, rauha alkaa. Suuret ikäluokat syntyvät, jälleenrakennus alkaa ja ristivetoa aiheuttaa lähinnä kommunismin pelko. Tutkimuksessa ei ole juurikaan nostettu esiin rauhaanpaluamiseen liittyviä ongelmia.

Tässä teoksessa rauhaanpa-

laamisen vaikeus näkyy monella tavalla. Rintamamiesten kertomukset työn- ja asunnonsaannin vaikeuksista ovat suorastaan riipaisevaa luettavaa. Monien nuorten miesten oli hyvin vaikea sopeutua rauhanaikaan. Toinen väestöryhmä, jonka kohtaamiin vaikeuksiin teos tuo uutta valoa, on evakot. Siinä missä perinteinen tulkinta on luonut sankaritarinaa asutustoiminnan sujuvuudesta, teos nostaa esiin evakkojen kokeman syrjinnän ja juurtumisen vaikeudet. Nämä tarinat ansaitsevat tulla kuulluksi.

Holmilan ja Mikkosen teos tarkastelee tuttua kohdetta uudesta näkökulmasta, minkä sen alaotsikko paljastaa. Tietoisesti kansallisen historian kuvan rakentamiseen käytettyjen termien korvaaminen yleisemmin aikakauden erilaisia ja ristiriitaisiakin tunteita kuvaavilla tarinoilla kertoo näkökulmien monipuolistumisesta.

Teoksen suuri vahvuus on tapa, jolla aikalaisten ääni kuuluu. Lähteenä on käytetty mm. muisteluita ja sanomalehtiä, joista muodostuu moniääninen kokonaiskuva. Tämä haastaa perinteisen tulkinnan, jossa korostuvat uhrautuminen ja ponnistelu yhteisen hyvän eteen.

Ossi Kokkonen

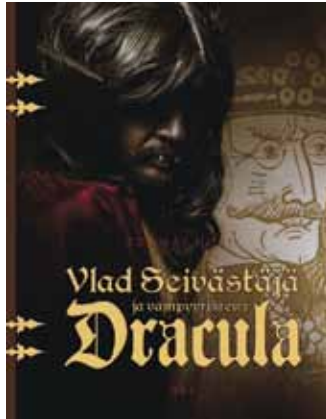
Romanttinen vampyyrikreivi vai julma hallitsija?

TUOMAS HOVI: VLAD SEIVÄSTÄJÄ JA VAMPHYRIKREIVI DRACULA. SKS 2015. 216 s.

Bram Stokerin Dracula on nykyäänkin muodissa olevan vampyyriromantiikan perusteos. Kuva Draculasta on muodostunut pääosin aiheesta tehtyjen elokuvien perusteella, lähinnä roolia näytelleiden Bela Lugosin ja Christopher Leen suorituksista.

Myöhemmin Draculan yhdeksi esikuvaksi on löydetty Valakiassa 1400-luvulla hallinnut voivodi Vlad Tepes, mutta nämä yhteydet ovat melko keinotekoisia. Taustalla lienevät alueella liikkuneet vanhat vampyyritarinat, joihin Vlad Tepes on liitetty propagandamielessä, lähinnä aluetta himonneiden slaavien ja saksalaisten toimesta. Vlad Tepesiä (Seivästäjää) on pidetty ankaran julmana, mutta oikeudenmukaisena hallitsijana, jonka aikana rikollisuus väheni. Myös taistelu ottomaaneja vastaan nosti Vlad Tepesin mainetta. Yhtenä Dracula-hahmon esikuvana on voinut olla Lontoossa 1880-luvun lopulla kauhua herättänyt sarjamurhaaja ”Viiltäjä-Jack”.

Romanian ja varsinkin Transilvanian alueen matkailu nojaa Draculaan, mutta kohteena on kuvitteellinen Transilvania ja Bram Stokerin luoma Dracula, vaikka Vlad Tepes aina mainitaankin luomaan asiaan historiallista perspektiiviä ja häneen melko ohuestikin liittyviä paikkoja esitellään juuri Dracula-kohteina. Vlad Tepes oli sitä paitsi eteläisemmän Valakian hallitsija, tosin hänen isänsä oli liikanimeltään Drackul. Esimerkiksi Draculan linnana esitetystä Branin linnassa Vlad Tepes oli mahdoli-

sesti vankina jonkin aikaa.

Draculan ympärille on muodostunut melkoista tuotteistamista elokuvineen, kirjoineen, sarjakuvineen ja tietokonepeleineen ja tästä myös Romania haluaa saada osansa. Tuskin ankara, suorastaan sadistisena ja samalla oikeudenmukaisena pidetty hallitsija olisi saanut matkailullisesti merkittävää mainetta ilman häneen liitettyä synkänromanttista, kuvitteellista vampyyria. Draculan hahmon käyttö matkailussa on Romaniassa ollut melko kaksijakoinen asia. Arvostetun hallitsijan rinnastaminen verenhimoiseen vampyyrikreiviin ei aina ole saanut Romaniassa kannatusta. Draculan käyttö matkailussa alkoi jo sosialismin aikana. Tuolloin maan kommunistijohdaja Nicolae Ceaucescun toimet vastustajiaan kohtaan muistuttivat liikaa Vlad Tepesin ankaria ja julmia rangaistuksia. Eli raakuudet olivat ajallisesti liian lähellä. Dracula-ilmio tuo köyhälle Romaniale kuitenkin kaivattuja matkailutuloja.

Tuomas Hovi on tehnyt pienehkön, mutta perusteellisen ja ulkoisestikin näyttävän teoksen ilmiöstä nimeltä Dracula, sen esikuvista ja käytöstä populaarikulttuurissa ja matkailussa.

Pasi Pulju

Oppimisen ja osaamisen arviointi

NAJAT OUAKRIM-SOIVIO: OPIIMISEN JA OSAAMISEN ARVIOINTI. OSAVA, 2016.

Näin päättöarvosanoja lukion ja peruskoulun kevätjuhlassuusia varten annettaessa Najat Ouakrim-Soivion kirja Oppimisen ja osaamisen arviointi on ajankohtaista luetavaa. Se antaa uutta ajateltavaa niin tuoreelle kuin kokeneemmallekin arviointisjalle.

Loogisin kappalejaotteluin lukijalle esitellään erilaiset arvioinnin muodot: summatiivinen, formatiivinen, diagnostinen ja prognostinen. Yhtä lailla eritellään lukion ja peruskoulun arviointia näillä käsitteillä. Hyvistä arviointikäytännöistä Ouakrim-Soivio siirtyy esittelemään koko arviointikulttuurin muuttamista ja pohtii monesta eri näkökulmasta arvioinnin mielekkyyttä, kehittämistä sekä tasapuolisuutta. Vaikka tekstissä pelataan käsitteillä, ne määritellään lukijalle niin selkeästi, ettei jää epäselväksi, kuinka hyvin kirjoittaja on perehtynyt aiheeseensa.

Kirjan taitto on tiivis, eikä tekstiä ole juuri kevennetty kuvilla. Taulukot muistuttavat lähinnä uusia suosituksia opetussuunnitelmien pohjista. Kun vielä tekstin koko on pieni ja marginaalit kapeat, ei lukukokemusta voi kutsua kevyeksi. Teksti itsessään on tieteellisyydestä huolimatta miellyttävää luettavaa. Välillä se tempaa mukaansa jopa siinä määrin, että unohtaa lukevansa tekstiä, joka vilisee viitteitä milloin mihinkin opetussuunnitelmaan.

Kirjassa puututaan erityisesti päättö- ja nivelvaiheen arviointeihin, sekä siihen miten hyvin opetus ja arviointi kohtaavat. Vaikka kirja laittaa lukijansa ajattelemaan

ja arviomaan omia käytänteitään, lukija ei koe olevansa syytetyn penkillä. Teksti enemmin käy dialogia lukijansa kanssa. Pieneksi puutteeksi voi kokea sen, ettei kirja varsinaisesti tarjoa käytännön esimerkkejä tai hyväksi koettuja käytänteitä sen enempää opetuksen, kokeenlaadinnan kuin arviointiin tueksi. Sen tarkoitus on enemmin toimia ikään kuin keskustelun aloittajana.

Ajankohtaisuudestaan huolimatta kirjan asiasisältö on niin tuhtia tavaraa, ettei siitä saa kaikkea sisältöä irti. Jokaisen kappaleen lopussa olevat pohdintatehtävät herättelevät ravistelemaan omia arviointikäytänteitään ja johtavat lopulta miettimään, mitä itse asiassa tulisi opettaa ja miten sitä arvioida. Onko oleellista arvioida oppimista vai opittua? Mikä itse asiassa on koulussa opitun merkitys sen jälkeisessä elämässä? Suosittelen keväisen kiireen keskelle hieman kevyempää tutustumista kirjaan. Omien käytänteiden arviointia ja uuden kouluvuoden kehittämistä varten kirja kannattaa avata syvällisemmin vasta kesäloman kynnyksellä.

Johanna Norppa

Kiinnostavaa, viihdyttävää ja ah, niin koukuttavaa!

KEN FOLLETT: VUOSISATA-TRILOGIA (KUN SUURET SORTUVAT 2011, MAAILMAN TALVI 2013, IKUISUUDEN ÄÄRI 2015). WSOY.

Viime vuonna Unto Hämäläinen kirjoitti lyhyen jutun Kuukausiliitteeseen siitä, miten oli koukuttunut jännityskirjailija Ken Follettin 3000-sivuisen Vuosisata-trilogiaan. Suhtauduin juttuun ristiriitaisin mielin: Follettia olen pitänyt kevyenä (eli tylsänä) viihdekirjailijana kun taas Hämäläistä olen aina arvostelutietävänä ja taitavana toimittajana.

Unto Hämäläisen maine painoi enemmän, ja alkuvuodesta toin kirjastosta kotiin trilogian ensimmäisen osan, Kun suuret sortuvat, joka alkaa kertoa monen suvun tarinaa 1900-luvun alusta. Pian olin ensimmäisen maailmansodan syövereissä ja toden totta: en olisi malttanut laskea kirjaa käsistäni. Nyt menossa on kolmas osa ja pian olen lukenut yli 3000 sivua 1900-luvun tarinaa Venäjältä, Saksasta, Isosta-Britanniasta ja USA:sta.

Follett on kirjoittanut ennen historiallisia romaanejaan jännityskirjoja, ja sen lukija huomaa. Neljän suvun henkilöt sattuvat merkittäviin paikkoihin: maailmansotien kovimpiin taisteluihin, NSDAP:n, Stasin ja KGB:n käsiin sekä Neuvostoliiton ja USA:n johtajien neuvonantajiksi. Juonenkäänteet ovat välillä paksuudessaan epäuskottavia, mutta silti lukija haluaa tietää, mitä henkilöille seuraavaksi tapahtuu. Aika ajoin toistuvat seksikohtaukset huvittavat, mutta siitä huolimatta lukija toivoo kirjan sankareille hyvää ja ilkimyksille pahaa. Sodan hirvityksiä kuvataan aika

ajoin liiankin raa'asti, mutta kaikesta huolimatta lukija jatkaa innolla eteenpäin. Tätä tarkoitetaan, kun puhutaan lukuromaaneista.

Kirjan hyvä puoli historian kannalta on se, että se tuo 1900-luvun isot tapahtumat yksilön tasolle. Henkilöt joutuvat eroon toisistaan milloin sodan, milloin muurin vuoksi. Neuvostojärjestelmä lähettää ihmisiä Siperiaan, ja USA:n institutionalisoitu rotusorto estää ihmisiä rakastamasta toisiaan. Jos kirjat eivät olisi niin paksuja, luettaisiin niitä oppilailta, sillä ne ovat kaikessa teatraalisuudessaankin historian mainioita elävöittäjiä. Itse olen tarkastanut monia faktoja sen suhteen, mitä oikeasti tapahtui. Follett nimittäin kirjoittaa todelliset henkilöt kuvitteellisten sekaan, jolloin saamme tietää asioita J.F. Kennedyn nais-suhteista tai Hruštševin luonteesta.

Historialliset romaanit ovat tapa tutustua historiaan, jos tietokirjat tuntuvat liian raskailta. Paksut kirjat ovat siitä hyviä, etteivät ne ihan heti lopu kesken. Joten jos kesäloma tuntuu liian pitkältä, suosittelen Vuosisata-trilogiaan hypäämistä. Ja jos paperikirja painaa käsissä liikaa, on e-kirja kevyt!

Riitta Mikkola

Venäläistä taidetta siellä ja täällä

Tänä keväänä helsinkiläisiä hemmotellaan venäläisellä taiteella. Didrichsenin museossa on näyttely ”Olipa kerran neuvostotaide”, jossa on teoksia Arefjevin aiemmin tuntemattomasta kokoelmasta ja samaan aikaan Sinebrychoffin taidemuseossa on vanhemman taiteen näyttely ”Venäläiset mestarit Aivazovskista Repiniin”. Samana päivän voi katsoa suuren määrän niin Repinin henkilökuvia kuin neuvostoajan ennen näkemättömiä tauluja.

Didrichsenin museon näyttely on koottu yksityisen moskovalaisen taidekerääjän kokoelmista. Teokset ovat neuvostoajalta ja kuvaavat sosialistisen työn tekijöitä, mutta ideologia ei ole päällimmäinen asia, joka tulee mieleen töitä katsoessa. Maalaukset ovat värikkäitä, ja ihmiset monenlaisia: toiset innokkaita työläisiä, toiset väsyneempiä. Mukana on myös ihmisiä kotonaan ja vapaa-aikana. Kokonaisuudessa tulee raikas kuva neuvostoajasta, joka taulujen mukaan on iloista mutta myös inhimillistä.

Näyttely on virkistävä, koska taulut eivät ole olleet aiemmin Suomessa esillä. Samaa ei voi sanoa Sinebrychoffin näyttelystä. Iso osa teoksista on Ateneumista, jolla tuntuu olevan hämmentävän suuri kokoelma Repinin töitä. Monet teokset vaikuttavat tutuilta, samoin kuin taulujen aiheet: meri, maisema, henkilöt. Romantiikka vaihtuu realismiin, mutta katsojasta tuntuu, ettei mitään niin suurta tapahtunutta. Kokonaisuudessaan näyttely oli minusta ennen kaikkea liian ennalta-arvattava.

Ehkäpä näyttely kannattaisikin katsoa kronologisessa järjestyk-

sessä. Kun on katsonut Aivazovskin merta, Shishkinin metsää ja Repinin henkilöitä, voi olla kiinnostava tutkia, mitä neuvostotaiteeseen on jäänyt jäljelle venäläisestä perinteestä. Ehkä aika paljonkin, sillä koko 1900-luvun neuvostotaide säilyi melkoisen esittävänä. Didrichsenin museon näyttelyssä ei näy häivähdyksiä popitaiteesta tai länsimaisesta hapatuksesta ja 50-luvun työt ovat hämmästyttävän samanlaisia kuin 90-luvun työt. Siksi maalauksia onkin hauska lähestyä arvausleikinä: millä vuosikymmenellä mikin työ on tehty.

Jos venäläinen taide alkaa näiden näyttelyiden jälkeen suuremmin kiinnostaa, kannattaa suunnata Pietariin muutama vuosi sitten avautuneeseen venäläisen nykyaikaisen taiteen museon Erartaan. Se sijaitsee Vasilinsaarella ydinkeskustan ulkopuolella, mutta on ehdottomasti tutustumisen arvoinen. Venäläisen realismin perintö näkyy yhä nykyaikaisessa, mutta postneuvostotaide on myös villiä ja vapaita. Museolla on myös erinomaiset nettisivut (www.erarta.com), joilla voi tutustua tauluihin ja tilata vedoksia itselleen.

Riitta Mikkola

Suffragette

Elokuva Suffragette kuvaa brittinaisten äänioikeustaistelua ja sen radikalisoitumista muutaman keskiössä olevan naishahmon kautta. Osalla elokuvan hahmoista on vastineensa todellisuudessa. Meryl Streep vilahuttaa elokuvassa kuuluisimpana suffragettina ja radikaalin WSPU:n perustajana Emmeline Pankhurstina. Elokuva on poikkeuksellinen, koska se kuvaa naisia aktiivisina poliittisina toimijoina historiassa jättäen elokuvan miehet vähäisempään rooliin.

Carey Mulliganin esittämä Maud on 24-vuotias, raskasta ja vaarallista työtä tekevä pesijänainen. Naisella on työpaikka pesulassa, jonka iljettävä pomo ahdistelee ja kyykyttää työntekijöitään. Maud tutustuu suffragetteihin ensin sattumalta, mutta herää itsekin äänioikeustaisteluun kokemiensa vääräksien kautta. Maudin aviomies Sonny (Ben Whishaw) on kiltti ja kunnollinen työläinen, jolle vaimon sekaantuminen poliittiseen toimintaan aiheuttaa häpeää. Lopulta Maud joutuu tekemään valinnan yhä radikaalimmaksi muuttuvan liikkeen ja perheensä välillä.

Vuotta 1912 leimasivat naisten koventuvat vaatimukset äänioikeuden saamiseksi. Kun mielenosoitukset ja parlamenttiin vetoaminen eivät auttaneet, suffragetit ottivat käyttöön muut keinot. Terrorikampanjasta seurasi attentaatteja, pidätyksiä ja nälkälakkoja. Elokuvassa radikalisoituminen aiheuttaa myös erimielisyyttä liikkeen sisällä: Pyhittäkö tarkoitus keinot?

Suffragetteja jahtaava poliisi on elokuvan kiinnostavin sivuhahmo. Hän näyttää hetkittäin jopa kokevan sympatiaa Maudin taistelua kohtaan. Kiinnostavimmat keskustelut käydäänkin poliisin ja Maudin

välillä. Toimivatko työläisnaiset ainoastaan suffragettiliikkeen eliitin työrukkasena? Entä täytyykö noudattaa lakia, jota itse ei ole ollut säätämässä?

Elokuva esittelee liikkeen työläisnaisten taisteluna. Suffragettiliikkeeseen kuului kuitenkin myös ylemmän luokan naisia, joilla oli enemmän aikaa omistautua politiikalle. Elokuva antaa kuvan, että likaiset työt jätettiin joka tapauksessa köyhien työläisnaisten hoidettavaksi. Naisten ohella elokuvassa esitellään myös mies, joka tukee vaimonsa ponnisteluja äänioikeuden saamiseksi. Muilta osin miesten solidaarisuus naisten kamppailua kohtaan loistaa poissaolollaan ja vastapuolen argumentteja avataan niukasti. Elokuvan historiallinen konteksti jää siten hiukan ohueksi.

Elokuva ei pääty naisten tavoitteen toteutumiseen. Äänioikeus laajeni koskemaan naisia vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen, ja elokuvan hahmojen tarina jää kesken. Elokuva on kuitenkin mielenkiintoinen kuvaus naisten kamppailusta äänioikeuden puolesta. Se valottaa niitä uhrauksia, joita sadat naiset tekivät Britanniassa tavoitteen toteutumiseksi.

Hanna Ylönen

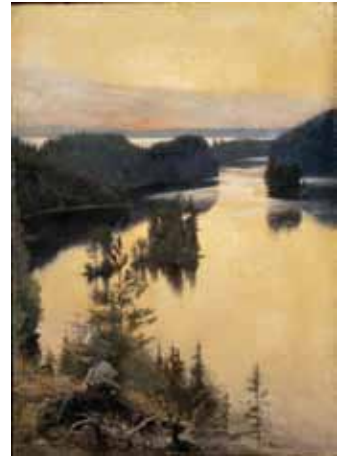
Ateneumissa uusin silmin

Ateneumin kattoremontti päättyi viime vuonna, minkä jälkeen museon kaikki tilat tulivat taas käyttöön. Uusien tilojen kunniaksi Ateneumissa on avattu uusi koelmaanäyttely, jossa kuvataan Suomen taidetta 1800-luvun alusta 1940-luvulle asti. Näyttely käsittää koko keskimmäisen kerroksen.

Ateneumin kokoelma on laaja. Uutta näyttelyä katsoessa ei lakkaa ihmettelemästä, miten paljon kokoelmassa on teoksia, joita ei ole koskaan nähnyt. Mukana on myös taiteilijoita, joiden nimiä ei ole koskaan kuullut. Tuntuu, että tähän asti esillä ovat olleet aina samat taulut. Nyt näkee jotain aivan uutta, vaikka Haavoittunutta enkeliä, Aino-triptyykin tai Toipilasta ei ole toki syrjään laitettu.

Näyttely on virkistävä myös ulkoisuutensa. Jotkut salit ovat väljiä ripustukseltaan, toisissa on taas tauluja monessa rivissä. Salien tunnelmat ja värit vaihtelevat: välillä ollaan punaisessa, välillä vihreässä tai sinisessä huoneessa. Uuteen näkökulmaan sopii hyvin, ettei edetä kronologisesti vaan teemoittain. Kalevala-huoneessa on tuttu Kullervon kirous mutta myös Mauri Kunnaksen Koiramäki-näkymys. Taulujen lisäksi näyttelyssä on myös jonkin verran patsaita.

Suomen taide ei ole koskaan elänyt umpiossa, mikä tuodaan myös esille. Taiteilijat matkustivat opiskelemaan Keski-Eurooppaan ja eurooppalaiset vaikutteet siirtyivät kotimaiseen taiteeseen. Näyttelyssä rinnan kotimaisten teosten kanssa on samaa teemaa kuvaavia eurooppalaisia töitä. Ja toden totta: jos ei katso taiteilijoiden nimiä, voi olla vaikea erottaa, onko työ Repiniä, van Goghia vai Mun-

Albert Edelfelt: Kaukolanharju auringonlaskun aikaan (1889–1890). Ateneumin taidemuseo. Kuva: Kansallisgalleria / Matti Janas.

chia vai sen sijaan Enckelliä tai Edelfeldtiä. Greta Hällfors-Sipilän teos on sijoitettu Marc Chagallin päälle ja katsojalle voikin esittää kysymyksen: kumpi näyttää enemmän Chagallilta?

Näyttelyssä on paljon hauskoja yksityiskohtia. Itse ilahduin suuresta omakuvagalleriasta. Kronologiseen järjestykseen asetetut omakuvat laitoivat minut pohtimaan, miksi itse kukin taiteilija on halunnut kuvata itsensä niin kuin on kuvannut. Tyko Sallinen on omakuvassaan keikaroivan dandyn näköinen, vaikka vaimoan kuvasi töpöselinänään Mirrinä.

Perusnäyttely on avoinna vuoden 2020 loppuun saakka, eli näyttelyyn ehtii, vaikka ei kiirehtisikään. Syksyllä 2016 näyttely laajenee, kun Japanomaniasta vapautuvat salit liitetään perusnäyttelyyn ja Suomen taiteen tarinaa jatketaan 1950- ja 60-luvuille. Vaikka perusnäyttely on laaja, tilaa riittää myös vaihtuville näyttelyille. Kesällä Ateneumissa nähdään Alice Neelin ja loppuvuodesta Amedeo Modiglianin näyttely.

Vesa Ryhänen

